

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

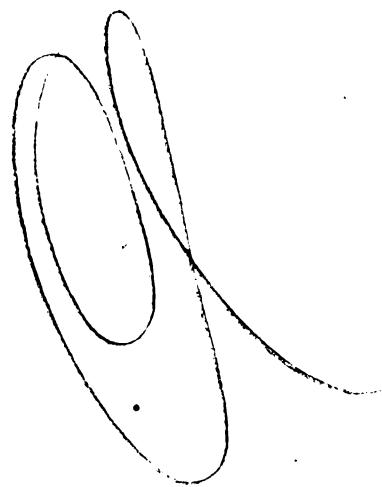
Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

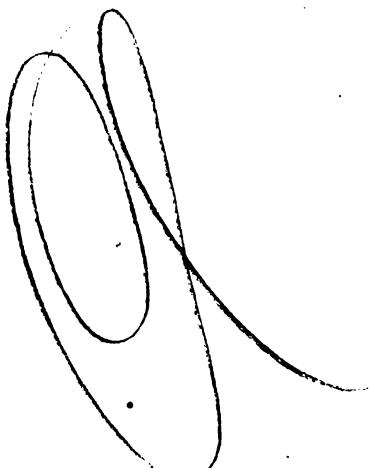

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

900000173477

Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

900000173477

Digitized by Google

LOCVS CONVERSIONIS
S Eustachij in Monte Vulturello

ATHANASII KIRCHERI
E SOCIETATE IESV
HISTORIA
EVSTACHIO-MARIANA

Qua

Admiranda D.Eustachij, Sociorumque Vita ex varijs Authoribus
collecta; Locus in quo eidem in Monte Vulturio Christus
inter cornua Cerui apparuit, nouiter detectus; Ecclesia
quoque B. M. Virginis, quam eodem in loco a Constantino
Magno conditam, S. Syluester Papa I. solemini ritu conse-
cratione traditur, summo studio inquisita, descripta, necnon
varijs Antiquitatum Monumentis illustrata, è densis, qui-
bus hucusque delituerunt, tenebris, in publicæ lucis bo-
num educuntur.

ROMAE, Ex Typographia Varesij. MDCLXV.

SUPERIORVM PERMISSV.

Baron de Uaffraer. Arouw.

ILL.^{MO} ET REV.^{MO} DOMINO
D. IO. NICOLAO
DE COMITIBVS
VIG.^{MO} VRBIS GVBERNATORI
necnon Beatissimæ Virginis Mariæ
in Monte Eustachiano

ABBATI DIGNISSIMO

Athanasius Kircherus e Soc. Iesu felicitatem precatur.

 Istoriā Eustachianā simul
ac Marianā in lucem editu-
rus, cui maiori iure quam Ti-
bi, Amplissime Præsul, dica-
rem inueni neminem. Siue enim Placi-
dianæ Conuerzionis in Monte Vulturel-
lo locum species, quidquid de eo com-
memoro, id totum ex aitæ hæreditatis
possessione Tuum est: siue Aedem Dei-
paræ ibidem à Magno Constantino ex-
tructam consideres, id ratione Ecclesia-

stici muneric, ex quo dignissimi Abba-
tis titulo gaudes, totum iure optimo
nominis Tui Splendori debetur, non
quod Tuæ famæ, quæ mundo inclarescis
scriptis meis quicquam ornamenti adji-
cere me posse sperem, sed ut studiorum
meorum conatus inde & plus obtineret
authoritatis, & Tu meæ in Te obseruan-
tiæ, atque existimationis symbolum ha-
beres Cedro perennius. Ut enim in hu-
ijs Opusculi partem venias, magis mea
interest, quam Tua: Tibi enim laboran-
dum non est, ut famam aucuperis benè
merentis, quam æternum iam stabiliuisti,
cum ob virtutum Tuarum præstantiam,
cum ob altam Domus à qua descendis
profapiam, quæ antiquitate, quæ rerum ge-
starum gloria nulli secundam: hæc iam
à quindenis ferè sæculorum ætatibus in
hæc usque tempora traducta, non ingens
dumtaxat gloriæ thema Scriptoribus di-
stauit semper, sed & in eo explicando
omnium pænè Historicorum exercuit
ingenium; ex quæ nimirum præter de-

nos

nos Pontifices in Sedis Apostolicæ solium protectos , quinque supra virginis purpuratorum Patrum sublimitate illustrati , cæterique Ecclesiasticæ dignitatis honore clarissimi , & Episcopi & Abbates , quorum non est numerus , Orbis Terrarum cum admiratione prodierunt ; vt interim fileam celeberrimos Vrbis Præfectos , potentissimos Romanorum Consules , fortissimos tum Pontificiæ , tum Cæsareæ militiæ Duces , quorum seriem longum foret producere . Hisce accessit virtutum Tuarum à Majoribus Tuis haud degener splendor , non dispar ad res magnas gerendas innatus Confisi & Prudentiæ vigor , quibus instruitus , Apost^o Sedi Auenione Vice-Legatum magna omnium approbatione egisti : Marcam Anconitanam pari laude rexisti , modo quoque Romani Gubernatoris munere fungeris , eo vitæ morumque exemplo , vt inviolabili Iustitia & æquitate Vrbem non vincias tantum , sed adeò eam Tibi deuincias , vt Tui tam:

tam arbitrij fecisse videaris. Quam ob
rem emolumenta, quæ ex meritorum
Tuorum cumulo in publicum emanare,
vti maxima intuemur, ita quoque longè
maiora nos quandoque consecuturos
confidamus; cum in eo potissimum gra-
du constituaris, in quo & authoritate
polles ut possis, & zelo abundas, vt ve-
lis magnæ Menti Tuæ capacitatem glo-
riosis pro honore Dei & Ecclesiæ bono
susceptis laboribus impendere. Sit ergo
Opusculum hoc perenne meæ in Te
promptæ voluntatis monumentum, mo-
dicum quidem illud, at magnæ Virginis
& Eustachij magni Martyris argumentis
immensem, quod pro solita & insita Tibi
benignitatis affluentia Te acceptaturum
confido, ut meum quidem, at Tibi iam
dudum debitum, ita Te defensurum uti
Tuum, sed à me nescio quo instinctu
ac pietate profectum. Vale Romanæ
Nobilitatis & Ecclesiæ clarum decus.
E Coll. Rom. 12. Aprilis MDCLXV.

INDEX

INDEX CAPITVM.

Prefatio ad Lectorem	fol. 1
PARS I. Admirabilis S. Eustachij, olim Placidi vita	
Caput 1. De Prima Placidi ad Christum conuersione	5
Caput 2. De ingentibus Eustachij calamitatibus, quas Christus cum fibitum prædixerat, in ærumno so vitæ suæ statu toleratis	10
Caput 3. De itinere S. Eustachij, Vxoris Filiorumque in peregrinas Regiones suscepto, & de calamitatibus, quas in eodem passi sunt	15
Caput 4. De Eustachij in pristinum vitæ statum restituione	22
Caput 5. De Eustachij Sociorumque martyrio	36
PARS II. Genealogia S. Eustachij à primis Romanis Régum temporibus, in ultima ætatis nostræ tempora traducta	
Caput 1. De Octaviæ stirpis origine, à qua S. Eustachius descendisse ostenditur	48
Caput 2. De Octaviæ Familiae à Cæsare Augusto ad Placidi sive S. Eustachij tempora propagatio ne	54
Caput 3. De Octaviæ domus à S. Eustachio ad Terribus	

tullam Senatorem Romanum propagatione ex
Francisco Zazara .

57

Caput 4. De familiæ Eustachianæ à Tertullo in poste-
riore tempora propagatione .

64

Caput 5. De Genealogia Comitum Signiae , Poli &
Valmontonis , inserta Genealogiæ S. Eustachij , à
Tertullo Senatoro Romano p̄eimūla in Comites
Tusculanos , & deinde in dictas Comitum fami-
lias continuata serie deriuata .

72

PARS III. De Loco conuersionis S. Eustachij ad Chri-
stum .

Caput 1. Descriptio loci conuersionis S. Eustachij .

84

Caput 2. De loco proprio vbi Christus inter cornua
Cerui visus , S. Eustachio conuersionis occasionem
præbuit .

86

Caput 3. De Prædijs S. Eustachij , olim Placidi , & vbi-
nam illa extiterint .

91

Caput 4. De summa deuotione , quam veteres Chri-
stiani erga hunc locum olim demonstrabant .

98

PARS IV. De fundatione Ecclesiæ S. M. de Vulturella
aut Vltouilla , vulgo *de Monterella* , eodem in lo-
co , in quo Christus inter cornua Cerui , à S. Eusta-
chio visus , conuersionis Placidianæ occasionem
præbuit , à Constantino peracta .

Caput 1. De Constantini Magni ferore in Ecclesijs
construendis .

101

Caput 2. De prima Ecclesiæ Deiparæ in Monte Vl-
turello fundatione à Constantino facta .

107

Caput 3. De secunda Ecclesiæ Deiparæ-Eustachianæ in-
stau-

¶. 1. Restauratio & S. Benedicto accepta, & a Postoris suis successu istamponis perfecta.	111
Caput 4. De hodierna Ecclesiae Mariae-Eustachianae constitutione accurata descriptio.	118
¶. 5. 1. De Tabula lignea vetustissima.	120
¶. 9. 2. De sacris Crucibus vetustissimis, & Candela- bris, quae in hunc usque diem in hac Ecclesia con- seruantur.	132
Caput 5. De picturis quae in Ecclesia B.M. de Vultur- la adhuc reliqua spectantur.	136
Caput 6. De Monasterio Ordinis S. Benedicti Ecclesiae adnexo, eiusdemque redditibus.	141
Caput 7. De ingenti Peregrinorum, qui B.M. de Vultur- ella certis anni temporibus, florente adhuc Mo- nasterio, devotionis causa visitauerunt, multi- dine.	146
PARS V. De Ecclesia S. Eustachij in Urbe, eiusque fundatione.	
Caput 1. De loco Ecclesiae S. Eustachij in Urbe.	151
Caput 2. De Ecclesiae statu, consecratione, & inscriptio- nibus in ea reperitis.	155
Caput 3. Descriptio nonnullorum locorum, quae Mon- tem Vulturinum B. V. Mariae & S. Eustachij cir- cumiacent.	168
Anacephalosis dictorum metricarum.	

10. AN.

IOANNES PAVLVS OLIVA
Societatis Iesu Præpositus Gener.

CVm Historiam Eustachio-Marianam à P. Athanasio Kirchero nostræ Societatis Sacerdote conscrip- tam, aliquot eiusdem Societatis Theologi recognoue- rint, & in lucem edi posse probauerint, facultatem concedimus, vt typis mandetur, si ita ijs, ad quos per- tinet, videbitur. In cuius rei fidem, &c. Dat. Romæ 3. Februarij 1665.

Ioan. Paulus Oliva.

Imprimatur, si videbitur Reverendiss. P. M. S. P.

O. Archicpfst. Pastracæ. Vtsefg.

Imprimatur,

Fr. Hyacinthus Libellus Sac. Ap. Pal.
Mag. Ord. Præd.

HISTORIA EVSTACHIO--MARIANA

Quā

Origo, Antiquitas, & Fundatio Ecclesiæ Beatæ Virginis olim Vvltuilla, modo de Monterella, in montibus Polaniſ describitur, & sita est eodem in loco, in quo PLACIDO quondam Traiani Cæſaris Archistratego, postea Euſtachio, Christus inter Cerui cornua viſus, conuerſionis eius dedit exordium, & fundandæ Ecclesiæ eodem in loco occaſionem Constantino Magno præbuit.

PRAEFATIO

Ad Lectorem.

DEM mibi, Benigne Lector, accidisse videtur, quod ijs, qui dum in agro- rum culura spinas & senticeta extirpant, Campos in fulcos findunt, lapides, & saxa excavant, eum ex improuiso, quem nunquam intenderant, nunquam sperare poterant, theaurum reperiunt. Lustrum ferè iam labitur, quo per Romani

A

Ter-

Territorij campis, mones̄, Sylvas, longe latèque diuagabat, eo fine, ut veneranda antiquitatis monumenta. Veterum Scriptorum ductu inquirerem, quae magno emolumento futura sperabam, iste Operi, quod de Veteris LATIIS situ, vrbibus, montibus, fluminibus, & superstribus in ijs veteris magnificentia ruderibus, animo iam conceptum moliebar. Anno itaque 1661. cum montium Polanorum Prænestinorumque scrutinium aggredi constituissem, Tibure initio itineru ducto per asperrimos montes, & rupeos Clivorum tractus circa meridianum tempus non sine labore in horrida solitudinis districtum, ingentium saxorum veluti corona quadam circumdata appuli; verè locum horrore plenum, siquidem uti saxosa montis pyramides altitudine sua Cœlum ferire, ita pendentium scopulorum precipitiæ in formidabiles voragine terminata non sine vertiginis motu infernum exprimere videbantur. Inter horridam hanc rerum faciem paulò ulterius progressus nec scio cuius vestigia recti inter arbores & rupes obscurè se manifestantiū intueor, cui propior factus, Ecclesiam vetustate pœnè collapsam, obuiam apertamque reperi: obstupui primò, & quanam in tam plena terroris solidudine Ecclesia esse posset: ancys hæsi; ingressus verò circumque amplam integrumque, obscuram verò Sanctarum imaginum picturis, sculpturisque etiam venerabilem compresi, veteris pietatis devotionem spirabant omnia: In medio Ecclesia altare clathris ferrea circumdata spectabatur; in quo ligneum Magna Deipara Filiolum brachio strigentis simulachrum, tametsi vetustate erosum, nec non pulueribus telisque arancorum obsecum, spectantes ramen ad

ad devotionem mirum in modum sollicitabat ; Ceteri dixi-
ses pauperem Dei Matrem de sui in hac solitudinis vesti-
tate , neglectu , incuria , & necessitate quedammodo con-
queri , immo nonnullum ad tanta paupertati subservientiam
subsidium ab aduenis , oculis manibusque efflagitare tre-
didisses ; cuius intuitu , nescio quibus interna deuotionis flui-
mulus viscera insolito more ita incaluerunt , ut exinde
nullum non mouerim lapidem , ut Ecclesia Magna Ma-
terio adeo neglecta quicquid in eundem locum suscorta pe-
regrinatione , desideratum subsidium , & omnia que ad
Ecclesiam debet ornatum maxime necessaria videbantur ,
pro paupertatu mea modulo conferrem . Hinc ad parietes
conuersus varia inscriptionum picturarumque schemata
deprehendi ; ex quibus tandem luculenter cognoui , hunc
eundem locum esse , in quo admiranda (quam paulò post
descripturus sum) Sancti Eustachij ad Deum conuersio
accidisset que cornu fundanda hoc in loco Ecclesiae in
Deipara & Diui Eustachij cultum consecrata occasionem
prabuisset . Rem raman exactius examinandam ratus , in
proximum montis iugo impositum pagum , quem vulgo
Guadagnolum vocant , me contuli , ubi à loci parocho
Francisco Capito sto viro optimo , de omnibus & singulis
quam minutissimis instructus , quod suspicabar , verum
esse cognoui . Profana itaque monumenta sectatus , sa-
crum hunc inter inaccessas montium rupes latenter thesau-
rum inueni . Qui vti in hunc usque diem in paucorum
notitiam deueni ; ita quoque me Deo , eiusque benedictae Ma-
tri obsequium præstiturum existimavi , si tum ad Deipara
Virginis , tum Diui Eustachij honorem deuotionemque hoc

in hoc loco propagandam, totius hystoria seriem, quantum ex
 Marys variorum relationibus Archivisque comperire licuit,
 Oxibi exponerem. Quoniam verò hic idem locus est, in qua
 dantia cum seruo, suo Eustachio miracula Divina miseri-
 cordia operari dignata fuit, hic primo tam Diui Eusta-
 chij, uxoris, filierumque vitam in prima huius operis
 parte ex Metaphraste, Damasco, Surio, Baronio,
 Lipomano, alijsque de promptam una cum genealogia
 eius describam, in reliquis verò memorare Ecclesie ori-
 ginem, antiquitatem, fundationem, unā cum vero et
 genuino loci situ, quanta fieri poterit claritate prosequar.
 Vale Lector, capitisque faue.

PARS

PARS PRIMA.

Admirabilis Sancti Eustachij olim.
Placidi Vita.

C A P V T I.

De prima Placidi ad Christum conversione.

ANNO Salutis nostræ centesimo tertio, sedente Sancto Anacleto Pontifice, Romanî Imperij habenas moderante Traiano Cæsare Augusto, tertio Consulatus sui anno, in exercitu contra Dacos, cæterisque barbararum gentium Nationes, iauentus fuit ingentis animi vir, ac virtutis bellicæ gloriæ celeberrimus Placidus, vel, ut Nicephorus & Ioannes Damascenus, volunt, Placidas nomine, cuius ope, armorumque qualitate, pollebat tractanderum peritia, contra Decebalum Dacorum Regem Traianus insignem obtinuerat victoriam, in qua Dio Historicus tantam vulnerarum multitudinem remansisse scribit, ut deficientibus ad medicanda vulnera pannis, ipse Cæsar vestes proprias concissas usui Chirurgorum concesserit. Hac adeò feliciter perfecta expeditione, alijm mox contra Persas: moventes, horum numerosum exercitum pariter ad intercessionem delerunt. In bello contra Iudeos suscepito Placidas Equitum agebat Magistrum XII. Legionis, cuius

Placidus
dux militum
contra Da-
cos,

Ingens clat-
des hostium,

Expedicio-
contra Per-
fas, & Iu-
deos,

Tra-

Traianus Duxtor erat : qua expeditione hostium contumaciam ita perfregit , vt deinde contra Romanos , nemo amplius ceruices erigere sit ausus . Rebus itaque tam præclarè gestis , tot obtentis victorijs , tot potentissimis exterarum Nationum Regibus domitis , subiugatisque , Traianus cum Placida Achte suo fidissimo Romam victor , tota triumphante Vrbe , ingreditur .

Habitus corporis in Placido.

Erat Placidus corpore robusto , vultu regiam quandam maiestatem , cui seueritas cum mira quadam affabilitate sociebatur , exprimebat ; Vnde ob insignem animi moderationem in omnium oculis ferebatur , & quod in viro Gentilium adhuc erroribus inuoluto mirum videti poterat , vnicum pauperum , pupillorumque in necessitate constitutorum asylum refugiumque . Cæsari erat adeò gratus , vt sine illo nec esse posset , nec ullum pectoris sui adeò arcantum in nouis expeditionibus , quas moliebatur , consilium tenebat , cuius particeps non saceret Placidum ; vnde tantam , ob partam toties bellicæ virtutis gloriam apud hostes famam acquisierat , ut vel solo nomine illis esset terror , quem cum intellexissent adesse , satis haberent , vt saluti suæ fugè consulerent : Quocirca non solum in summa apud omnes erat veneratione , sed & in dies maioribus à Cæsare honorum titulis condecoratus , facultatumque potentia auctus , personam suam eo splendore & magnificentia , quæ tantum detinebat Duxem , agobat . Desponderat sibi Placidus uxorem Traianum nomine , præter dotes inuicibili sexui congruas , virilis pectoris semper ad alta & ardua intentam foelninam ; marito quoad naturæ talenta

Gratus Traiano Cæsari.

Placidus terror hostium.

Matrimonium Placidi.

ta quam simillimam, ex qua duos suscepserat filios à paternis virtutibus haud degeneres. Si quandoque à bello negotijsque bellum concernentibus ei honestum dabatur otium, tum solita illà (quæ belli quædam meditatio est) venatione occupabatur. Accidit itaque, vt cum in suburbanis villis rusticanti, nonnemo ex Venatoribus annunciasset, ceruorum non procul indè armentum in alti montis pascuis stabulari, statim indè mouens, cum inter cæteros ingentis molis ceruum conspexisset, tanto eius capienda ferebatur desiderio, vt nulla esset tam aspera rupes, nulla tot spinis sentibusque inuoluta via, tamen exasperata saxonum conglomeratione vallis, quam non penetraret, imò & sui & sociorum oblitus, per aura & deuia prædam, quam sibi spe deuouerat, insecurus, nil non meditabatur, quām ut imolite molis feram confessarii sui iuris faceret. Ceruus interim insecurione concitator, veluti omni eluso Placidi conatu, drepente impetu facto cum in altissimi montis rupem insiliisset; Tum enim verò Placidus ad tam insolitum & viribus feræ longè disparem saltum stupefactus, ab eo, quem persequebatur, nefcio quibus occultis viticulis capiebatur. Quid faceret hic Placidus? ò quoties adiutum ad rupem tentabat, quoties venabulum ac tela vibrabat, quoties ascensum moliebatur, ac tela vibrabat; at frustra, tam enim editam descendere rupem, nil aliud erat, quam Icaros tentare ausus, Ceruum quoque clabi sinere, quem tot itinerant erroribus laboribusque insecurus fuerat, pectori suo adè generoso minimè convenire censebat, ex altera parte inaccessa rupis altitudine.

Venationi
deditus Pla-
cidus.

8

Pars I. Vita

ei omnem de præda capienda spern adimebat. Dum itaque in horrendæ solitudinis recessu omni comitum auxilio consilioque destitutus, anxio fluctuaret animo, ecce cælestis oraculi vox è rupè delapsa, hisce eum verbis affata est: *Placide, Placide, quid frustra me persequeris?* Eustachius hac voce stupefactus & tremebundis totius corporis membris cum respexit in rupem, ecce, ò mirum dictu spectaculum! inter ramosa cerui cornua, immenso fulgore radiantem, ignotam tamen sibi imaginem vidit, priora verba intonantem, *Placide quid me persequeris?* Is ad hæc cælesti quodam horrore percussus, cum vix linguam in verba animare posset, tremula, & interrupta suspirijs voce respondit: Domine, Domine mi, indica mihi per bonitatem tuam, quis tu sis, & quid à me fieri velis, significare ne dignare seruo tuo. Ad hoc imago respondit: Ego sum Christus Iesus, conditor omnium Deus, æterni Patris Filius, qui ineffabili humani generis amore & desiderio, è sinu patris in terram descendii, humana carne vestitus, Mundum morte mea Patri reconciliaui; vt quotquot legem meam acceptare voluerint, cohæredes efficiantur Regni Cælestis. Vade ergo protinus in Vrbem ad Christianorum Sacerdotem Ioannem nomine, à quo in lege mea eruditus, ac Sacri Baptismatis fonte vnâ cum uxori tua filiisque rinctus, ad hanc stationem reuertaris: & ego tibi Cælestis Regni mysteria pandam, & non solum quæ euentura tibi, sed etiam quantum te oporteat pro nomine meo pati; manifestabo. Placidus ad hoc nunquam visum auditumque spectaculum, totis visceribus tre-

Apparitio
Christi inter
cornua Cer-
ui.

Christi ad
Placidum
verba.

Baptizatur
Placidus ius-
su Christi
cum tota
domo sua.

tremens, & admiratione medullitus stupefactus, iactis iam in animam eius Diuini Verbi feminibus, Equo omnium tremore membrorum consenso, mandata Numinis mox executurus, de itinere, ut pote Deo duce, minimè iam sollicitus, in Vrbem cum appulisset, eam quæ sibi obtingisset admirandam visionem uxori aperuit, hæc summà perfusa intimi cordis lætitia, quæ cùdēm nocte, & ipsa quoque in somno, prorsus narrationi eius conformia vidiisset, Marito exposuit; de Diuinæ itaque vocationis certitudine securi, absque ulla ulterioris moræ propagatione (nescit enim tarda molimina Spiritus Sancti gratia) medio noctis silentio consurgentes in Ecclesia Christianorum Sacerdoti Ioanni, viro Sanctitate vitæ celeberrimo, se literunt, quæ ipsis acciderant, quæque à Christo accepérant mandata, eidem ordine exponunt; qui mox percepta tam mirabilem rerum enarrationem ineffabilem Diuinæ misericordiæ prouidentiam admixtus, eos protinus omnibus Christianæ fidei mysterijs, Diuinæ gloriæ promouendæ zelo totus æstuans, instruxit, instructos sacro baptismatis fonte Placidum quidem sub Eustachij, vel ut alij volunt, Eustathij nomine; Troianam sub Theopistæ, filios verò sub Agapiti & Theopisti nomine, sacro tinxit baptismate: atque hoc peracto impedita ipsis pace, & necessarijs vitæ Christianæ documentis probè exercitos à se dimisit, occulto quodam Numinis instinctu præfigus, irritum otiosumque esse non posse, neque diuino carere mysterio, quod infinita Dei bonitas & misericordia, quæ est admirabilis in Sanctis suis, tam admiranda cœ-

Vxori visio-
ne reuelat.

A Ioanne
Christiano-
rum Pastore
instructus
baptizatur.

Eustachij;
sive Eusta-
thij nomen
ipsi impo-
tur.

lestis ostenti demonstratione, in servis suis operari dignata fuisset.

C A P V T . I I .

De ingentibus Eustachij calamitatibus, quas Christus eum subiturum prædixerat, in erumnoſo vite ſua ſtatu toleratis.

Eustachius itaque per Sacram Baptismatis vndam. Deo iam reconciliatus, verborumque Domini ex rupe intonantis memor, mox relictis publicis, quibus premebatur, negotijs, abiecati omni domesticarum rerum cura, totus in Diuinorum mandatorum executione vnicè negotiosus, ad cœlestis oraculi locum festinando gradu, denuò fese contulit, ubi in terram pronata facie prostratus, suspirijs ac lacrymis de pollicitatione sibi facta Eustachio, diuinam ſollicitabat misericordiam: Loquere, inquit, Domine, ſpes vniqa vitæ meæ; loquere ſalutem meam, ecce enim ante te omne desiderium meum: Loquere, Domine, lux omnium in te credentium; audiat ſeruus pauper & humilis, dulcedinem vocis tuæ, offendit mihi faciem tuam, & ſalutem ero, vox enim tua dulcis, & facies dñe: intret in animam meam dulce eloquium tuum, ut quid tandem de ſeruo tuo diuina tua prouidentia conſtituerit, cognoscam, & ſciam quid deſit mihi, ut deinde meam voluntatem tuæ in omnibus & per omnia conformare diſcam; Et ecce ardentissimus Eustachij precibus benignissimus Dominus annuens, ſolito lucis.

hieis splendore fese stitit, hoc verborum eloquio: Eu-
 stachi serue fidelis, cum iam ab omnibus peccatorum,
 quibus inuoluebaris, nexitus per Sacram baptismatis
 vndam liber, ex umbra mortis in lucis regionem edu-
 ctus, atque in caulam meam ingressus, ouicula gregis
 mei factus sis: non iam tibi de Mundi pompa amplius,
 non de superbis honorum titulis, non de splendida &
 numerosa militum famulorumque turba, non denique
 de terrenarum voluptatum cupedijs imposterum cogi-
 tandum esse scias: quoniam enim dilexisti me, meisque
 mandatis prompte & fideliter obedisti; eccè necesse est,
 ut tentatio tanquam aurum in fornace te probet. For-
 midandi modo amore mei tibi grauium aduersitatum
 turbines subeundi restant, omnibus fortunæ dignitatum
 que titulis exutus, pauperem, vilem, abiectam, ærum-
 nisque refertam vitam ages, rediçuum Iobi exemplu-
 toti Posteritati futurus. Sed agedum magno sis animo,
 eccè ego tibi gratiâ meâ adiustum, & fortes contra Mun-
 dum, Carnem, Saranam lucas tuas spectaturus, potentis
 protectionis meæ scuto te defendam, & ne graui cala-
 mitatum, quas subiturus es, pondere opprimaris, ne
 illidaris, te tenebit dextra mea: Postquam vero omnia
 forti animo & inuictâ patientiâ amore mei sustinueris,
 ego memor tui, demò te de puto tribulationum cri-
 piam, in pristinum dignitatis statum restituam, at non
 multò post mundanæ gloriæ instabili rota vecheris, cum
 eccè nouaque ultima tibi pro sacro sancte legis meæ
 testimonio certamina tibi, una cum uxore filiisque sub-
 eunda restant, quibus forti & inuicto animo expletis,

Christus Eu
 stachio funu
 rz vita sta
 tum prædi
 cits

Prædictio
 calamitatū
 tolerandarū
 pro Christo

vos ad me recipiam, vt vna mecum nunquam interiaturæ gloriæ felicitate, & beatitudine, in Regno meo fruituri, deliciemini. Atque hinc dictis, Numinis in Cœlum redeunte, Eustachius ineffabili quodam gaudio effusus, diuinique amoris igne succensus æstuabat, quo modo Diuinæ gratiæ sufficienter & condigne correspoderet neficius: totus intra se, totus extra se; verba quæ audierat, quæ stupenda & in eum usque diem inaudita viderat, intimis pectoris medullis volutans, se suaque omnia Diuino beneplacito, vitam, mortem, tribulaciones, angustias, & quascunque tandem vicissitudinis fortis plena nentis effusione offerebat, & absque mora equum confendens, festino cursu domum appulit, ubi cum uxori Theopistæ cuncta, quæ sibi acciderant, exposuisset, ipsa Maritum peramanter amplexata, deinde iaterram prostrata, Diuinæ Bonitati, vt poterat, pro tam stupendis reuelationibus gratias agebat, verbis feruenterissimo in Deum amore confertis. O, inquit, omnipotens virtus Dei altissimi & gloriosi: O clementissime

Theopistæ
ad Deum
eratio.

humani generis vindex & Saluator IESV Christe, cum itaque de nobis, quantumuis indignis famulis tuis, ita disponere tibi complacuisti; ecce in manibus tuis fortes nostræ, tua itaque sancta in omnibus voluntas compleatur. Ecce nos viles creaturæ tuæ sumus, siue vivamus, siue moriamur, in quocunque tandem aduersitatum, quas nos subituros prædixisti, ocurrus: da igitur quod iubes, & iube quod vis. Intercâ tota domus, mutato prioris vitæ statu, quoad victuam, vestitum, ornatumque non iam palarium amplius splendore & magnificen-

Mutatio fa-
miliæ Eusta-
chij ex mun-
dana in coe-
lestem vitâ,

scentia fulgidum, sed depositis mundanæ vanitatis ornamentis, domus tota in Ecclesiam Deo consecrata, transformataque videbatur: tantus ijs erat in Diuinis exercitijs perfectionisque Christianæ acquirendæ studio ardor, tantus animorum ad diuinioris vitæ statum amor & desiderium. Hic eleemosynæ in pauperes confessim, erogatæ, ingens famulorum neophytorum, quos non iam in seruorum, sed in filiorum numerum adscripserant, de spiritu profectu cura, huic vnicè intenti, ut Christianæ fidei documentis probè instructi, in seruentes Diuinæ Legis zelotas euaderent. Cum itaque iam hisce continuatis Diuinorum exercitiorum studijs probè sese contra omnes aduersitatum insultus munissent, arescentibusque iam in eorum animis Mundi vanitatibus, non nisi Christum spirarent sperarentque, adfuit tempus, quo Diuina bonitas Eustachij patientiam haud secus ac Iobi olim, ea calamitatum acerbitate, ad quam non dicam verbis describendam, sed ad eam vel animo concipiendam, ipse animatus calamisque facile exhorrescat, probaret: Siquidem drepente atrox & improuisa pestis domum irruens, haud secus ac scintilla somiti illepsa, intra triduum famulos, curatores, & oeconomos, ne quidem uno relicto, consumpsit omnes, cuncti dominus anguli, aulæ, cubicula, stabula, cadaveribus, (misferandum visu spectaculum), replebantur: clamores, gemitus stridoresque morientium, vel saxa ad commiserationem commouiscent. Neque stitit hic se truculentæ lues, sed ulteriorius serpens, equorum boumque ramdomi, quam foris in villis armenta, deinde ovium,

Ingens tribuatio qua Eustachius exercetur.

Pestis atroc tam domum extinguit.

capra-

**Miserabilis
Eustachij
status.**

caprarumque greges confecit omnes, solis Eustachio & Theopista filijsque tam horrendæ & formidandæ stragis relictis spectatoribus. Omnibus itaque fortunæ bonis, vnico quasi iœtu exutis, quæm dispare in sancta familia de luctuoso casu æstuationes, cogitare facilius, quæm verbis exprimere licet: Interierant iam famuli, rerum administratores & œconomi iam obierant; Consumptis equis, bobus, mulis, de camporum cultura iam clamatum erat: ærarium in pauperum sustentationem iam exhaustum defecerat: Supellex domeistica in eorum qui agrorum curam habuerant, prædam cesserat, mutata iam tragica rerum scena præ pudore & vercundia, in publicum prodire non audiebant; victus vel ad tenuiter viuentium vix supperebat; Accessit malorum iliadi, quod consanguinei & amici exitiali pestis virulentia percussi, non solum domum, sed & vicinos viros tanquam malorum omnium Lernam decuitarent, tum metu contagionis, tum ob summam pauperis Eustachij, ad quam redactus erat, egestatem & iropiam, quia tantoperè confundebantur, tantumque eos pudebat, ut extra sanguinis cognitionem, qua ipsi rangebantur, haberri, quæm eadem ipsis iungi, aut videri, aut fateri maluerint.

**Consilium
Eustachij
cum vxore
Theopista.**

Deserta itaque ab omnibus sacra Eustachij dominus, ne tantæ calamitatis causa, ex Christianæ Religions nouiter suscepit cultu exorta, ad Cæsarem delata, scandalum passa, novos persecutionis tumultus concitaret, cum Theopista de fuscipienda in exteris Regiones peregrinatione deliberat, concluditurque voluntarium

exi-

exilium, quo procul ab amicis, parentibus, cognatis, patria separati, et si pauperem, humilem, abiectamque vitam, amore tamen Christi dulcem & acceptam degere constituunt.

C A P V T I I I

*De Itinere Eustachij, uxoris, filiorumque in peregrinac
Regiones suscepto, & de calamitatibus, quas
in eodem passi sunt.*

Eustachius itaque cum Theopista & filijs neadum ad ambulandum maturis, intempesto noctis silentio, nescijs omnibus confusgentes, deserta domo ac supellestili, quæ in ea adhuc erat superstes, prædonibus relicta, implorato Diuini Nominis auxilio, iter inco- gnitum & difficile, non nisi solo Deo duce, ingrediu- cut. Miserandus erat spectaculum, videre eos, qui prijs superbis purpura bysloque contextis vestibus ins- duebantur, modè vili & pannoſa tunica amiciri, & qui primo splendido equorum curruque apparatu vehe- bantur, iam baculis missis filiorum præterea onere præ- grauatos, viam longam inexpertamque inire : Nihil miserabilius erat, quam videre Theopisten fœminam sanguine adeò illustrem, tam delicate enutritam, atque ab ineunte ætate muliebri mollitie affuetam, modò vili lacernà tectam, pedibus nudis, & frequentia ad saxa illi- sione faucijs, insuper filiolo aggrauata, progredi ; pro- gressa tamen fuit, spe sua in solo Deo posita, fæmineæ imbe-

inbecillitati masculinum animum inferens, iter ~~vna~~
cum marito, perpetuo Diuinis intenti laudibus, vsque
ad quendaen maris mediterranei portum prosecuti sunt

In Aegyptu
traicunt.

Hic, vt traecto mari in constitutam Aegypti regionem
transuerterentur, cum de nculo transigitur, Nauarchus
et si primò ob despectum viatorum habitum se difficil-
lem, mox tamen faciliorem se exhibuit, vbi in Eusta-
chio & Theopista, nescio quid nobile, generosum, &
plebæis moribus altius obseruavit. Hinc itaque iter

Tempestate
maris ex-
periti.

ordiri, primò quidem felicibus Euris nonnihil progressi,
at paulò post adeò formidabiles experiuntur irati maris
turbines, tam horrendas tempestatum procellas, vt pæ-
rum abesset, quin de vita omnium actum conclama-
tumque iudicaretur. Erant hæc non multò post secu-
raturum tempestatum, quibus posteà inuoluendus erat
Eustachius, veluti præludia quædam: Vix enim è flu-
ctibus marisque gurgitibus eluctati, desideratum portum
nacti fuerunt (Audite mortales, & stupete rem omnibus
seculis inauditam) Nauclerus in Theopisten coniectis

Theopiste à
Nauclero
abripitur
Eustachio.

oculis, vt teneritudinem membrorum, pulchram, to-
tius corporei habitus constitutionem, præterea præclaris
& generosi sanguinis indolem, iam saepius in maritimo
itanere aduertisset, ita quoque insanì amoris stimulis
agitatus, concupiscentiæ igne iam in corde eius magis
magisque exardescente, postquam omnes è nauis viato-
res dimisisset, non naulum, non pignora, non quidpiam
aliud, solam Theopistam mercedis loco iniqua condi-
tione depositit. Quis Eustachij in hoc casu animus,

Eustachij In
rapta vxore
perplexitas.

facile quispiam, si in simili occasione constitutus esset,
id

id concipere poterit, quam magna verborum exaggeratione verbis explicata. Itaque humili prostratus, quā vocibus, quā lachrymis, libertatem vxoris humili submissione deprecabatur, sed frustra; nulla erat tam blandè instituta deprecatione, nulla tam studiosè affectata oratio, quæ immitem Barbari animum flectere posset; Instabat Eustachius cum promissorum multitudine ad cedendum mouere ratus, sed irrito conatu, iam in rabiem actus Barbarus cædem minabatur Eustachio, si vel unicum amplius de ea dimittenda verbum ficeret; tam in hu manæ tandem, & prorsus ferinæ violentiæ cedere coactus, in manib[us] Barbari relicta Theopista cum filijs nauim non tam egressus, quam vjolenter expulsus fuit. Quis nūbis hic explicet impensos variarum cogitationum æstus? quis inexplicabiles amaritudinum fluctus, quibus lucretabatur Eustachius, dum consortem post Deum unice dilectam, dimidium animi, unicum vitæ dolorumque solatum, tam miserabili casu desegere cogeretur? quoties retrorsum conuersus noua verborum deprecatione Barbari animum adoriebatur; sed frustra; siquidem velis vento datis, abibat pars unica vitæ: quoties oculis manuumque nutibus ultimum ei vale, vel ex hoc solatum aliquod accepturus dicebat: vxor pariter miserabilem tum sui, tum mariti filiorumque statum intuita, ac magnitudine dolorum saucia, quid non moliebatur, vt libertatem consequi posset, quam valido clamore de immanitate sibi illata presentium attestabatur fidem, quantis precibus & lachrymis Diuinam opem sollicitabat; quoties è manibus Barbari, vinculis-

Theopista
in mariti af-
flictione do-
lor.

lisque elabi nitebatur, vt si alis modo non licetet. Vel tumidi maris fluctibus commissa, ad afflictum maritum filiosque natando perueniret, sed frusta. Intercà dum vxor maritum filiosque, maritus uxorem ingenti lachrymarum effusione, reciproca quadam, & intolerabili mentium amaritudine faucij intuerentur, nauis progesla, & iam ex oculis evanescens, finei utriusque solatij imposuit. Eustachius perdita iam uxore Theopista, vnico cordis sui solatio, ad filiolos conuersus, quid ageret nescius; intuebatur filios imbecilles viribus, & tantis itinerum incommodis confectos, medullitùs cruciabatur. O viscera, inquit mea, ò dulcissima pignora mea: Ergone vitæ vestræ innocentia, diuina clementia tantæ calamitatis, & vos participes esse voluit? O filioi mei, quid agam vobiscum? eccè matrem vestram, quæ tanto vos amore prosequebatur, tanto studio educabat, tam dulciter ablandiebatur, perdidisti? quo ibimus filioi mei? Ego viribus miserijsque exhaustus, viarum ignarus, quomodo vos, necdum ad arribulandum apertos, omni opere destitutus gestare potero? Totus itaque in Deo, totus in corde Theopistæ, totus in miserando spectaculo filiorum, follicito animo, spem inter metumque fluviabat, continuò prædictarum sibi à Christo Saluatore ærumnarum, quas cum tolerare oportebat, memor, Diuinam clementiam, qua se suosque tam insolito modo ad se traxisset, in hac extrema necessitate, minimè quoque defuturam sperabat; quiique tres pueros Babylonicos in fornace ab omni ignium flammarumque violentia immunes seruarat olim, & Theopista.

Eustachius.
solus. cum
filiolis in
littore reli
ctus.

pistis ab omni violentia thori intusione impinguem
pro infinita sua prouidentia constitutum plane sibi
persuadebat : Interim quoties filios intuebatur, tot
ties maternorum viscerum memor, intitnis dilaceraba-
tur medullis ; augebant dolorem filioi absentis matris
opem fletu planctuque frustra inclamantes ; Interim, ^{Filioli fletu}
fortis animo, & in Divina misericordia confisus, lan- ^{matris opē}
guorem corporis pijs meditationibus mitigabat ; piæ
matris officium subiturus infelix Eustachius, vnum bra-
chijs, alterum humeris impositum, dextra baculo inti-
xus, vivi poterat, languidum onustumque corpus trahe-
bat, quò eum Diuina prouidentia destinabat, magna
animi in diuinam voluntatem resignatione progredie-
batur ; vix dum aliquowique processerat, cum eccè tor-
rente maximæ latitudinis, ut nouum itineris impedi-
mentum, ita quoque nouam calamitatis mox secuturæ
portam apertam offendit : hic denuò quid ageret om-
nis consilij inops, ex una siquidem parte voricosi tor-
rentis profunditas, ex altera ingens latitudo ei non exi-
guam formidinem incutiebat ; tentandum tamen va-
dum cuna bono Deo censuit, quod cum genuum terni-
nos non excedere compresisset, ne duorum filiorum
onere in torrente, viribus iam labefactatis succumberet,
relicto uno in littore, altero humeris imposito, non
sine difficultate torrentem transuadavit, quo in opposita
ripa deposito, cum alterum pari modo translatus re-
uerteretur, iamque in mediata torrentis constitutus in
viroque littore anxiè filios obseruaret ; verumque, o
casum omnibus seculis inauditum ! o ineluctabilem,

Noui labo-
res Eusta-
chij.

Eustachius
in medio
torrentis co-
stitutus per-
dit verumq;
filiolum à
Leone, &
Lupo raptos

miseri & infeliciis Eustachij sortem ! ex una siquidem ripa Leonem ferociissimum , ex altera rapacissimum Lupum in pueros magno impetu utriusque irruentes vidi , qui faucibus abseptos , moxque deuorandos , infanticorum fruticumque latibula deportabant . O catastrophen formidabilem ! Quid faceret hic miser Eustachius ; cernebat se in medio torrentis , torreata inquam tribulationum , qui afflictam eius animam aqua amaritudinis inundauerat : respiciebat hinc inde , ut quodcum abreptis pueris belluae se reciperent , obseruaret , modò ad hunc , modò ad illum è faucibus eripendum summa mentis angustia deliberabat ; sed omni opera humana destitutus , longiori mora interposita , perdidit utrumque : clamabat voce , nutibus , num forte quempiam in littore spectaret , qui misertus puerorum , unā secum à belluis abreptam prædam extorqueret ; sed irrito conatu ormania . O horrendam humanarum sortium vicissitudinem ! videbat Eustachius , quounque se verteret , pelago se quodam amaritudinis absorptum , omnibus fortunæ bonis iamdudum exutum , uxorem raisebili & violento raptu paulò ante abductam , & tandem , funesto fanè spectaculo , filios , qui unicum erant animæ suæ solatum , à belluis abseptos ; quis in hoc adversitatum eumulo tam infracti , & impotenter pectoris vir foret , qui pœ nimia dolorum acerbitate non corruiisset ? Verum uti miserator omnium optimus , & benignissimus Deus , non permittit nos tentari ultra id quod possumus , ita quoque dilecto seruo suo Eustachio , copioso gratiæ sue munere instructo , luculenter ostendit , id

id mysterio non carere , quod Diuinæ prouidentiæ suæ dispositione tam sapienter constitutum esset . E fluctibus itaque tandem eluctatus Eustachius , cum littus ap- pulisset, tum enim verò manibus in Cœlum sublatis , se, vxorem filiosque non tam voce , quam suspirijs gemiti- busque incenarrabilibus Diuinæ Clementiæ commenda- bat . O Supreme , inquit , humanarum mentium Re- Etor, pie, clemens , & misericors Deus , qui me ex vtero matris meæ ad hanc amarissimæ Crucis passionem , vt tuæ me Crucis imitatem faceres , selegisti ; miserere , miserere quæso serui tui in hoc calamitoso rerum statu constituti ; respice in me bone I E S V , Saluator benignissime ; compatere tandem afflictionibus meis , heu- nimum acerbis , & amaritudine plenis : da robur , & fortitudinem animi , vt quæ me amore tui pati voluisti , gratiâ tuâ fultus , inuictâ patientiâ compleam . Interiori itaque Diuini Numinis voce corroboratus , iter profe- cutus , dum non reperiret , quo ærumnosum vitæ suæ statum sustentaret , in pago , qui Badisus dicebatur , non- hinc multum remoto villicum offendit , qui cum Eu- stachium prudentis animi virum ex modo agendi , ple- beio superiori , ad incitas tamen nouercante forma re- dactum aduertislet , eius intima commiseratione tactus , agrorum hortorumque culturæ præfecit , vt qui prius ultra felicitatem humanam eucctus , integrros aluislet exercitus , modò fame tortus , tenui mercede vitam fu- stentare cogeretur . Multorum itaque arnorum decur- Seruum VII. lici agit Eu- fatus . sanctiorisque vitæ exemplo toti pago vicinisque territo- rius .

Oratio Eu-
stachij in
ranta affli-
ctione con-
stituti.

Pauperi-
mus Eusta-
chij status.

rijs ita præluxit, vt non dumtaxat in amore esset omnium, sed & ob salubria monita, & documenta salutis æternæ, quibus quotquot ad eum veniebant, instruebat, esset admiratione.

C A P V T I V.

*De Eustachy in pristinum vita statum
restitutione.*

Visum tandem fuit Diuinæ bonitati, fidelem suum seruum Eustachium tot tantisque patientiæ argumentis exercitatum, denuò de tenebris in lucem, de tristitiæ profundo, in gaudium admirabile educere, quod Diuina Misericordia eo qui sequitur modo, præstítit.

Subdiderant Romani Principes non ita dudum suæ iurisdictioni nonnullas istius Regionis Prouincias, quas indigenæ mota rebellione, per repentinam inuasionem sui denuò iuris fecerant; Quæ cum Traianus Augustus intellexisset, Ducebat exquireret, qui ducto exercitu rebellium perfidiam, & contumaciam vindicaret, Placidi memor, eo neque meliorem, neque negotio confiendo aptiorem esse censuit. Verùm cum iam pœnè ad vicennium de eo iam omnium opinione perduto, nil innotuisset, nescio tamen quo occulto animi instinctu, quicquid alij contra dicerent, quam diligenter vbiique, qua Romani Imperij Orbis patebat, inquire præcepit. Dimissi fuerunt in hanc finem duo nobis-

Inqñiri Trajanus Eustachium iubet

mobilissimi Centuriones Achatius, & Antiochus in <sup>Inquisitores
in Agyptū</sup> Agyptum, qui vti olim commilitones sub Placido ^{appellunt,} meruerant, ita quoque eum ex lineamentis facie cœtero-
roque corporis habitu, moribus viuiter adhuc ipsis im-
pressis eum non poterant non nosse. Magno itaque Di-
uinæ prouidentiæ consilio factum est, vt vixdum in
Agyptum appulsi, simul etiam non in eum solum pa-
gum, in quo absconditus cum Christo Eustachius villi-
cum agebat, inciderent, sed & in ipsa Eustachij domo,
& mirum dictu, ipso Eustachia fortuito casu ipsis obuio
causam aduentus sui exponerent, Placidiique inquisi-
tionem ordirentur. Quoniam verò vultus Eustachij ex
tot ærumnarum tolerantia, macie & pædore confessus,
nulla præberet antiquæ dignitatis vestigia, hærebant;
accessit hisce habitus sordidus. abiectusque, è quo sibi
persuadere non poterant, sub cotam illustris, & gloriosi.
Ducis decus excellentiamque absconditam esse: Eusta-
chii verò simul ac eos fixis oculis intuitus est, eos esse,
quos olim militiæ Romanæ fidos Achates, sed & amici-
tiae necessitudine quam coniunctissimos habuisset,
agnouit, prudenter tamen dissimulabat omnia, vt pote-
qui se srasque affectiones melius in schola Christi, quām
olim Imperij Romani hostes domare didicerat; quia
tamen verborum Christi, quibus post inumeros labo-
res, pristinæ vitæ statum ei pollicebatur, meminerat,
Diuini. vtique spiritus instinctus, hanc occasionem esse
ratus, Diuinæ inspirationi obsecundandum duxit; eo qui
sequitur modo:

Dominus, cui Eustachius sese villicum conduxe-
rat,

Mira Diui-
nae prouide-
tis disposi-
tione Eulta-
chius detec-
gitur,

rat, cum intellexisset, Romanos viros strenuos à Cæsare missos, eiusdemque Eustachij compopulares aduenisse, congruum ipsi visum fuit, hospites tanto itinere defellos, ea humanitate, & benevolentia, quæ & peregrinos decebat, conditionem tamen villici non excederet, coenam excipere. Apparatur itaque cœna, in qua Eustachius, & Cocum, & Pincernam ac mensæ ministrum agebat. Hospites itaque ministrantis mores, & modum procedendi humanitatis atque affabilitatis indicijs plenum paulò curiosius obseruantes, dum in vultus lineamentis nescio quid nobile, & ab indigenarum moribus oppidò diuersum comperirent, præsertim verò linguā ipsis propriā ad quæsita responderet: Eustachius interim præcelsa, ac solita sibi animi magnitudine, id quod erat, dissimulans, identidem DEO Opt. Max. euenturarum rerum sortem vnicè commendabat magno animi ardore, nec non continua lachrymarum effusione, quæ tamen ne à conuiuis notarentur, egressus ceu aliud quid actuus, omnibus modis moderari nitebatur: Interim hospites modestiam viri, morumque probitatem, nec non grauitatem in vultu elucescentem, ac ciuilem, quo in omnibus procedebat, agendi modum mirati, hoc se colloquio ad ulteriore inquisitionem animabant. Vultus huius hominis, modus procedendi, & cætera omnia, manifesta præferunt Placidi industria; sed ubi vxor eius Theopista? ubi filij? quibuscum eum clandestina fuga abiisse certò nobis constat. In hoc ambiguo rerum statu, alter hospitum Achatius nomine, ad socium conuersus; Nostri, inquit, Antioche, Placidum cum apud nos

Eustachius
ex cicatrice
cognoscitur

nos morāretur, profundam quandam vulneris, nescio quo casu ipsi inflicti, cicatricem in collo gestasse; quam si inuenērimus, iam de réerto Placido nulla imposturum dubiorum fluctuatione hæsitantes, certi securi-que gaudēbimus. Res tentanda est: è mensa itaque consurgentēs cum de lauta coena, more solito, gratijs actis, eum amplexarentur, & collo paulatim reducta tunica nudato, locum cicatricis curiosius explorarent; eccè cicatrice mox comparente, ex ea simul Placidum ipsissimum, signis reliquis vndiquaque consentientibus inueniunt. Quisnam tunc plausus, quis iubilus, quæ mentis hilaritas indè ex præda tot itinerum laboribus quæsitā, tandemque captā, exorta sit, facilius quis animo conceperit, quām calamo descriperit. Tunè ergò, inquiunt, es Placidus gloriōsus quondam Exercitus Cæsarei Imperator? nobis olim non notus solum, sed amicitiæ fœdere coniunctissimus. Tunè es iste, quem terrā marique tantis laboribus quæsiuimus, desideratissimus Placidus? At vbi sunt vxor? vbi filij? vbi paludamentum auro byssoque, quo olim condecorabare, fulgidum? vbi numerosa militum famulorumque tēspantium turba? vbi decoris militaris insignia, baltheus, sceptrum, lorica auro radians? Ad hæc tandem Eustachius yti amplius dissimulare non poterat, ità quoque cedere coactus, quem quærebant, eum se esse fas-
sus, vniuersam luctuosæ vitæ suæ historiam eis ex ordi-
ne recensuit, vtroque ad inauditos rerum tragicarum
eventus attenito. Hisce exactis, sine mora sordidis vi-
libusque indumentis exutum, vestibus à Cæsare datâ

D

ope-

Eustachius
induitur ve-
stimentis
pretiosis à
Cæsare eum
in finem mis-
sis, dux Tra-
iani exerci-
tus declar-
atur.

operà transmissis eum induit, litterisque Cæsaris, quies Romanum vocatus, universo Exercitu præficeretur, exhibitis, pristinæ dignitati restitutum, tanquam novum, bellii Ducem venerari sunt. Eulgato deinde in pagum, vicinioresque circumfitas regiones tam memorabili omnibus, seculis euentu, dici vix potest, quartus omnium, animos stupor invaserit, & admiratio, dum nemo capere posset, tantum virum olim Cæsarei Exercitus Duce tot victorijs, tot honorum dignitarumque titulis illumorem, voluntario exilio extorrem inter se tam vilem, pauperem abiectamque vitam tanta animi moderatione tot annis transegisse. O si cognitus nobis, aiebant, hic vir fuisset, quid non eius amore egissimus? quanta veneracione, & honore eum non excepsissimus? omnem haud dubiè substantiam nostram in eius sustentationem obtulissimus. Væ nobis, qui præsentem eius humilitatem, paupertatem, & inopiam intuiri, ne sufficientem quidem alimoriam suppeditauimus.. Hisce magno amorum sensu expositis, Eustachius solatus omnes, gratijs de immerita sibi benevolentia præstitis, vultu in Coelum sublato, O Deus, inquit, ac Dominus meus, verè pius, verè misericors, & miserator omnium in te sperantium, qui mortificas, & viuificas, ad Inferos ducis, & reducis, qui nunquam in bonitate tua, & infinita misericordia, quam in æternum cantabo, confidentes deseris; Eccè ego seruus tuus humiliis, & pauper, fiat mihi secundum voluntatem tuam, quam in monte mihi iam olim declarasti, ut hoc pacto quæ de me meisque ad Nominis tui gloriam fieri posse præwidisti, complecantur, Amen.

De mirabilis catastrophe, indigenarum stupor.

Eustachijs
ad Deum
oratio.

Intra-

Interea ad iter maritimum inchoandum soliti
fiant apparatus, coguntur milites, officia distribuuntur;
itineris fit initium, soluitur a portu magno incolarum,
tanto sc̄ sc̄ vito priuari dolentium sensu; felicibus tan-
dem Euris menstruo spatio Romanus attingitur por-
tus. Roma ad Placidi aduentum certior facta, vniuersa
iustitiae lætitiae signis effusa, Virorum desideratissi-
mam, & tam illustris adhuc memorie celeberrimum
Heroem, qua quisque poterat, congratulatione, trium-
phis pompisque cohonestabat; successerat interim Im-
periali Traiani satisfuncti sceptro Hadrianus Augustus,
qui audità tanti viri fama, nullo habito Imperialis Maie-
statis respectu, præ gaudio exiliens, & vltro ipsi obuiam-
factus fauore insolito, & in eum usque diem inuisio, gra-
tiosis amplexibus ei salutem impertiri non dignatus
fuit; cum verò clandestinæ fugæ causam, & luctuosissi-
mam variorum casuum discriminumque, quæ subierat,
feriem sibi proceribusque exponi iussisset, nemo fuit, qui
suam in Placidum affectionem, quâ commiseratione,
quâ intimi doloris sensu non attestaretur. In pristi-
num itaque dignitatis statum restitutus Eustachius, vti
imposterum inter fautores Cæsaris familiarissimus unus
habebatur, ita quoque non erat Cæsari tam arcanum
mentis consilium, cuius virum tum prudentia, tum
magnum rerum bellicarum experientiam clarum, non fa-
ceret partipem. Erat tunc temporis de bello Persis
rebellibusque Aegyptijs inferendo, deliberatio, & quem-
admodum à Traiano Cæsare eius antecessore, Placidum
ceu unicum belli bene feliciterque gerendi inter cæteros

Iter mariti-
mum quo
Romam tra-
jicit Eusta-
chius cum
exercitu.

Romæ ma-
gnis trium-
phis excipi-
tur,

apissimum vitam, in hunc finem dimisit, in vniuersas Imperij Provincias ministris, inquisitum intellexerat, ita quoque cum felici sorte sua, & fortunato quodam augurio, qui perisse putabatur, inuentum Placidum Exercitui ea potestatis amplitudine, quæ talem Ducebat, tota applaudente Vrbe, & iam in victoria contra rebellies obtinenda veluti secura, præfecit; tanta erat de viri robore, & magnitudine animi, tanta de rerum glorijs & feliciterque gerendarum dexteritate existimatio.

Eustachius itaque ingenti concomitatus exercitu, noua Eustachii, qua contra hoec omnes domiti subiugatique, Cæsar is se iurisdictio-
ni, Romanisque Legibus subdiderunt. Re opinione omnium felicius peracta, Eustachius sine sanguine Vi-
ctor milites recreatus, in eum fortuitò pagum præter loci amæniratem, rerum quoque ad viuendum necessaria-
riarum vbertate refertissimum, vbi & Theopiste sub vili lacerna villici seruam agebat, se recepit; è vicino quoque pago antequam belum ordiretur Eustachius, duos robore corporis & animi magnitudine haud impares. Iuuenes veluti satellites, & proprij corporis sui stipatores elegerat, quos quidem genuinos filios suos esse ignorabat, tametsi semper in eos sympathico affectu, veluti pondere quodam ferretur. Hi post partam victoriam, quadam die ante domum, in qua Theopiste degebat, in ampla militum corona, de varijs rerum eventibus fallendi temporis gratia sermocinantes, quisque ea, quæ sibi in vita contigerant, uti in huiusmodi conuenticulis paf-

Mira Dei
prudentia
circa Eusta-
chium in
vzoris, & fi-
borum resti-
tutione.

passim fieri solet, referebant. Inter ceteros Agapitus suæ fortunæ telam orditus, narrabat, quomodo is ex illustribus Romanæ familie parentibus natus, aduersa sibi fortuna, puer adhuc vñè cum parentibus Româ vñà cum fratre abductus fuisset, & Matrem deinde inuito patre à Nauclero raptam, quid de ea actum esset, nunquam se scire potuisse; Patrem verò flumen transiit, cum se ex aduersa fluminis ripa, alterum fratrem allaturus deposuisset, à Leone magno animi dolore abreptum spectasse, cuius & semet adhuc recentem memoriā tenere aiebat, alterum verò fratrem suum à Lupo raptum audisse, utrumque tamē insurgentibus in bellis rusticis, qui tum fortè in Campo agriculturæ operam dabant, è fauibus bestiarum ereptum illæsumque ab ijsdem in hoc usque tempus filiorum loco alium fuisse, se quidem in proximo huic pago educatum referebat. Quæ cum audisset Theopistus frater, similes prorsus de se casus referebat; Româ quippe se ab illustribus parentibus abductam Matrem à Nauclero raptam, se verò à Lupo abreptum, à rusticis ereptum illæsumque in alio vicino pago alium educatumque fuisse, omnibus admiratione attonitis narrabat. Audiens hæc Theopiste forte præsens rusticæ quidem, & vilis muliercula, utriusque tamē vera & genuina mater, stupore penè exanimata, alto pectore, quæ à duobus iuuenibus audierat, premebat silentio, iam ex viriusque discursu certò certior, hosce alios quam veterinos suos filios esse non posse; accedebat abditus quidam maternorunt viscerum motus sympatheticis affectionibus refertus.

Ma-

Filiorum
Eustachij de
tragicis suis
caibus nar-
rationes.

Theopiste
cognoscit
filios suos;

Coguicit
meritum sub
Placidi no-
mine.

Theopistes
aperit se
marito.

Magno itaque gaudio perfusa, idehtidem à Deo promissio-
nis Marito suo factæ memor, euenterum rei summa-
mentis deuotione commendabat. Audierat quoque
quam frequentissimè, Exercitus Ducem victoriæ iam
partæ gloriosum, sub Placidi nomine à Romanis militi-
bus memorari; percepérat quoque ab ijsdem quomodo
is primò Cæsarei Exercitus Dux, Romà fugiens, per va-
rios fortunæ casus rerumque discrimina traductus, tan-
dem inquisitus inuentusque ab Adriano Cæsare, post-
quam iam amissa uxore liberisque ad sumnam pauperi-
tatem redactus, quindecim annorum. Spatio vitam pau-
peris coloni, hortique custodem in proximo pago, Ba-
diso nomine, transegisset, in pristinam dignitatis gradum
restitutus fuisset: Hæc autem Theopiste, tota, & lachry-
mis, & incredibili animæ teneritudine diffuehs, hunc
alium, quam maritum suum Eustachium esse non posse,
firmiter sibi persuadebat. At hic Rhodes, hic saltus,
tam vitem, abiectam, & fame penè consumptam nau-
lierculam tam grandis ac illustris Ducis uxoretur se
esse, demonstrare posse. Verūt, ut hæc omnia admirabili Dei consilio constituta erant, ita quoque Theopi-
stæ modum, & rationem, qua vxor Placidi agnoscetur,
suggesſit. Quare Diuino freta adiutorio, & verborum
eloquio iam prudenter in mente disposito, audacter Du-
cem adit, & profunda prius capitis inclinatione, deinde
eleuatis in Cœlum oculis, attentas Ducis aures sollicita-
bat: Generose, inquit, & Deo peracceppe Dux, audiat
Dominus meus vocem ancillæ suæ, & quæ à te petituta
sum, clementer concede. Ego infelix mulier, patria
Ro.

Romana, ex nobili stemmate, dritis ducenis, formida-
dis, aduersantis fortunam casibus in hæc exteras, & per-
grinas Mundi oras deducta, à te vnicè, & quæ obni-
xissimè contendo, ut miseros, me, vnam secum ad des-
ideratos Patriæ Lares me tradicas, carcerequin hincemur-
nis peritram: Audiens hæc Dux, ex modo loquendi
Theopistæ fuisse quam simillimo, vixoris momoria protin-
nus menti insedit: accedebat nescio quid ex verbis al-
ium, & quod plebæ mulieris conditionem longè exor-
deret, dubius perplexusque animo hæsitans, mirabatur:
Fixa itaque identidem reciproca vnius in alterum, oco-
lorum vibratione; hæc in Due, ille in scemina suffi-
cientia ex vultu, lingua, manib[us], totiusque corporis ha-
bitu signa, quæ in vitroque desiderari poterant, repe-
runt: & hæc quidem ex dicatrice collo impressa, de
Eustachij mariti sui detectione nullam amplius dubita-
tionem habebat; ille tamen ex rugoso scemina macie
confessæ vultu ambiguus adhuc hærebat, à qua mentis
perplexitate hoc verborum eloquio mulier eum li-
berauit.

Tunc es, inquit, Eustachius ille, qui Diuino ceruit Theopista
Christum portantis oraculo, olim in monte ad sacrofan-
ctam Christi legem misericorditer vocatus, postmo
dum noctu cum tota familia à Sacerdotie Ioanne sacro
baptismatis fonte tintus, denuò cælesti oraculum, de
futuram serum euentu consulturus adjisti? Noris haud
dubie, quomodo omnibus fortunæ bonis exutus, exu-
lare malueris, quam familiæ tuæ dedecus, cum totius
verbis opprobrio diutiùs sustinere & memineris etiam
quan-

quantas in itinere aduersitates sustinueris? & quanta
cordis tui anxietate & amaritudine; in huius vicini ma-
ris littore, vxorem tuam violenta inuasione à Nauclero
raptam perdidens? Ego, ego sum, ego ipsa infelix illa
foemina, ego sum Theopista vxor tua, quam tanto pro-
sequebaris amore, cuius causa luctuosi casus indelebili
charactere cordi tuo insculptam in hunc usque die m.,
memoriam tenes. Ad horum, quorum nemo nisi vxor
omnium consciente esse poterat, narrationem Eustachius
stupore quodam oppressus, ac veluti ex alto quodam
soporis vetero euigilans, cum ei vox deficeret, solo la-
borum motu, solis suspirijs gemitibusque, solis gestibus
loquatur, donec nonnulla à cordis oppressione libe-
rior, veluti immemor sui, in altam vocem prorupit:
Tunc igitur Theopiste, Theopista vxor mea in cordis
mei tabulis indelebili charactere incisa? Theopiste
coniux amatissima, dimidium animae meæ, lux mea,
gaudium specum, & unicum toleratorum laborum ad-
uersitatumque solatum! Dic mihi ergo, chara Theopi-
sta, quidnam rogo post raptum tuum contigerit, quo-
modo à perfido Nauclero libera, & immunis manse-
ris? Theopiste ad hæc; Scias, amantissime coniux,
quod Diuinæ prouidentiæ omnipotente dextra haud se-
cūs, ac olim Saræ vxor Abrahæ à Pharaone raptæ, ita
ego à raptore, illibato coniugij nostri thoro, ab eo libe-
ra, & immunitis conseruata fui: fidem quam tibi in
desponsationis nostræ principio spondi, incorrupto
tum animi, cum corporis affectu in hanc usque horam
Diuinæ protectionis beneficio seruauit; Raptore vero
miser-

Eustachius
cognoscit
Theopisten
summo stu-
pore percul-
sus.

misérabilis casu interempto, ecce ego ad complures annos
in extrema rerum iniopiae pauperis horti cultu, vitam
quidem asperam, & præteriorum aduersitatum me-
moria & amaritudine referiam, dulcem tamen amore
eius, qui vitæ nostræ decursum tam mirabiliter dispo-
suit, constanti in Deum fide transagi: vnde minimè ti-
bi mirum videri debes, si me rugosa facie, & macie
confectam, vilique hac lacerna tectam prius me agnoscere
tibi non licuerit. Hic Eustachius raptus extra-
scit, verenc tu ergo es Theopiste, Theopiste mea ama-
tissima coniunx! O Deus verè pius, verè bonus, verè
misericors, qui solus magna, & mirabilia facis in Cœlo,
& in terra: Iam video, o nimium dulcis amatoris mei
IESV, de perditarum rerum restituzione, promissum
in te verificatum. O pietas, o bonitas, o misericordia
Dei Saluatoris nostri. Sed quid rogo de filijs nostris
Agapito, & Theopisto actum sit, si quid noris, expone.
Hic Theopista, de filijs nostris nensis sollicitus amantis-
sime coniunx; & hi diuina prouidentia non dumtaxat
inuenti sunt, sed & tecum in tua aula fatellites fidissimi
& stipatores corporis tui versantur. Qui mox aduoca-
ti, ubi se stitissent; Tunc Theopista, ecce hic tui meique
filij Agapitus, & Theopistus, quorum vius à Leone,
alter à Lupo raptus decoratusque putabatur! Eloquan-
tur hi de sc. suisque casibus, exponant magnalia Dei.
Tunc uterque, quæ sibi contigissent, ex ordine expo-
nunt. Scias, inquiunt, Dux illustris, nos nobiles Ro-
manos ex illustri domo natos, Patrem nostrum extor-
rem patria, Matrem violenter à Nauarcho abductam,

E

nos

Eustachij
ad Deum
de restitu-
tione
vixore ora-
tio.

Cognoscit,
& filii Aga-
pitus &
Theopistus.

nos, in littore à Parente positos, nescio quo casu, mic
à Leone, hunc à Lupo raptos suisse meminimus, quos
agricolæ armis, in belluas insurgentes, è faucibus bel-
luarum ereptos, in eum usque diem, quo tu, Dux in-
clyte, nos ad corporis tui custodiam sclegisti, filiorum-
laco in vicino huic pago aluerunt, & sustentarunt.

Tunc Eustachius profundo vna misto lachrymis
gemitu, ad instar attoniti atque extasi quadam invasi,
in Cœlum sublatis oculis, abdita Dei iudicia, & misera-
bilem rerum catastrophen, quam Diuina bonitas cir-
Eustachij in-
vxoris filio,
rumque re-
stitutione,
stupor & adi-
miratio.
ca se suosque tam miro modo exhibuisset, considerans,
hoc unicum admiratus est, omnes tanto tempore in tam
vicinis locis commoratos suisle, incognitos tamen sin-
gulis, ita ut neque maritus vxorem, neque vxor mari-
tum, neque parentes filios, filij quoque neque patrem.
neque matrem, neque seipso deaique in eodem terri-
torio vicitantes cognosserent. Unde iam infallibili cer-
titudine conuictus, se continere nescius, pleno mentis im-
peru irruens, virumque filium, ineffabili gaudio per-
fusus, osculis atque amplexibus prosequi non cessabat :
O filij mei Agapite & Theopiste, Theopiste & Agapite:
filij mei voicè & medullitùs dilecti : Viuitis ergo filiolu
mei ineffabili Dei misericordia, quos iam dudum à se-
ris consumptos credebam, viuitis ergo ? O admirabi-
lem Diuinū consilij dispensationem ! O incomprehen-
sibilem in humanarum sortium dispositione spientiam !
Deinde filij ad matrem, & tandem ad seipso conuersi,
promiscuis amplexibus satiarik vix posse videbantur.
Postmodum in laudes, hymnos, cantica prorumpentes
taq.

tam inaudita Diuinæ misericordie, & prouidentie munera, quæ secum operari dignata esset, benignitas IESV Saluatoris, sacro tetraphonio latis depraedicare non poterant. Vix adeò rarus, insolitus, & omnibus seculis memorandus casus, sparsa fama in territorio innotuerat, cum eccè & militiæ principes, & territorij incole tam insolitæ rei nouitate perculti, in vnum confluentes, nil adeò in votis habebant, quam visitare, videre, & reuerteri eos, quos paulò ante ignotos, omnibus veluti vilium mancipia, & mundi periplemata reputabant; iam vero spectare eosdem, ex summa egestate ad adeò sublimem dignitatis gradum, quo post Cæsarem, altior non datur, euectos: Non hic aliis audiebatur sermo, quam de Placidiano variaz fortunæ iactu, non aliud. ratiocinium, quam de invicta Eustachij in tam eluctabilibus aduersitatibus vndis patientia; non aliud, quam de mirifica eiusdem in pristinam dignitatem restitutione. Cumque iam tempus quo rebus præclarè gestis, redditus in Italiam instaret, dici vix potest, quam ægrè adeò venerabilem, & Deo dilectam familiam Indigenæ à se remoueri sint passi. Veruntamen urgente Cæsaris imperio, magno totius Exercitus iubilo, itineris maritimè fit initium, omnibus de dupliciti Victoria, tum contra Barbaros obtenta, tum de Eustachij filiorumque restituitione contra formidabiles fortunæ hisus triumphantibus iter occæptum intra breve tempus conficitur. Romani de Eustachij victoria à Barbaris Imperij Romani honestibus reportara certiores facti, explicari non potest, qua celebritate, quibus honoribus eam cum sua familia

Quaneus stu-
por inuaserit
omnes de-
mira hac re-
rum cata-
strophe.

Eustachius
cum sua fa-
milia in Ita-
lianum migrat

Eustachius
magno hō-
nore Romæ
excipitur.

-exceperint. Non deerant hic arcus triumphales, & gloriae de rebus laudabiliter gestis epigraphae; festiuis rerum spectaculis. Vrbs resplendebat; quin vel ipse Adrianus Cæsar, deposita maiestatis granditate & celitudoine, ipsi vltro obuiam factus, de imposta Eustachij expeditione feliciter transacta, amplexibus Imperatorijs congratulari non est dignatus, cumque imposterum eo in honoris gradu constitui voluit, quo post Cæsarem nemo maiorem, non dicam consequi, sed ne sperare quidem potuisset.

C A P V T . V.

De Dini Eustachij Sociorumque Martyrio.

Eustachius
diem condi-
cte solemnni-
tatis in Deo
rum honore
pro obtenta
contra ho-
stes victoria
invictus;
dilectus.

POst honores à Cæsare Eustachio exhibitos, deerat vltimus Triumphorum actus, videlicet solemnis in Deorum, (quos in bello gerendo adeò sibi propitiros habuerat Eustachius) honorem gratiarum actio, condito die magno sacrificiorum apparatu instituenda. Hic Eustachius Cœlestis oraculi memor, tandem tempus aduenisse prauidit; quo vltima sibi suisque pro Christi amore certamina subeunda forent. Constituta itaque die, quo tota Vrbs ad tantam solemnitatem spestandam constuxerat, Eustachius imperterrita animo, constantique in Deum fide, à facili legis sacrificijs vna eum suis cautè so subduxerat; Dum ergo solemnitatis ferueret opus, Cæsar coniectis hinc inde oculis, cum tan- te solemnitatē vniūcum Eustachium, ob cuius hono- rem

rem, & merita in Romanum Imperium collata, potissimum instituta esset, deesse aduerteret; vehementer matus, absentiae causam, vel subitaneam quandam infirmitatem, vel magnum quodpiam impedimentum suspicatus, anxius tamen animo, ad eum domesticos Proceres, ad causam absentiae explorandam, protinus amandauit; Verum cum robustum, & validum inuenissent, ut semetipsum Cæsari sickeret, & absentiae suæ rationem exponeret, rogarunt; quorum votis annuens, Cæsari vultu maiestate venerando, animoque nescio quid sublime agitante se stitit. Hic Cæsar: Placide, inquit, Eustachius
de absentia
suæ à festo
rationem da-
turus se si-
stet Cæsari. magno animi mei sensu te solemnitati Deorum, quo-
rum ope nupera tam splendidè victoriæ potitus es, non
interfuisse aduerti, cuius rei causam à te amicè exquiror;
incongruum enim erat, te solemnitatem, quæ non
tam in Deorum immortalium honorum, quâna tuum
potissimum instituebatur, stupentibus omnibus inter-
misso; quid agitur animo tuo acciderit, quod te im-
pedimentum interpellarit, nosse cupiam. Hisce à Cæ-
sare propositis, Placidus submisso in terram vultu, &
profunda inclinati corporis facta reverentia, scias, in-
quit, Auguste Cæsar, me cum ante vicennium venatio-
ni indulgerem, Cœlestis oraculi monitis ad Christianæ
Legis institutum, mira quadam Diuini ostenti appari-
tione vocatum fuisse, & ne me in Diuini Numinis ex-
equendis mandatis morosum, ingratumque præberem,
domum redux, cum universa familia propediem sacro-
baptismatis fonte tinctum, nec non Christiana Religio-
ne imburum fuisse, ac proinde in hac sacrosancta lege.
Causam ab-
sentie suæ
Cæsari ape-
rit Eusta-
chius.
(quæ)

(quæ vti ab increata Sapientia, qui Christus Iesus æterni Patris Filius est, ad humani generis salutem reparandam salubriter instituta fuit, ita quoque nullis erroribus, nulli falsitati obnoxiam esse posse, firmiter credo) vsque ad mortem perseverare constituisse, neque ab ea à viginti iam annis, nullis aduersitatum casibus, nullis contrariæ fortunæ acerbitatibus me remoueri pastum fuisse, vt proindè non mireris, Auguste Cæsar, si à sacrilega solemnitate, & impiorum sacrificiorum apparatu, studio me subduxerim; siquidem honorem illum, qui vni, vero, & viu rerum omnium Conditori DEO debebatur, falsis fabulosisque Numinum tuorum simulacris impia incensationis superstitione tribuere, hoc vti que vti prorsus impium, indignum, & detestabile, ita quoque à vero Deo, & fideli eius seruo alienissimum videbatur. Hic Cæsar tanta animi constantia differenter interpellans, vultu in pallorem verso, inquit, Tune ergo Placide Christianus es? Christianus, respondit, sum, & quidem iam ad vicennium cum vniuersa familia mea Christianam Legem professus sum, pro qua & sacrosancta Dei Crucifixi lege, omnia Mundi tormenta potius sustinere paratus sum, quam in satanicis ritibus, & ceremonijs, falorum Numinum Idolis, vel honorem, vel indebitum ijs cultum exhibere. Hic Cæsar nimia excandescens, & quid responderet

Cæsar admiratur Placidum constatiam in suscepit Christi fidei.

nescius, simulato, quo animo dilacerabatur, furore, Placidum veluti emotæ mentis hominem è conspectu suo remotum, aulæ suæ Proceribus, quibuscum maxima necessitudine conuixerat, tradidit, ea spefretus, futurum, vt

Cæsar velut mente emotum Eustachium à se dimissum suis proceribus commedit.

ut cum concepto ratiociniorum pendere ad mentem reducerent; fit itaque magnus tum amicorum consanguineorumque, tum virorum authoritate pollentium concursus; ex quibus nonnulli tum commiseratione, tum singulari in virum ex veteri amicitia affectu, singuli diuerfas ad eius constantiam vel probandan, vel si possent, euertendam, rationes proferebant; Quidam cum blandimentis ad fallaciam dolumque compositis, magnorum pollicitatione honorum, si fauoris sibi a Cæsare nullo non tempore praestiti memor, iussa eius exequeretur, sollicitabant; Non deerant, qui illusterrimæ domus suæ, ad euitandam perpetuæ infamiae notam, si aliud non esset, quod ipsum moveret, rationem habendam esse asserterent; veruntamen nullum fuit adeo validum argumentorum robur & pondus, nulla tam studiosè affectata oratio, quæ infractum Eustachij animum flectere, aut expugnare valeret, quin ad instar insuperabilis ictibus adamantis, in sua semper sententia, & semel suscepta fidei immobilitate persistenter. Quibus ad Cæsarem delatis, Adrianus conceptum animi furorem iam amplius sustinere impotens, subi^{Adrianus} tanea^{Eustachium} sententiæ Eustachium vñā cum suis ad Leonum^{ad feras dā.} fossam condemnauit. Dici vix potest, quām læto animo, quanta animi exultatione hoc iam dudum desideratum nuncium acceperit Eustachius. Quare dimotis cæteris, vñā se cum vxore filijsque in remotiorem dominus locum recipiens, Diuinam in agone fortiter sustinendo opitulationem tota nocte implorans, suos ad constantem agendum exhortari non desinebat; Agedum in-

Quantum omnes ad Eustachium ad mentem reducendū laborant.

Exhortatio
Eustachij
ad suos :

inquit , cara Theopiste filijque in visceribus Christi dilectissimi , hora tandem venit , vt iam olim à IESV dulci Saluatorē nostro , in monte mihi prædicta compleantur ; Nouistis quām mirabili modo nos cœlesti visione illuminatos , ad veram , & vnicè salutiferam fidem , ex coecis Gentilitatis erroribus traduxerit ? quot quamque tragicis calamitatum casibus exercitatos Benignissimus Deus nos ad se misericorditer attraxerit ? vidistis quām ineffabili prouidentiæ suæ dispositione nos , qui iam perditī putabamur , in pristinæ vitæ societatem vnitos restituerit , qui profecto beneficiorum cœlestium cumulus tantus est , vt non nisi sanguinis effusio , ac mille mortuum generibus tam immenso Christi in nos amore par reddere queamus . Agedum Theopiste , agedum filij mei ; iam tempus est , vt animas nostras ponamus pro eo , qui pro nobis prius suam posuit , nil nos amplius teneat rerum transeuntium : cupiditas ; tempus enim huius caducæ mortalitatis breue nimium ad instar summi , & vaporis nullo post se reliquo vestigio transiit , transiit Mundi fauor , gloria huius seculi , honorum tituli , triumphorum splendor , & magnificentia , opulenta bonorum labentium possessio , uti iam experti estis , caduca sunt omnia & momentanea ; æternum est , quod diligere , quod ambire , quod sollicitè desiderare nos , & querere oportet ; Si nunquam , modò portam nobis vitæ æternæ , & nunquam desituræ beatitudinis aperi- tam habemus ; iam Christum Delum , & amantissimum seruatorem nostrum , ad nos iuxta promissa sua in Sem- pitierni gaudij tabernacula recipiendos præsentem pul- san-

Quemque sentimus. Nihil igitur nos terrenarum rerum cura moeat, nihil nos à charitate Dei, quæ est in Christo IESV Domino nostro, separet. Veniat super nos ira & furor Principum Mundi: Veniat crux, rotæ, ignis, ferrum, bestiarum dilaceratio, totius denique inferni ac Satanae tormenta in nos irriant, totum parum est quod patimur, pro eius amore, qui nos proprij etiam sanguinis profusione, tantopere dilexit: IESVS Mariæ filius Salus Mundi & Dominus, qui sempiterna sua prouidentia omnia moderatur, aderit nobis. Adrianus Cæsar corpora nostra naturali corruptionis legi obnoxia perdere quidem, in animas autem nostras ius nullum, nullam potestatem habere, potest. Hic Theopiste seruenti Eustachij exhortatione vehementer commora, conceptum Diuini amoris ignem iam amplius contine nescia, ad filios conuersa: Agedum filioli mei, audistis iam Parentis vestri ardens pro Christi amore moriendi desiderium; quid igitur restat, nisi ut mortem sustineamus cum gaudio, confusione contempta, nihil adeò difficile, dolorosum, pœnosumque sit, quod eius amore erga nos ineffabili non sufferamus. Eamus, eamus ad fossam belluarum nobis præparatam, laceremur eius amore, qui in amarissima sua passione, toto corpore dilacerari pro nobis voluit, & si bestiæ nolunt, vim ijs, ut deuoremur, faciamus. Hisce à Theopista Sancti Spiritus igne succensa prolatis, vna erat omnium voluntas vnicum patiendi desiderium, vna se pro diuini nomini s gloria in victimas offerendi deuotio. Hisce summo mentis ardore agitatis, eccè Apparitores adsunt,

F

qui

Theopistes
ad filios ex-
hortatio.

Ducuntur
ad foſam
Leonum in
theatro in-
numerabili
hominum
multitudine.
conferto

qui eos ad publicum funestæ scenæ theatrum magna equitum militumque comitante caterua educturi; Leonibus deuorandos iussu Cæsaris proiſcerent: Eustachius iam igne diuini amoris accensus, vti summo patiendi desiderio tenebatur, ita quoque vltro illis obuiam vna cum pignoribus suis processit, non iam in facie eorum vllum tristiriae & perturbationis signum, nulla mœroris aut indignationis nota videbatur, sed læto & hilari animo festino gradu, tanquam Agni Cœlestis nuptijs mox fuituri, non sine omnium stupore & admiratione progrediebantur vsque ad martyrij locum, vbi Christi milites denuò sese ad supplicia fortiter toleranda animantes, genibus flexis, oculis manibusque in Cœlum sublatris Leonum impetum operiebantur. Erat Theatrum innumerabili hominum multitudine, ad funestam hanc catastrophen, cui similem Roma non viderat, spectandam, refertum: Et gentiles quidem, victoriarum cumulum, quem militari virtute Romano Imperio pepererat Eustachius, considerantes, dolore simul & ingenti commiserationis affectu auersis oculis immanem Adriani sententiam veluti detestari videbantur; Christiani vero quorum ingens numerus confluxerat, Eustachij constantia, & incredibili animi fortitudine perculsi, intimentis iubilo exultantes, & ipsi pro Christo patiendi desiderio ardebant. Interim clathris speluncæ apertis, magnus omnes merus perculit, ideo quod Leones magno impetu, stimulante fame, in beatos Christi Martyres ruituri putarentur: Sed qui in Eacu Babylonico oratoryum aduo. Leonum, ne Danieli nocerent, cohibuit, is yisque, & hoc

Leones pe-
dibus se bea-
torum mar-
tyrum aduo-
luunt.

hoc in Eustachio Sociisque miraculum operatus est ; Si quidem Leones, omni deposita ferocia, ad instar agnorum ad genua Beatorum prouoluti , iam cauda ijs veluti ab blandientes , modò corporum sudorem lингentes ; vivunt poterant, suam in sacrosantas Christi victimas venerationem testari videbantur . Belluis verò hoc pacto ad beatorum Christi militum pedes prostratis , cum nullum inuasionis signum notaretur , neque ullum nocu[m]entum ijs inferri spectaretur , magnisque vocibus cuncti Magnum Christianorum Deum , hoc tam insolito miraculo concitati, clamarent . Rem totam ad Adriatum deferunt , qui ira & rabie furens , omnibus modis suis persuadere conabatur , infolium rei euentum minimè Eustachij in Christum fidei adscribi debere , sed vel magicis artibus Christianorum , vel ipsis etiam belluis , et quod enorme scelus & perfidiam Eustachij in Deos commissam feræ quasi detestatæ , ddesignatæ fuerint accedere eos , qui tam turpiter & contumeliosè Dij; contemptis ; crucifixi hominis honorem Deorum postposuerint ; unde maiora illis tormenta animo agitans , dicebat , aliud se animal preparatum , quod protinus suo sit officio probè functurum , Martyres ijs conficeret supplicijs , vt reliqui Christicola exemplum ad Cæsari imposterum obediendum sumerent . Bouem itaque æneum mox conflari iussit , ad quem prius vehementi flammorum ignitione candefactum , Sanctos Dei Martyres adduci iubet , vt formidabilem hanc tormentorum machinam intuiti , vel suscepiant Christi fidem descreverent , vel enormi supplicio perirent . Verum enim

Bos æneus
igne succen-
sus martyri
bus præpa-
ratur .

verò quorum pectora Dñi amoris ignis iam dudum succenderat, tantum abest ut à præparata sibi tormentorum machina abhorruerint, ut potius ad illam, veluti ad coelestis roris & refrigerij balneum, ardentissimo mentis desiderio anhelarint. Eminus itaque machinam ignitam fumantemque eum sacra sua familia contutus Eustachius, mox genibus flexis, oculisque in Cœlum sublatis, tanquam alterum Eliæ currum igneum, quo in Cœlum veheretur, præparatum conspiciebat: O suprema, inquit, mentium humanarum arbiter Deus, tu corda nostri omnium, te laudamus, tibi confitemur totis mentis visceribus, quia hodiè fecisti nobiscum misericordiam tuam, quod iam dudum anxia mente desiderauimus, iam tandem deuota mente obtinuimus; ecce in victimas tibi hodierna die offerimur; Accepta, benigne Saluator, hoc holocaustum sacrosancto nomini tuo præparatum, quemadmodum olim acceptasti sacrificium Patriarchæ Abrahæ; fac ut mors nostra tui causa suscepta, exemplo sit multis ad confitendum sacrosancto nominis tuo, & ne statuas illis peccatum, qui tormentis suis nobis tantæ felicitatis causa fuerunt: Da, quæsumus, ut vitæ laboriosæ cursu consumato, tibi summo, æterno & incommutabili bono vniatur. Hoc dicto sacer ille victimarum quaternarius uno ore clamabat: Benedictus Dominus Deus Israël; & deinde, IESVS Crucifixus Deus ac Dominus noster sit nobiscum, & eum omnibus circumstantibus, Amen. Hymno transacto, Lieores Beatissimes Martyres in unum fasciculum colligatos, in æstuantis Tauri ventrem ignibus atrocissi-

Beati martyres coniunguntur inter bouem

cissimis fœtum conjiciunt, clausoque ostio, admirabilem hunc Sanctorum Christi militum triumphum absoluunt. Vbi haud secus ac tres pueri Babylonici Dominō psallentes, non tam igniuomi bouis ardoribus, quam Diuini amoris igne succensi, in hymnis & cantis animas suas Conditori suo tradiderunt. Hadrianus verò cum incredibilem & inauditam Martyrum constantiam, & in acceptando ænei bouis tormento inuidam animi fortitudinem, sub perpetuo canticorum iubilo inaudisset, irà denuò in transuersum actus, iubet ut ex bove martyrum exemptæ cinerum fauillæ, ad perfidiae attestationem, ventis & aquarum vorticibus committerentur: Sed suo defraudatus desiderio, quod præceperat non obtinuit; ostio quippè Tauri aperto, Lictores sacra Christi pignora non dicam in cineres resoluta, sed nè ullum quidem ignis nocumentum accepisse, reperere: vestimenta pulchre sine ignis odore ullo composita, facies eorum nullum pallorem, nullum ambulationis vestigium, sed lætitiam quandam, viuacitatem, decoremque coelestem, non dispari odore, referebant. Quo viso miraculo, ingens continuò gentilium ad Christi ouile accessio facta fuit, qui omnes vnamini voce diuinorum operum magnitudinem, qui verè mirabilis est in Sanctis suis, prædicabant; Christiani verò sacra pignora quæ precibus, quæ nummis à Lictoribus haud iniuitis redempta, in propria Eustachij domo ritu solemnii, & qua poterant festinuitate sepelientes, quisque deinde compuncto corde, & submisso in terram vultu, quæ viderant, quæ audierant Dei Opt. Max. in seruis suis

Christianum
martyres incor-
rupti reperi-
ti, quos in
cineres re-
dactos pura-
bat Adria-
nus.

Ingenstgena
tilium ad
Christum
conuersio
vizo mira-
culo.

mar.

*Adriani in-
felix exitus.*

magnalia & admirari , & decantare non cessabant . At Adrianus perfidus Tyrannus tantæ constantiæ virtute confusus , cum plus se Martyrum interitu , tum gentilibus , ob memorabiles rerum euentus attonitis ad conuersionem ; tū in Christianis horum exemplo ad maiora etiam certamina sustinenda percitis profuisse , quām obfuisse cerneret ; nihil indē melior factus , non multò post acerrimis conscientiæ stimulis , ob tot Martyrum effusum sanguinem , pœnas luens , Cumis voluntaria veneni sumptione , infami & miseranda morte vltimū vitæ suæ terminum , vitam pertæsus , clausit .

Habes hic , Lector , Beatorum Martyrum , Sanctorum Eustachij , Theopistos & filiorum vitam paucis de scriptam , quām si paulò peniculatiūs confidēremus , nil horum Martyrum vitā tot casibus tragicis , tot portentosis euentibus refertā in vniuersa Sanctorum historia admiratione dignius reperiri , fateri cogemur . Huius itaque prima ad Christum conuersio vti originē suam ab eo loco , quem iam descripturi sumus , suscepit , ita quoque eundem , ea qua pár est , diligētia & exacto scrutinio inquisitum tunc exponemus ; vbi prius gloriosi Martyris , eam à qua descendit , profapiam descripserimus .

PARS

PARS SECUNDA.

Genealogia S. Eustachij, à primis Romanorum Regum temporibus in ultima ætatis nostræ tempora traducta.

PRÆFATIO.

POST expositam Sancti Eustachij, uxoris filiarumque glorioſorum Christi Martyrum vitam; reſtat ut vnde nam magnus ille vir, & tota Ecclesia celeberrimus Martyr Christi Eustachius ſuam duxerit originem, quinam ex posteris quoque ab eo deſcenderint, hoc velenuti argumento, ad noſtra historiæ veritatem maiori pondere ſtabiliendam peropportuno; imò neceſſario, in hac Secunda Parte exponendum duximus, quam quidem Genealogiam, uti ē varijs Archivis authoribusque fide dignis de prompsimus, ita quoque instituti noſtri fundamen tum adeò ijs conſirmatum iri confidimus, ut de ijs nemo imposterum dubius atque ancepſ effe queat.

CA-

C A P V T L

De Octavia Stirpis origine, à qua S. Eustachius descendisse ostenditur.

Quod recte & sapienter Isaías .cap.35. v. 10. dixit (*Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate, si posuerit pro peccato animam suam, viderit semen longatum & volantas Domini in manu eius dirigetur*) id miro quodam modo in glorioso Mart tyre S. Eustachio verificatum videtur. Habebat is antequam Christo iungeretur, numerosam sanguinis cognatione sibi affinium progeniem ex Octavia stirpe deduc tam, ex qua plerique, vti postea videbitur, post felicem Martyrij sui triumphum, tum ex multitudine admirandorum casuum, quos Christi amore subierat, tum ex ipsis sanctissima Vita tot diuinis probata oraculis, cognita tandem Christianæ Religionis veritate, nomen Christo dederunt; vt proinde mirum non sit, Deum Opt. Max. hanc Eustachianam familiam mercantis serui sui, tot iam saeculorum curriculis, ad glori osi Martyris sui honorem superstitem esse voluisse. Quemadmodum enim Divina & inscrutabilis sapientia in Lege naturæ Iobum, in iustæ patientiæ exemplar statuit, ita in Lege gratiæ Diuum Eustachium omnibus in afflictionum acerbitate constitutis, verum & genuinæ vite Christianæ ectyon normamque proponere sibi complacuit; Iobum enim vxoris, filiorum, bonorumque om-

Post martyrium S. Eustachij omnes cognati eius ad fidem converserunt.

Comparatio S. Eustachij cum Iobo.

ommium iacturā exerceuit , exerceuit & Eustachium vitā plena doloribus , æruannis , bonorumque omnium ; & miscranda vxoris filiorumque iactura , sed modo quodam contrario : Iobus post exanthatas calamitates & miseras rerum omnium perditarum restitutionem , vñacum vitæ fælicis diuturnitate liberorumque numerosa progenie obtinuit ; Eustachium verò diuina bonitas in pristinæ quidem dignitatis statum , nec non vxorem , liberosque perditos restitui voluit minimè tamen ad germinataū temporalium bonorum felicitatem vñsumque vti Iobum , sed ad mortem amore Christi cum vniuersa familia sua sustinendam destinatos , à transuorijs ad æternā , à caducis ad nunquam interiturorum bonorum felicitatem eduxit ; vt proindè diuina Clementia hoc tam imperturbabilis in aduersis constannæ , ac invictæ patientiæ exemplo , Diui Eustachij luculenter ostenderit , in tege gratiæ sine multiplici tribulationum exercitatione , iuxta æternæ Veritatis effatum , perfectam cœlestis vitæ felicitatem neminem consequi posse : Quia verò diuinæ bonitatis opulentia tanta est , vt sicuti labores amore Christi toleratos , multiplici bonorum foedere recompensare soleat , ita quoque posteritatem S. Eustachij ad ultima usque æratris nostræ tempora , fæcunda propagine , meritis serui sui traduci voluerit .

Verum ut hæc dilucidius exponantur , Genealogiam Eustachianam , magni sanè ad historiæ nostræ veritatem demonstrandam momenti , eà qua fieri potest perspicuitate attexamus . Tradidit præ cæteris hanc Genealogiam quam exactissimè , atque nostris obseruatio-

Nemo sine
tribulatione
æternam
felicitatem
consequi po-
test.

Longius
progenie la-
bores S. Eu-
stachij con-
pensavit
Deus.

50 Pars II. Genealogia

Franciscus
Zazzara de
fam. S. Eusta-
chi.

nibus appidò congregato, primus Franciscus Zazzara, Tomo II. de Nobilitate Italica, titulo de familia. S. Eustachij, Itabico idiomate conscriptam, cuius lectione, uti me non parum ad multarum hucisque incognitissimorum rerum notitiam profecisse fateor, ita quoque hic eandem ad stabilendum Historiae nostrae argumentum, ordine describam ab Octavia stirpis primordijs initium facturus.

Octavius
Mamilius
Tusculi Prin-
ceps funda-
tor Octavia
genitus an.
circiter 200.
V.C.

Omnium Romanorum Scriptorum autoritate, constat, anno ducentesimo sc̄rè ab Urbe condita, Octavianum Mamilium, potentissimum Tusculanæ Urbis Veteriarumque Dynastam vixisse; utpote qui iurisdictionis suæ terminos longè latèque, vel in ipsas Aequorum Volscorumque regiones extenderit; quam autem temporis celebris, quantà potentia clarus is fuerit, Dionysius Halic. l. 4. Ant. Rom. his verbis ostendit: *Ceterum Tarquinium Superbus cogitans ei, non iure par tam potentiam, opus habere non solum doméstico, sed etiam externo præsidio: Illustrissimum Lazioorum, omniumque potentissimum sebi invicti amicitia, data in matrimonium filia; ut vocatus, inquit, Octavianus Mamilius genusque referebat ad Thibagonum Ulyssis & Ciceronis filium, Tusculanum inselabat, resque militaris inter pance habebatur perissimum, & belis genendis Imperator idoneus, quem & alibi vocat, Virum staturā & robore omnium aetatis suæ hominum præstantissimum potestissimumque. Hic genus Tarquinij, factis, associa semper cum Romaniis bella gerit (de quibus consule Dionys.) donec tandem ab Aulo Posthumio Dictatore & L. Aciburno Rom.*

Duce

Octavius
Mamilius
nobore cor.
poris Latiois
antecelebat

Duce ad Lacum Regillum bello omnibus seculis memo. Octavius octabili fuisse cæsusque, Romanis victoriam concessit. Octauio itaque à Tit. Herminio in bello paulò ante memorato imperfecto, filij superstites post Tusculum in Romanorum potestatem redactum, in diuersas Latij partes, potissimum Velitas eorum iurisdictioni subditas dispersi, posteà municipatum adepti, Octauiam familiam Velitrani Octauij, inito cum illustribus Romanorum familijs matrimonio, ita auxerunt, ut ex eorum domo inter coeteros, Orbis terrarum Dominum Octavianum Augustum originem suam traxisse, in vita huius Suetonius referat: *Gentem*, inquit, *Octauiam Velitaris preci-
puam olim fuisse multi declarant; nam ricus celeberrimi-
mus, parte oppidi iam pridem Octauius vocabatur, &
ostendebatur ara Octauio consecrata.* Et paulò post: *Ea
gens à Tarquinio Prisco Rege inter Romanas gentes allata
in Senatum, mox à Seruio Tullio in patricidas traducta,
procedente tempore ad plebem se contulit, ac prorsus ma-
gno interuallo, per D. Iulium in patriciatum rediit.* Pri-
mus ex hac Octavia stirpe, teste Suetonio Tranquillo,
Magistratum populi suffragio caput, Caius Octavius
Rufus; is vir Quastorius Cneium & Caium procreauit,
à quibus fratribus duplex Octaviorum familia defluxit,
vti conditione, ita dominio diuersa. Cneius Veletrano,
Caius Tusculano potitus dominis; hic, & deinceps ab
eo reliqui omnes magnis suaci honoribus; ille ciusque
posteri seu fortuna, seu voluntate, qua quicunque suæ fœ-
licitatis fatum trahebat, in equestri ordine constituerunt,
usque ad Augusti Patrem Iulium Caesarum; quæ

Octauius occidetur ab Adlo Pothe
mio ad La-
cum Regili-
um prælio
omnibus se-
culis memo-
rabilis.

Familiam
Octauiam
fundante filii
Octauij Ma-
ritij.
Ex Octauia
familia Q-
cauianus
Angustus.

Suetonius
tranquillus
in vita Au-
gusti.

Caius Oca-
vius Rufus
genius Cu.
& Caium
ex quibus
familia Octi-
ania usque ad
Augustum
propagata.

52 Pars II. Genealogia

omnia fuisse acta, apud Suetonium videat Lector.

Cn. Octa- Ab hac deinceps descendit Cneius Octavius Aedi-
uius. Ediliis lis, anno Vrbis conditæ 543. trecentis ferè annis post
anno. V.C. Reipublicæ Romanæ, depulso iam Tarquinio, princi-
pium; hic in Africa Scipioni subuenturus, ventis ad-
uersantibus, vna cum ingenti navium apparatu in ma-
nus Carthaginensium venit, ut Liuius 28. & seq.
enarrat.

Cn. Octa- Hunc fecutus Cn. Octavius Decemvir, primus
uius decem- ex Octavia familia consularem dignitatem adeptus est.
vir anno 585. V.C. anno Vrbis conditæ 585, de quo Cicero in nona Phi-
lippica amplam facit mentionem, qui tandem ab An-
tiocho Rege Laodicææ occisus traditur.

Cn. Octa- Successit huic Cn. Octavius Consul cum Tito
uius Consul Rufo collega (teste Cicerone de Orat:) Rheticæ fa-
anno 626. cultatis peritissimus, vixit anno Vrb. Condit. 626.
V.C.

Cn. Octa- Huius loco subrogatus anno Vrb. Condit. 667.
uius Co ul. Collega L. Cn. Octavius Consul, qui L. Cinnam Collegata, quod
Collega L. Cn. Octavius Consul, qui L. Cinnam Collegata, quod
Cinna anno 667. V.C. leges pernicioſas ferret, Vrbe expulit, à quo deinde & ip-
ſe in C. Marij factione caelus interiit.

Propagatio- Atque hos quidem Octavios recto stemmate à
familia O- Cn. C. Octavij Rufi filio descendisse, ex varijs Autho-
ctauis à Caio. ribus ostendit Glandorpius in suo Onomastico.
Octauio fa-
cta.

Caij verò Octauij posteritas ita se habet.

Caius Octa- Ex hac Octavia stirpe, post complures Octavios:
uianus pro- plebas honoribus insignites, tandem exornus est C.
auus Augu- Octavius proauius Augusti, stipendia Tribunus militum
sti. fecisse fertur, Sabellio teste, in Sicilia secundo bello. Pu-
nico sub Aemilio Pappo.

Caius

Caius Octavius Avus Aug. si municipalibus magisterijs functus, vberi præterea patrimonio contentus, tranquillissime imposterum vixit.

Caius Octa
vius Avus
Augusti.

C. Octavius Pater Augusti, ex ea dōmo Senator & Prætor, rerum gloriā in Macedonia gestarum celeberrimus, à Cicerone laudatur in Epist. ad Q. Fratrem, repentina in Macedonia morte vitam finiuit, superstitionibus liberis Octavia Maiore, quam ex Ancharia genuerat, & Octavia Minore, & Augusto, quos ex Accia, filia M. Accij Aricini viri prætorij, & sorore C. Iulij Cæsaris Iulia tulerat, de quo pulchram nobis exhibet inscriptionem Fulvius Vrsinus in notis Ciceronianis.

Caius Octa
vius Pater.
Augusti.

C. Octavius filius, quem & Octavianum Augustum vocare, omnium suæ gentis, atque adeò totius nobilitatis Romanæ Lumina, rerum gestarum & felicitatis magnitudine longè superauit; hic per adoptionem C. Cæsaris maioris auunculi in gentem Iuliam adscitus, primum ipsius nomen, deinde Augusti appellationem ex sententia Senatus assumpsit; cuius incomparabilem gloriam, gestorumque fortium magnitudinem cum omnium Historicorum monumenta amplissimis elogis reulerint, hoc loco reiteranda non duxi. Interim sufficiat nobis originem eius, ex primis Octaviæ gentis primordijs, idque per viros ex plebæa Octaviorum, quorum non est numerus, surp̄ meritis suis ad consularem dignitatem euctos, hoc loco demonstrasse. Ceterum Lector de plebæa Octaviorum familia consulat Onomasticon Glandropij.

C.Octavius
sive Octavia
nus Augu-
stus.

CA.

C A P V T . I L

*De Octavia familia à Cesare Augusto ad Placidi, sive
S. Eustachij tempora propagatione.*

Postquam Octaviani Augusti ex Octauij Mamiliij Tusculani Dynastæ stirpe, prosapiam, quantum ex Romanæ historiæ Scriptoribus compere licuit, descripsimus, nil potrò testat, nisi ut iam pari modo post nostræ salutis orium, ab Augusto usque ad Traiani tempora, Eustachianam familiam, & hinc Tertullum Senatorem Romanum, patrem S. Placidi, & discipulum S. Benedicti Abbatis, & hinc ad posteriora tempora recto trahite deductam exponamus.

Octavius
Faustinus
Cons. Rom.
Pater S. Cle-
mentis Pa-
pæ Lex stir-
pe Octavia.

Erat Romæ anno 40 post salutis nostre exortum Faustinus Octavius è regione Cœlij montis, vir summae inter Romanos autoritatis, qui ut ex Octauio stemmate oriundus erat, ita quoque Augustum affinitate sanguinis contingebat; hic à Diuo Petro ad Christum conuersus, genuit filium Clementem nomine, qui postea ob sursumam, qua pollebat, sapientiam & sanctitatem, post Diuum Petrum in Sede Apostolica successit ordine Papa IV. Clemens primus dictus, cuius pastorali vigilancia, & saluberrimis institutis res Christiana magnos in Urbe progressus fecit, donec à Traiano comprehensus, atque in Tauricam Chersonesum exul missus, ibidem innumeris clarus miraculis, tandem anchora collo eius alligata, in mare præcipitatus, martyrio.

tyrioque coronatus, in Cælum abiit. Hic à Domitia-
no ad Traiani tertium peruenit anbum, à quo exilio
multatus in Insula Ponti, ubi duo milia Christiano-
rum ad marmora secunda dahamatorum effundis, qui
dum aquæ penuria laborarent, precibus ad Deum fusis
fontem dedit sitibundis, insigni sanè miraculo, agni pede
effossum; postquam vero anchora collo eius ailigata in
profundum projectus fuisset, paulò post Christiani pro-
digioso recessu maris, domunculam Angelicis manibus
constructam, unà cum anchora soluta, S. vero Pontifi-
cem examinem reperienti, cuius morte operibusque
adè prodigiosis, multa Infidelium millia conuersi tra-
duntur. Sedit annos ix. dies iv.

Post S. Clemensem Octauium, floruit in Urbe
anno circiter 92. vti Sabellicus testatur, Agapitus Octa-
vius, Vir splendidus, & Senatoriae dignitatis munere
clarissimus, ex eadem Octavia stirpe Cæsarisque profa-
pia oriundus; Atque ex hoc natus est magnus ille
Cæsarei Exerciens sub Traiano Dux, Placidus nomi-
nate, qui postea baptismō dñi unitus suscepit, Eustachij
bonorum meruit, vniuersum historiarum nostrarum argumentum,
cuius acta in prima parte fuisse prosecuti sumus.

Hunc postea anno circiter 190. per continuam Octauius Ca-
stus successionem securus Castinus Octavius, patricia digni-
tate illustris, ex quo prodij vir multifariam doctus,
postea ob singulariem vitæ sanctitatem & sapientiam,
in supremam Apostolicæ dignitatis apicem evectus,
Cornelius Papa primus dictus fuit, qui & sub Gallo &
Valensiano Impp. anno 250. martyrio coronatus sediit
annos.

Mors Cle-
mentis &
miracul-
qua com-
secuta sunt.

Agapitus Pa-
ter Placidi
olim, postea
Eustachij ex
Octavia fa-
milia. Anno
92.

Castinus Pater
Cornelij I.
Papa &
martyris an-
no 190.

56 Pars II. Genealogia

annos 2. mens. 6. dies 4. ita Petrus Diaconus in sermo-
ne quodam habito in honorem S. Placidi discipuli San-
cti Benedicti Abbatis.

Placidus
II. Cons.
Romanus
anno 270.

Octavius
Agapitus
Conf. Rom.
Anno 300.

Tertullus Se-
nator Rom.
potentissi-
mus, Pater
S. Placidi di-
scipuli S. Be-
ned.

Zazzara
familiam
S. Eust. ex-
plicat.

Refert quoque Eucherius in Oratione quadam
de laudibus S. Clementis, quae in Cassinensi Cœnobio
asseruatur, floruisse Romæ anno 270. alium Senatorem
Romanum, Placidum nomine, ex supramemorata Octa-
via, & S. Eustachij prosapia oriundum, alterum quoque
Agapitum Octauium nomine, virum oppidò illustrem;
ex quorum priori per continuam successionem anno
490. salutis nostræ, prodijt Tertullus Patricius Roma-
nus & Consul, vir splendidus, potens, & opulentia
rerum inter Romanos spectatissimus, cuius meminit
S. Gregorius Papa lib. 2. cap. 3. Dialog. & Gordianus
Monachus, in Vita S. Placidi Martyris, cuius secun-
dum carnem Tertullus Pater fuit; cui & Placidi no-
men, ob Placidi primi, seu S. Eustachij, à cuius paren-
tela descendebat, in glorioli Martyris memoriam im-
posuit; hic postea omnia bona Sublacensi & Cassinensi
Monasterijs, in quibus Placidus S. Benedicti discipulum
agebat, testamento transcripsit, vti in sequentibus ex-
ponetur.

Verum ne hucusque quioquam aut ex nostra
mente, aut opinione dixisse videamus, omnium te-
stem hic addam Franciscum Zazaram, qui citato li-
bro de Nobilitate Italica, obtencis ex Archiuijs
Monasteriorum Sublacensis, Cassinensis, Faruensis,
ac SS. Cosmæ & Damiani codicibus vetustissimis,
quam exactissime omnia demonstrat. Sed verba eius

Ita-

Iulico sermone ad stabiliendam verum veritatem apostolus legimus in 1 Corin. 14. 12. alienum non est nos, sed illud videtur bene et utiliter ut in sanctis misericordia nostra manifestemur. **C. AD P. TERTULLI.**

De Octavia Domus à S. Eustachio ad Tertullum Senato-

rem Romanum propagatione, ex Francisco

de Tertulliano Zarara. Intra menses octo-
vagantes in locis, quod in locis, quod in locis,

Della famiglia Eustachiana sic loquiter Zarara: Nella
veramente augustissima famiglia Octavia Romana, progenitrice dell' Imperadori Octavio e Augusto,
è d' Octaviano Paritio possessor dell' Imperio, vi
fuori col buone della Catolica Fede insarno agli anni
del Signore 500. Tertullo Paritio Romano, il quale
fei Console, secondo gl' atti consolari, l' anno 523. de
lo splendore e potenza del quale, fe' menzion San Gre-
gorio al cap. 3. del 2. libro de fuci Dialogi, e Gordiano
Monaco, nella vita di San Placido suo figliuolo, Leone
Cardinale Ostiense in più luoghi della sua Cronaca, nel fine
della quale, ove si leggono le lor voci, l' Imperadori Giulian
niano lo chiama sempre exadelfo, cioè sua cugina si diceva
ferà questo Canaliere al Monte Cestino, insieme con Vitaliano
Paritio della famiglia Claudio, con Equizio, Bvezio
Simmaco, e Giordano Anicij, anche egli Paritio, Chriso-
li, e Senatori Romani suoi parenti, per visitare il gran
Padre San Benedetto, communissimo parente a tutti, San Alau-
ro figliuolo del Senator Equizio, e San Placido figliuolo di
esso Tertullo, discepoli ambedue dei P. San Benedetto, a cui

erat magna
fides in eis.
Tertullus
et Zarara
erant
duo
cognati
suis, militant
in Monte
Cestino S.
Benedictum
& Placidum
filium Tertulli
erat.

*lo Stgo. T. triubordondi: 18. i quan conti, che hanno nell'isola
di Sicilia, con sette mila servi, senza le lor mogli e figlioli,
lo S. Benedi-
cto, intu-
fili suo Pla-
cidi.*

le Stgo. T. triubordondi: 18. i quan conti, che hanno nell'isola
di Sicilia, con sette mila servi, senza le lor mogli e figlioli,
li, nel principio della qual donazione registrata nell'Archiv.
Casin. ed in Pietro Diacono, nel fine della sua storia, si legge
in questa guisa di lui:

*Tertullus Dei gratia invictissime Regiae Galli Terra-
raque, Romana Civitatis Parvus, Dictatoribus, Sena-
toribus, Consulibus, Proconsulibus, Praefectis, Tribu-
nis, Centurionibus, Decurionibus, omnibus hominibus per
totum orbem dominansibus, Romanas Ditiones subiectis
bus, Salutem, & perpetuam pacem. Nella qual
donazione oltre del foderio, il quale contiene una gran
desirazione d'altri beni donati dal medesimo Principe,
e particolarmente di via della sua casa, via Roma nell'
Antica Celio, da poi vi fu fabbricato il Monastero, la
Chiesa di S. Erasmo da suoi discendenti, ove se nco-
nobbe esser nato detto San Placido. Ex his pater, ve-*

*Placidi: in
paterna do-
mo in morte
Caelio, na-
tus obiret
cum cum
omnibus pen-
sinevit ut
in donatio-
nem,*

*num esse quod Zazzana tot testimonis probat, Tertulli-
lum ex Octavia firme sicutum & cognatos, quoque ha-
buisse Equum, Boeum, Synthachum, gloriaos sub-
Theodoro. Goutorum Regem martyres, ex domo An-
cia, fuit infra pregnatos habuisse; Tertullum vero via-
ribus, multarumque ditionum possessione potenter
fuisse, ex propria donazione, quam insitu Elii sui S. Pla-
cidi Monachi, Monasterij Sandi Benedicti reliquie, &
ex alijs ipsa reliquis ubertas paulo inferius ostendit. Ex-
parebant quaque S. Eustachii descendisse Tertullum
paterum Sancti Placidi, inde patet, quod Placidi monachus
filio suo imponi volunt in titulacione Placidi, sub*

*Tertullus
ex parenta-
la S. Eust.*

Ha.

Hadriano Cesare Duxis, qui ecclesiastis visione intonatus
conuersus, in Baptismatis susceptione Eustachium vocari
voluit, sequentibus verbis dicens fratrem Lazarum: Si ex-
me di Placido figlio di Tertullo, fui nominato poi da questo
Principe nel suo primogenito, in memoria solenne del pri-
mo glorioso San Placido del suo Sangue, che fu prima
nato d'Agapito Senator Romano, come si ha dalle sante
sezioni della sua vita, dal Sabellio e da altri scriptori,
i quali referiscono, che da Maestro e general Gouvernator
de' delle Armi dell'Imperador Traiano, volle fatto Gar-
zaliene di Christo farsi nel battezzimo nominare Eustachion
dopo haver dato ampio luogo alla mirabil sua vocazione
che le seguì nella divina apparizione del Santissimo Sal-
uator, fra le corna d'un Cervo, mentre si ritrovò cacciando
nel monte Vulturello luogo come nella sua Vita si legge, del
sue patrimonio, nel confine della Massa Appennina su i li-
miti dell'antico stato Tusculano verso Capranica, oggi
donna de' Sabatini, che fu in memoria di questa ap-
parizione fabricata un'antica Chiesa che tutta via si
frequenta in honore della Beatissima Vergine, dal san-
guoso miracolo nominata Santa Maria della Vulturella,
ora questo stato de' Tuscolani della famiglia Ottavia, ed
in particolare una gran parte della Città di Velletri
di Tuscolani. Ex hac relatione remanya quas de S. Eustachio
ad Chirurgia conuersione in Vica eius recensimus, non
dilexit locus conuersione iste dignitatem, ut quae max-
circumstans loci conuersione quadam rebus examinat ob-
sequiatur, tunc relationi quatuor exactissime respon-
deremus. Quibus &c ea quae de Octavia disceptatio à Ignazio

A. S. Placido
polica Eu-
stachio filio
Agapit. Col-
Rom. fuit
dominat: s
Placidus fi-
lius Tertulli
vtpote à cu
i à stirpe
descendebat.

**Conuersio
Placidi in
Monte Vvi
turello a
Christo in
ter cornua
Cerui eide
comparente
facta.**

**Ecclesia Dei
parat idem
de Valdaret
laibachiana**

60 Pars II. Généalogia

Tusculana
dutio à tem-
poribus O-
ctavi, Ma-
tthii, usque
ad Tertullum
eiusque po-
st eos sem-
per in Octa-
via seu S.
Eustachij
familia pere-
stita.

Dicitur Eustachium Tertullum, sanctosque Pontifices Cle-
mentem, & Cornelium descendentes ostendimus, in
precedentibus exvarijs Romanæ historiæ scriptoribus ad-
duximus, scire sane congruunt. Quin & Tertullum
earundem dictionum, quas olim cum Octavio Mai-
nilius, tum Placidus, postea Eustachius dictus pos-
sedit, verum & legitimum dominum fuisse, ex am-
plissima patet donatione, qua Monasterium Subla-
cense S. Benedicti, & Scolasticae intuitu Placidi om-
nium hæcdem instituit, & Tusculanae Vrbis, & ceterorumq;
locorum iurisdictioni eius subiectorum à Sublacensiisque
ad mare. Sed audiamus Zazaras de hisce autenticam
relationem, qui postquam uberi discursu de SS. Cle-
mente, & Cornelio Pontificibus & Martyribus, Eu-
stachianâ familiâ idest, Octavio Sanguine natissi-
ostendisset, eiusdem ad Tertulum propagationem ex-
donatione Monasterio Sublacensi facta probat.

Placido, come anche suoi fratelli hauendo imitato
anche nel martirio i suoi antenati e particolarmente Ottavi-
ano Clemente, e San Cornelio Santiissimi Papi, e Martiri,
Eucherio di San Clemente facchando nell'epistola ad
Galerianum fratrem, ne rimonta eziandio quello esser
nato ad Cesarea Stirpe, dalla quale nel 270. ne fiorì anche
Placido Secundo Console Romano, alle quali corone si ag-
giunsero finalmente, come si è detto, le triomfali ghirlande
dei Santi figliuoli del fudetto Tertullo Patrio, il qua-
le oltre del fudetto, donò nondimeno a San Benedetto,
e Santa Scolastica, ed al Sacro lora Monasterio di Su-
bitata la stessa Città de' Tuscoli con altri beni giuridiz-
ziali.

Zionali fino al mare , quantunque dopo la medesima Città si ritrovi ritornata nelle ragioni degl' Ottavi suoi successori per continuato dominio di molte centinaia d' anni, come giù, forse per nuova infedazione o concessione che ne conseguisse, fero dagl' Abatti Sublacensi conforme alla frequente usanza che se ne legge, del rinuovarne l' istessi Donatarij, o loro descendenti con qualche nuovo peso di riconoscimento o d'altra seruitù d' oblatione , della qual prima donatione fatta di essa Città Tusculana ne leggiamo la confirmatione di S. Gregorio Magno e primo Pontefice di tal nome fatto al medesimo Monasterio il quarto anno del suo Pontificato registrata nel fina dell' antico codice de Priuilegij di quella Badia in lingua Longobarda, referito anche nel la Cronica di quella Chiesa con le seguenti parole .

Dicitur do-
natione con-
firmat S. Gre-
gorius ma-
gnus instru-
mento quod-
ia Archivio,
Sublacensi.
tenetur..

GREGORIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM
DEI REVERENDISSIMO AC PRUDENTISSIMO HO-
NORATO PRESBYTERO ET MONACO ATQUE PAR-
VISSIMO ABBATI VENERABILIS MONASTERII
SANCTI CONFESS. AC P. BENEDICTI, ET S. VIRG.
SORORIS EIUS SCHOLASTICAE, QUI PONITVR
IN SVBLACV.

E più giù.

ET CONFIRMO CARTVLAM QVAM FECIT
TERTULLVS PATRITIVS DE TVSCVLANO ET DE
SVBLACV IVLIANO CVM ECCLESIA SANCTI DO-
NATI, ET CVM TVRRE CVM COLONIS ET COLO-
NABVS SVIS ET SANCTAE MARIAE IN SVBLACO
VSQVE AD MARE..

Con quel che segue .. Venne questo religiosissimo huomo Tertulla à morte à 14. di Luglio del 536. è fu sepolto nel Monasterio di Monte Caffino , hauendo però lascia-

Mors. Ter-
tulli sep. Ita-
in ecclesia
Mo. afferij
Motis & aspi-
ni anno 536.

62 Pars II. Genealogia

to delle sue mogli (ch'una fù della gente Flavia, e l'altra fù Faustina figl uola di L. Annio huomo consolare.)

Fili Tertulli superstites post obitum
 Placidus .
 Eustachius .
 Victorinus .
 postea in Sicilia pro Christo & Martirio
 nucha pyrata occisi.

San Placido Monaco e Martire , S. Eustachio Martire , S. Vettorino Martire , S. Flavia Martire , quali tutti unitamente in Sicilia nella Città di Messina , per comandamento del Saraceno Manuca Tiranno s. s. di Ottobre del 541. con le loro palme trionfansi se ne volarono al Cielo , lasciando che la Chiesa d'ordine dei San Placido facesse , e della sua nascita , e del suo martirio con i fratelli fedel testimonianza in qual antico libro , che da Monaci Celestini si recita nella solennità della morte loro : Placidus Scirpe natus Octavia cum fratribus & Flavia . E d'una lettera dell' Imperador Giustiniano registrata nell' istesso Arch. Casse da Pietro Diacon questo guisa di lui parimente si legge .

Donatione
 à Tertullo factam S. Be nedicto con firmata Iustinianus Cesar diploma ce.

EX SACRA DIVALI FL. IVSTINIANI IMPERATORIS NOTVM : QVALITER PLACIDVS NOSTER DILECTISSIMVS NEPOS EXADELPHI NOSTRI TERTVLLI MAGNIFICENTISSIMVS FILIVS AD NOSTRAM CELSITVDINEM VENIENS ETC. CONFIRMAMVS ETC.

CVNCTA QVAE IDEM PATRITIVS , TVM IAM DICTO PLACIDO FILIO SVQ , TVM BENEDICTO SERVO DOMINI OBTVLIT , SCILICET CASSINV M , CASTRV FORTVNAE , INTERAMNEAM , ETC.
 e poi .

NEC NON ET DOMVM DILECTI PLACIDI IAM DICTI NOSTRI NEPOTIS IN CELIO MONTE AETERNAE VRBIS NOSTRAE CONSTRVCTAM , SIMVL ETIAM , ETC. QVAE IDEM DILECTVS EXADELPHVS NOSTER TERTVLLVS EX PARTE STIRPIS OCTAVIAE IN APVLIA HABVIT , ETC.

Ed

Ed in una altra di Teodora Augusta all' istesso San Placido suo nipote registrata come di sopra così leggiamo :

SACRA DIVALIS THEODORAE AVGUSTAE AD PLACIDVM NEPOTEM SVVM, ETC. THEODORA PISSIMA SEMPER AVGUSTA PLACIDO RELIGIOSO, STEPHANO NEPOTI DILECTISSIMO, ETC. OB SINGULARIS DILECTIONIS RETINACVLUM IN GENITORA TVO, NOSTRO AVTEM COGNATO GLORIOSAE MEMORIAE TERTVLO MAGNIFICENTISSIMO ET SPECTATO PATRITIO, ETC.

Confirmat
& Theodora
Augusta
vixit Iuli-
niani dicta
donationem.

Et in questo medemo Reg. leggiamo in un Rescrito di Papa Vigilio al detto Imperador Giustiniano queste parole :

PISSIMVM VESTRVM. IMPERIVM GRATIA DIVINA MARTYRE CHRISTI PLACIDO INTVENTE VNA CVM DOMINA THEODORA AVGUSTA ET NATIS EIVS CVSTODIAT, ATQVE OMNIVM GENERIVM COLLA SUBSTERNAT.

Papa Vigilius ad Imperator.

Fiorirono nella Rom. Republica co i medesimi nomi di Placido e di Agapito di questa pianta Placido terzo Consol nel 483. ed Agapito Consolo nel 510. da quali altroue.

Ex hisce sat patent Tertulli vires & opulentia, Tertulli po-
quin & parentela non solum cum Octauio Cesare, tentia & pa-
Augusto, sed & cum Imperatore Iustiniano, qui cum rentela cum
semper exadelphum, idest, Patruum suum vocat (siqui- Iustiniano.
dem in greco exadelphos idem est ac patruelis & erant Imp.
enim Pater Iustiniani Imp. & Pater Tertulli, fratres)
in edictis suis, queis omnia ea, quæ religiosissimæ fa-
miliae S. Benedicti religiosissimus Princeps donauerat,
Cæfarea auctoritate confitentia. Denique Syluiam Diu-
Gregorii matrem ex hac familia Tertulliana, id est,
Octavia citam sequentibus verbis testatur.

Nac-

Sylvia mater
S. Gregorij
magni me-
minut dona-
tioris facte
à Gordiano
ex familia
Amicia oriū
do & P. S.
Gregorij,
vbi se ex O
ctavia stir-
pe oriundā
innuit.

Rescriptum
Sylviae.

Nacque parimente di questa non men Religiosa che illustre famiglia Ottavia, Silvia donna Santa, moglie di Gordiano Amicio, dal cui felicissimo matrimonio nacque San Gregorio Magno, facendosi di lui menzione in una donazione, che nel 565. si fece à San Benedetto in Monte Cafino, da Gordiano Illustrissimo e spectabil Consolle dell' alma Vecchia Città di Roma, nella quale si legge così.

In præsentia dicti glorioſiſſimi Tertulli nostræ à Deo conſeruande alma Ciuitatis Roma Patritij &c. becominia interuenta dilectiſimi filij nostri Gregory, propter ſingularēm dilectionem, quam in iam dictis Placido, & Mau- ro &c: ac pra redēmptione quoque anima mea, & Silviae dōcēris mea, nec non propter Falicis atque Transille, totiusque Stirpis Octavia ad poffidendum &c: E nell'altra, che col consentimento di effa Silvia San Gregorio Magno suo figliuolo, nel quarto anno del suo Pontificato, fece al Moniſterio Subiacense della Maſta Trabaria ſuoi confini de Tiuoli.

C. A. P. V. I. V.

De Familia Eustachiana à Tertullo in posteriora tempora propagatione.

Diximus in præcedenti capite de familia Ottavia, à S. Eustachio ad Tertulum propagatione; nunc restat, quomodo illa per varios ramos in posteriora secula fuerit propagata; ex quæis luculenter patet, hodie-

Antidiernam Excellentissimam de Comitibus Politorum
 Ducum Familiam , tum à S. Eustachio , tum à Tertulli
 progenie, cum nonnullis ad Tertullianam olim stirpem
 pertinentibus ditionibus , hæreditario quodam iure per
 Comites Tusculanos , aliosque ramos Comitum Ana-
 gniæ , & Signiæ propagatam fuisse . Verum ut hæc sua
 authenticatione constent , Zazaræ diligentissimum fa-
 miliarum Italicarum exploratorem adducemus , is enim
 in citato iam saepius libro , titulo , *Della famiglia di*
S. Eustachio , sic dicit :

Sin qui di questa Religiosa , non meno che Serenissima gente Ottavia ; perciocche da questo tempo à 200. e più anni in poi , che durò il Regno de Longobardi in Italia , di loro non si ritroua memoria alcuna che possi riputarsi bastevole alla verità e sincerità dell'Istoria , tutto che da moderni se vadino in diuerse occasioni ricordando huomini di questa pianta , con manifesti errori per ogni parte che ne trattaron , senza altra autorità , che del detto loro , che non per altro lasciando con essi il creder figurato à chi piace ; io ripigliando l'ordine della mia tessitura dirò , che dourà qui bastare il narrarne per continuazione e chiarezze dalla verità di questa loro successione quel che può ragioneuolmente ritrarri della grandezza loro e splendore per detto corso di tempo , con l'inuecchiata autorità del augustissimo sangue Ottavio , che fin ne tempi della diuision dell'Imperio vi ferono acquistato del Principato Tuscolano , con nuouo titolo de gran Conti . ritrouandosi per l'istorie loro menzione con questo titolo sin dal Imperio di Ludouico Pio , e del Gran Carlo suo padre , il quale fu il primo che

66 Pars II. Genealogia

introduceſſe ſeudi in Italia, e ne ſtati priuati mox e mixto Imperio fra li miti dell' Imperio Romano; anzi per maggior reſtimonianza della prerogativa in Roma, con tanta della detta famiglia Ottavia, doppo il Regno de Longobardi nobilis persone di queſti Conti di Tuscolo, ne apportaremo l'autorità, che fe ne legge in Leone Card. Ost. che fiorì circa del 1100. al capo 63. del 4. lib. dell' hist. Caſſin. di Pietro Diacono con tali parole, oltre dell'infinita che per quell'archivio ſe ne leggono, conforne andaremo di mano in mano ſeguendo.

Ptolomeus
Dux Tuscu-
lanus Ludo-
vici Pij filia
in matrimonio
nū ſufci-
pit; Vnde &
ſtatus Tu-
ſulanus cū
omni bus
pertinenti-
bus apud eſi
eiusque po-
ſteritatem
permane-
runt.

Intera Imperator Urbem ingreſſus, cum Pontificem
diſceſſiſſe cognoceret, Consales, Senatores, & Proceres
partim donis, partim promiſſis ad ſatnabas, Tolomeo illaſtri
Octavia genere progenito, Tolomei magnificissimi Ro-
manorum Consulis filio Bertam filiam ſuam in matrimo-
nium innaxit, eique oblatis pluribus donis, quicquid Aius
eius Gregorius alijque parentes habuerant ſine determina-
runt, Tolomeo ipſi eiusque heredibus autoritate ſua in
perpetuum donauit.

Di queſto Tolomeo ſi diſcorde, nella deſcendenza
che ſeguiremo di refiere di queſti gran Conti di Tuscoli, dek-
l'ultimo progenitori, de quali i primi che ritroviamo ri-
cordati e con molta fama furono, come ſegue.

Capita Familia Octavia ab Augufto Octavianus, uſque ad
Principes & Camites Tuscalanos, ex Arnaldo V. vix.
lib. de ligno vita & Zazzara de prompta.

Auguftus Octavius Cæſar, ſub quo Christus na-
uis eſt. Anni Christi
Eau-

Faustinus Octavius Vir Cof. Pater S. Cle. Pape.	70
Agapitus Octavius Vir Conf. Pater S. Eustac.	91
Placidus I. Octavius, postea Eustachius gloriosus Martyr sub Adriano.	120
Castinus Octavius Conf. Rom. Pater	
S. Cornelij Papæ, & Martyris.	270
Placidus II. Octavius Conf. Rom.	260
Constantinus Comes, & Patricius Rom. a quo Co- mitum familia originem duxit, teste Volaterrano.	421
Placidus III. Octavius Consul Rom.	483
Agapitus Octavius Consul Rom.	310
Tertullus I. Octavius Anicius Conf. Rom. a quo.	
Tertullus II. Tertulli I. filius potentis- simus Romanorum, & Dominus Tusculani status, Pater S. Placidi Maryris.	526

Ex hœrum fœcunda propagatione Gothorum ir-
ruptionione interposita, succendentibus temporibus, prodi-
erunt primit Comites Cæsaris ex Domo Anicia, & Octa-
via, Principes potentissimi, qui & Comites de monte
Auentino dicti fuerunt ; quorum alij Vrbe relicta Tus-
culum, autum eorum patrimonium occuparunt, Co-
mites inde Tusculani dicti fuerunt ; alij in Germaniam
abeuntes ex domo Pierlonia, & Frangipania, ibidem
decursu temporum Domum Austriacam fundasse fe-
runtur ; alij Illyricum, Hungariamque profecti, po-
tentes iam viribus, in Italiam reduces, Domui Comi-
tum Signiensium nomen dederunt ; qui omnes partim se
ex domo Anicia, partim ex Octavia, seu S. Eustachij,
aut à familiarum Capitibus, ex Pierlonia Frangipania-

68 Pars II. Genealogia

que se prognatos gloriantur, quanuis reuera omnes haec recensitæ familiæ pro vna & eadem iure censeri debent, paulò post laculenter ostendemus: sed ut ad Comites Tusculanos reuertamus, Capita horum potentissimi fuerunt Ptolomæus, & Benedictus, quorum ille à Carolo Magno filio, Imperatore Ludouico Pio Ptolomæi genero (si quidem Bertam filiam suam in matrimonium dederat Ptolomæo II. Ptolomæi I. filio , vti supra ex Zazara ostendimus) in caput Tusculani statutus euectus , Eustachianam , idest Octauiam familiam , vti ex sequenti Genealogia patet , vberi foetu ad posteros traduxit . Benedictus verò Comitum familiam tripli ramo fœcundam , in hæc usque tempora felicissimè propagauit , vti ex II. Genealogia patet .

A Tertulliana itaque familia , quorum tres ab Arnoldo Vvion potentes Romanæ Vrbis Consules recententur , duo illi supræminati Principes , & Tusculani status Posseffores , Ptolomæus , & Benedictus , videlicet capita familiæ Comitum, descenderunt . Sed iam seriem Genealogiæ exponam .

Tabula Genealogica Comitum Tusculanorum.

Atque hæc sunt , quæ de Genealogia Eustachiana , fusius forsan quam par erat transfigimus ; qui verò regestas singulorum , donationes , instrumenta , testationes , desiderat , is consulat Zazaram , ubi fusioribus argumentis singula transacta reperiet .

Ab

Ab Eustachiana Genealogia alius videtur Ramus Neapolim deductus ad familiam Affictorum, quos ideo ex afflictionibus, quas cum suis S. Eustachius passus fuerat. Neapolitani Scriptores didos esse volunt. Extat in hunc usque diem Neapoli palatum magnificum Affictorum, in quo peruetusta picturâ, tota vita Sancti Eustachij, in signum suæ ex eodem originis, expressa spectatur. Verum quid Scipio Mazzella in Historia sua Neapolitana de ea dicat, audiamus, verba supponam: *La famiglia d'Afflitti è molto antica e nobile, perchè trae l'origine sua da Placido Romano Maestro delli Cavalieri dell'Imperadore Traiano, à cui fu familiarissimo essendo poi per inspiratione diuina diuenuto Cristiano e chiamatosi Eustachio, riceuè la Corona del martirio sotto l'Imperio di Adriano, così dall'afflitioni che patì detto Cavaliero di Christo, i suoi figlioli acquistarono il cognome d'Afflitti, la qual famiglia mostrò il suo valore per defensione della Santa Fede. Fu di questa famiglia Gran Maestro de Cavalieri Templarij Campanello d'Afflitti, Signore di Rodegaldo, di Redine, e della Molpa, fu molto caro à Giovanna I. Filippo d'Afflitti, che fu Giustitiero della Provincia d'Abruzzo, e benche ne tempi antichi questa famiglia fu floridissima di Cavalieri, oggi nondimeno grandemente abonda, hauendo buon numero di eccellenti Capitani, e di ricchi Baroni, e possiede il Comando di Trianfo, del quale n'è Signore Ferrante d'Afflitti: ha dato fama ancora à questa Casa Matteo d'Afflitti eccellentissima Iuris consulta e Regio Consigliero; fà per arme questa famiglia*

Cam.

Affictorum
Neapolita-
na familie
origo à S. Eu-
stachio Maz-
zella teste.

Campò di Merli d'oro posti in campo azurro.

Arma familiæ Eustachianæ; fuerunt Leo & Lupus pedibus posterioribus insistentes intra campum, ex quorum faucibus exhibant infantes semiinglutiti, vestiti viridi colore, & capitibus eorum diadematè Sanctis visitato imposito; Leo dextram, Lupus sinistram occupabat, quod faciebant in memoriam miraculosis successus filiorum S. Eustachij, Agapiti & Theopisti, prout in vita eiusdem narrauimus. Cassidi quoque imponebant duo cornua cerui, intra quæ Crucifixus, in memoriam apparitionis S. Eustachio factæ in monte Vulsurcello. Sed audiamus Lazarum de his.

**Zazara ar-
ma familiæ
S. Eustachij
explicata.**

L'Arme di questa famiglia di S. Eustachio farono come di sopra, un Leone & un Lupo, levati in piedi dentro un scudo con le zampe di fuora l'una dall'altra, dalle bocche de quali usciuano duoi punti mezzo inghiottiti, vestiti di verde, con le diademæ de Santi: il Leone alla destra del Lupo, quello d'oro in campo vermicchio, e questo vermicchio in argento, benche il ramo, che ultimamente di questa razza professò la parte Gibellina, cangiò la divisa del Leon d'oro in argento, tutto ciò per la pietosa memoria del miracolo, che seguì nelle persone de Santi Agapito e Theopisto piccolini figliaolini di S. Eustachio, nel passar il fiume ambedue presi, l'uno da un Lione, e l'altro da un Lupo; fù anche il loro elmo coronato con l'impresa di due corna di Ceruo, fra le quali è il Santo segno della Croce, per memoria di quella apparizione, che succedè à S. Eustachio auanti la sua conversione, ritrouandosi nel monte Vulsurcello à caccia, fra limiti dello stato Tusculano; e da Ludovico

nico Imperadore, mentre coronò la Colonna de Colonesi, fu coronato anche il loro elmo, essendo di queste due case di detta Paula superstite di questa razza; per la quale suoi posteri han posto nel lor Museo il seguente Cenotaphio.

DEO VIVENTI
 PAVLAE OCTAVIAE A S. EVSTACHIO ROMANAEE
 OCTAVI PRINCIPISSAE ROMANAE
 IOANNIS PODII CATINI ET ALIORVM PLVRIVM
 OPPIDORVM APVD SABINOS REGVL
 PERPETVI FILIA
 EX MAGNIS TUSCVLANORVM COMITIBVS.
 OCTAVIA AVGSTISSIMA GENTE
 PROGENITA GENTE
 EX QVIBVS PRAETER CAETERA VRBIS
 ET FAMILIAE LVMINARIA
 TREDECIM PONTIFICES SVPER SOLIO PETRI
 REFVLSENVNT
 EX QVA VNA TANTAE PROSAPIAE RELIQA
 FRATRIBVS MARCHIONIBVS CASTELLIS
 DE S. EVSTACHIO PRINCIPIBVS ROMANIS ET
 NEPOTIBVS.
 IVRE SANGVINIS VIRTVS ET SPLENDOR
 MANAVIT
 VRBIS NOBILISSIMAE; PROINDE TANTAE
 VIRTUTIS ET SPLENDORIS HAEREDES
 RIGNVS HOC SEMPITERNV FAMAR.
 ET NOMINIS. P. C.

Epitaphium
 Paulæ Pa-
 tritz Ro-
 manz de
 familia S. Eu-
 stachij.

De reliquis inscriptionibus vide in Ecclesia S. Eustachij, in Urbe. Sequuntur Arma Familia Eustachianæ.

CA.

C A P V T . V.

*De Genealogia Comitum Signie, Poli, & Valmontonis
inserta Genealogia S. Eustachij, à Tertullo Sena-
tore Romano primū in Comites Tusculanos,
& deinde in dictas Comitum familias
continuata serie deriuata.*

Laus familie Comitum. **O**rigo familie Comitum vti antiquitate nulli cedit, ita quoque tantam sibi nominis famam, tantam rerum gestarum multitudine & copia aestimationem, tantam denique ob præclara grandium ex ea prodeuntium Heroum facinora gloriam peperit, vt in ijs describendis vel ipsa Historicorum ingenia calamosque defatigasse videatur. Tametsi verò illa eadem in varios diuulsa ramos longè latèque se propagarit, ad unius tamen arboris

ris radicem facile reduci posse; Genealogia luculenter docet; ut proinde dicta familia haud incongrue assimilari possit arbori, quæ quadruplici ramorum extensione, quam fuit foecunda, tam illustris semper fructibusque immortalitate plenis, nullo non tempore in orbe eminuit. Sunt qui eam ex Anicia familia prodisse dicunt, ex eo capite persuasi, quod in palatio Capitoline, in Tabula familiarum Romanarum, hæc verba legantur:

ANICIA EX QVA PIERLEONIA, FRANGIPANIA, ET COMITVM FAMILIAE EXIERVNT:

quæ eadem verba Poli in palatio Ducis gentilitijs armis inscripta me legisse memini. Sed qui hasce quatuor families recte vnam cum altera combinauerit, is eam varijs matrimoniorum nexibus ita vnitam comperiet, vt quænam ex hisce prima ceteris originem dederit, discipi vix possit; cum singulæ cum singulis cognationum affinitatumque vinculis iunctæ, vnam quasi, vt ex Genealogijs earum patet, exhibere videantur. Verum ne quicquam nostro instituto defit, hoc loco Ducum Ponanorum de Comitibus, à primis temporibus in hanc usque diem continua serie ab Octavia, seu S. Eustachij familia, aut Anicia descendisse ostendendum restat; secundi vero in omnibus sumus Genealogiam Comitum Marci Dionisij, Italico idiomate conscriptam, cui titulus est, *Genealogia di Casa Conti.*

Diximus in praecedenti Genealogia, quomodo posteritas S. Eustachij, ad usque Tertulli Senatoris Romanii potentissimi tempora deriuata, hinc ad Duces

K

Tu.

Tusculanos, Principes omnium tunc temporis potestissimos, & Romanæ Vrbis vnicos dominatores, peruerterit; Iam verò quomodo familia horum Principum, à quibus Comitum nomen ad posteros profluxit, tempore Innocentij III. in tres successu temporis ramos divisâ sit, hoc capite ostendamus.

Primus Tusculanus Com. familiæ D. Eustachij propagator.

Anno itaque 820. Tusculanorum Comitum principem agebat Benedictus, ex Octavia, & Dni Eustachij

stirpe originem dicens, vir potens, & inter Proceres Romanos prudenter, viribus, consilioq; praeflantissimus i-

vndè pro summa, qua potiebatur autoritate & potentia, Sergium filium Comitem Tusculanum, quem functione sua prævalente, iam Cardinalera in Sede Diuina filius Be.

Sergius Par-

Petri contra suffragia populi, qui Formofum Portuensis Comitus Tuscu-

lani. sem Episcopum petebat, intulit, anno 891. qui tametsi

bis in exilium pulsus, & à sede sua deicctus, legitimis tamen Pontificibus Formoso, & Ioanne IX. mortuis,

in Sede Apostolica confirmatus fuit. Ioannes XI. inquit Ciacconius, Sergij, ut ait, filius Romanus ex Comitibus Tusculani, qui idem fuit ex Comitibus Sirignia, de Comitibus postea dictio anno 930. Pontificatum adeptus. Alberico fratre Sergij, ex filio Benedicti, potissimum, alloborante. Hic post Caroli Galui ex Italia discessum,

expulsumque Roma Longobardorum Regem, consulari potestate Vrbem administrans, Signonio teste, Vrbis Monarchiam adeptus, pro arbitrio summa potestate fecerat, agebat omnia. Hic genuit Deodatum, & Octavianum, qui postea Pontifex natus nomine, Ioannes

Alberici potestas.

Ioannes XII. Pontifex.

XII. nominari voluit, non nisi 18. annorum electus, à quo,

à quo & Otto Rex Romanorum fuit in Imperio etenim coronatus. Deodatus genuit Gregorium, Gregorius Albertum, patrem duorum Pontificum, Benedicti VII. & Ioannis IX. Gregorius Quidonem Dominum Poli, & Theophilacum, quem puerum annotum unde-
cim adhuc impuberem, in Sedem Apostolicam patris euexit potentia, & Benedictus IX. dictus fuit, qui ta-
men suauo d. Bartholomai Abbatis Cryptæ Ferratae, ad
vteriorem aratrem, deposito aliquantis per Pontificatu,
factione tandem patris præualecente, denuò Sedi Diu-
Petri adiutoris, in legitimum Pontificem electus fuit, de
quo vide Cardinalem Petrum Damianum, & Glabel-
lum Monachum Cluniacensem. Quido genuit Ioan-
nem Mincium Pseudopapam Benedictum X. 1058. de-
quo Ciacconius. Benedictus X. Antipapa Velitris
oriundus, ante Pontificaram Joannes Mincius dictus. Pa-
trem habuit Quidonem ex Tusculanis, & Galleria comi-
tibus primarium in Urbe hominem, quippe qui septem
Pontifices in sua familia habuerat, Sergium III. Ioan-
nem XI. XII. XIX. & Benedictum VII. VIII.
& IX. Hic Benedictus X. à prædictore postea excom-
municatus, & Sacerdotio spoliatus, ad S. Mariam Ma-
iorem priuam vitam agens, mætre animi decessit.
Quido præterea genuit Berardum, & Gregorium; hic
genuit Petrum de Anagnia; Petrus Trasimundum, &
Paulum; Thrasimundus Thomam de Supino, qui fuit
pater Innocentij III. glorioissimi Pontificis 1197. &
Riccardi Comitis Sorani; sub quibus Tusculanorum
Comitum domine cessante, Ducum Polonorum & Val-

Theophila.
qui postea
Pontifex Be-
nedictus IX.
puer 11. an-
norum.

Quido Co-
mes Tuscu-
lanus, Pat-
er sua fami-
lia habuit.

Ramus I.
Duum Po-
lanorum &
Valmonte-
nenium.

76 Pars II. Genealogia

Romanus M.
à Philippo
Papagatus

mentonensium ramus per Paulum, vel ut alij volunt, Ioannem Riccardi filium, originem duxit; quæ continua Genealogia series in hunc usque diem durat, ut ex Tabula Genealogica patet. Petrus de Anagnia paterem genuit Paulum; hic Philippum, à quo incipit ramus. Gregorij IX. Pontificis; Paulus Mathiam, & Tristinum, qui pater fuit Hugolini, postea Gregorij IX. Pontificis Maximi: Mathias vero pater Rinaldi, postea Alexandri IV. Pontificis. Atque hi sunt proprij, & genuini Pontifices familie de Comitibus, quos vulgo Cotti vocant, præter septem Pontifices ex familia Comitum Tusculanorum, à quibus posteri Comites de Signia descenderunt, supramemoratos. Ut proinde ex hisce Familiae de Comitibus ex continuata Comitum serie demonstrata antiquitas, splendor & magnificentia sat superque innotescat, ut potè quæ præter duos Antipapas, decem Pontificum gloria exornata sit, ex quibus Innocentius III. & Gregorius IX. rerum gestarum magnitudine totum Mundum replerunt, de quorum quidem sanctitate, institutis, virtutumque præstantia præstat tacere, quam parcius, ieiuniusq; scribere. Qui porrò ultimorum Ducum Polonorum, Troquati, Lotharij, Innocentij, Appijs, Oddonis, & Ioannis Nicolai, dignissimi modò Romanæ Vrbis Gubernatoris, cui, & veluti Abbatii B. Virginis de Vulcurella opus hoc inscripsimus, res gestas distinctius nosse desiderat, is Marcum Dionysium lib. de Genealogia Comitum, Italico idiomate scriptum consulat; Vbi omnium vitas quam fusissime descriptas reperiens usque ad Carolum II. qui hodiè Dux Polanus gloriose fami-

inuentonem ratus per Paulum, vel ut alij volunt,
 Ioannem Ricardi filium, originem duxit; quæ continua
 Genealogia series in hunc usque dicam durat, uti
 ex Tabula Genealogica patet. Petrus de Anagnia pæ-
 rereà genuit Paulum; hic Philippum, à quo incipit ra-
 mus Gregorij IX. Pontificis; Paulus Mathiam, &c.
 Teisliniūm, qui pater fuit Hugolini, postea Gregorij IX.
 Pontificis Maximi: Mathias verò pater Rinaldi, postea
 Alexandri IV. Pontificis. Atque hi sunt proprij, & ge-
 duini Pontifices familie de Comitibus, quos vulgo Cō-
 ti vocant, præter septem Pontifices ex familia Comi-
 tum Tusculanorum, à quibus posteri Comites de Signia
 descenderunt, supramemoratos. Ut proinde ex his
 e Familiæ de Comitibus ex continuata Comitum serie
 demonstratæ antiquitas, splendor & magnificentia sat
 superque innotescat, ut potè quæ præter duos Antipapas,
 decim Pontificum gloriæ exornata sit, ex quibus Inno-
 centius III. & Gregorius IX. rerun gestarum magnitu-
 dine totam Mundum repleruna, de quorum quidem san-
 citate, institutis, virtutumque præstantia præstat tacere,
 quam parcus, ieiuniusq; scribere. Qui porro ultimorum
 Ducum Polonorum, Troquati, Lotharij, Innocentij, Appi,
 Oddonis, & Ioannis Nicolai, dignissimi modò Romanæ
 Vrbis Gubernatoris, cui, & veluti Abbatii B. Virginis
 de Vulturella opus hoc inscripsimus, res gestas distinctius
 nosse desiderat, is Marcum Dionysium lib. de Ge-
 nealogia Comitum, Italico idiomate scriptum consulat;
 Vbi omnium vitas quam fusissime descriptas reperiet
 usque ad Carolum II. qui hodiè Dux Polanus gloriosæ
 fami-

Ramus M.
& Philippo-
propagatus

famille p̄fet, omnibus Naturæ talentis, quæ magnum Principem decent, instrutus, quem, ut l'otp̄les octo filiorum propagator est, vix quoque in filijs suis uberrimum posteris domus sua scriptoribus thema, non dispar prædecessoribus, à quibus descendentes, Heribodus cœliquo rum confidit.

Plura hic addere possent de gloria filius Domus, sed enim me limites proprieitatee, mihi materiæ, quæ Genealogiam S. Eustachij soluimus modo, per Comites Tuscuanos in ultima hæc tempora transuersam cōnexere conserueram, transilire videretur ea consultè omittenda. Duxi. Suppleant interim summa variorum, de hac nobilissima iuxta atque antiquissima familia, Authorum elogia, tum postissimum Andrea Saliceti Historici Comitis, de hac gloriose Comitum familia attestatio, in historia Comitum Paduanorum, ubi exp̄c̄s̄ dicit, hosce Comites à Comitum Romanorum familia, iam ab anno Christi 421. huc usque descendere. Alcuni, dicit, vogliono che discenda questa famiglia de Conti di Padova di quelli di Roma, i quali nobilissimi per ogni rispetto, hanno con perpetuâne maius interrotta linea prodotti Principi, Prelati, Cardinali, e Papi; si che nella Città capo del Mondo tutto non sola sia trâ le prime, mà non sia ultima trâ le quattro principalissime; poiché si legge nell'Historia di Tracagnota, che Onorio Imperatore desiderando di cacciare il Tiranno Constantino, che nella Gallia occupava l'Imperio si hauera, gli mandò sopra con un grosso esercito il Conte Constantino, Patritio Romano, di molto valore nell'armi, di molti anni prima chiamauano Conti, quei Cauglieri principi.

principali, che nella corte del Principe più honorato luogo
benuoso, e dall'accompagnar l'Imperatore, & effergi
sempre al franco, erano di questo nome de cui: Percio che
Comita, poi accorciando le rime si disse Comte, altra che
questo in qualche lingua dicono capofamiglia.

Hunc Constantinum Comitem, & Patricium Ro-
manum Belfortius in suis chronicis dicit, tempore Zosi-
ni Pontificis anno 421. ab Honorio Imperatore ab
Galliam cum valido Exercitu ad propulsandam tyran-
niciem Constantini, qui graui ingo Galliam iniusto
titulo prenasbat, missum fuisse, ubi cum iuxta Civita-
tem Melatensem commisso praeflio, vicit, Imperio legi-
gitimo Imperatori restituto, ob cuius in Imperium be-
neficium praestitum, Honorius Caesar & ipsum cum uni-
uersa familia sua in meritum dignitatis gradum extulit,
ut semper ex eius generazione quosdam secum esse vo-
luerit, vnde primum quoque familiæ de Cornitibus dicta-
sunt. Ita Belfortius, & Volaterranus in sua Anthro-
logia, quem consule, Hinc postea nati sunt Comites
ex domo Anicia, Principes qui Comites de monte
Aventino dicti fuerunt, quorum alij relictæ Româ Tu-
sculum occuparunt, Comites Tusculani dicti, qui om-
nes quoad paternam lineam ex Octavia gente, id est
Sancti Eustachij progentes, quoad maternam verò stir-
pen, ex Domo Julia originem se nactos gloriantur.
Sed hæc omnia paulò fusiis describenda duxi.

Cum in Tabula Capitolij de Romanis familijs
incisa reperiantur hæc verba, ut in precedentibus ostendimus.

ANI-

ANICIA DOMVS: EX QVA PIERLEONIA: FRANGIPANIA: ET COMITVM FAMILIAR PRODIERVNT
 facilè vnam cum alia comparanti patebit, hasce quatuor
 familiis vnam & eandem originaliter cum Anicia &
 Octavia confuerit, quod hoc loco offendendum re-
 stat. Nam, ut recte Philippus Gothus Siculus, apud
 Arnoldum Vvion in lib. Lighi vita, in Tract. quem
 de inuentione corporum SS. Placidi Anicij Abbaris. &
 Sociorum, de triumpho martyrij in ea celebrato expo-
 sit, Tertullum non tam ex Domo Anicia, quam ex
 Octavia pregnatum assertis, quia & Pierleoniam, &
 Frangipaniam ex eadem prodisse hinc verbis docet.
*In questa Città (Mistra) nell'anno 1362 venne il glo-
 rioso Martire S. Placido con Gordiana e Donato suoi
 Compagni, figliuola di Tertullo, Principe de Patria, Roma-
 ni, Padre della Patria, nipote di Giulianiano Anicio Imperatore.*
*E' Tertullo d'ingesta sangue degl'Anicij, del
 quale testificano M. Anicini Colonna con Onofrio Panza-
 no, che sono discesi i Frangipani, e da questi la Serenis-
 sima Casa d'Austria. Ha subito Tertullo per moglie una
 Signora di Casa Ottavia quattro al Padre, e della Flavia
 quattro alla Madre, delle quali moquerer per ordine Placi-
 do, Eustachio, Vittorio, Flavia. Ex quibus aperie con-
 stat Aniciam, Octavianam, Pierleoniam, & Frangipaniam
 Comitum, vnde & eandem esse familiam, quod & su-
 pra Arnoldus Vvion hinc verbis docet. Pierleones Co-
 mites de monte Vassano Anicij, dicono Tuscidani dicti
 faciunt, unde Congiuntur familia origo, & confirmat dia-
 cta Petrus Villa de Comitibus, in lib. de Inuentione corpor-
 rum.*

80. Pars II. Genealogia

rum SS. Placidi & Sbc. Eſſū dicit, Pierleoni confessano con-
li Frangipani effere huius ed istessa famiglia. Pahustus
verò non solum eandem familiam esse, sed & Comites
Signenses ab ea descendisse his verbis aſſerit. Papa
Anacleto II. & i Comiti di Segni, descendono da Fran-
gipani Anicij. Quomodo vero pars huius familie ex
Italia in Germaniam, Hungariam, Dalmatiamque
transplantata fuerit, Arnoldus Vvion Tom. 1. §. 12. de
Ligno vita refert. Nicolaus Frangipanus inuit, Ne-
netijs soluens, in Dalmatiam primò, ubi familiam Boni
panorum Scodre reliquit, ex Panorum Uggia dainde
eis Posteri in Hungariam & Croatiae profecti, claris-
simā genti in transque Provincijs auctores extiterunt.
Frangipaniorum scilicet & Signiorum. Nam nepotes
eorum opibus, potentia & dignitate illustres effecti, in iſ-
dem Provincijs commorantes, multis Oppidis & magna di-
zione potentes, Comitum signia familiam nobilissimam
propagaverunt. Et inter eostorius clare ostendit Qnoſtius
Bonunius rerum Hungar. dec. 2. lib. 8. quem consule
Huic abſipulatur Pius II. P. M. lib. 3. Comment. Co-
mitem Signis non ex fraterno, uti multi perperam tra-
dunt, sed ex Paterno sanguine Frangipanos esse, & con-
sequenter Anicos. Prius inquit, Legati Bohenses ex
Mantua receperunt quam proditio innotesceret. Qua ad
Legatos Hungariae primum delata est. Hi fuerunt Epi-
scopi duo, Cenadiensis & Signensis, & cum his Stephanus
Croatiae Comes, origine Romanus, Frangipania gente,
qua Sanctissimum olim Pontificem Gregorium produxit,
Prefulum decus & natum. Et vel ex gentilius arqui-
tum

tum Comitum Frangipaniorum, cum Signiorum huius
denter patet. Nam, ut recte citato loco Artibodus Vvion
Gesserunt, inquit, Frangipani Comites Signia pro armis
gentiliis in celo sanguineo, aquilam auream, frustulum mi-
gris fragmentatam, tessulatam vocant periti artis,
aliquid pietatis autie monachorum. Saltum in armis appa-
reret, cum in cognomine quod ex Frangipano in Signium
transit, quodammodo deperditum videretur. Procedente
decimam tempore, familia hac illustris ad Anagniam Ciu-
tatem Campania in Hernicos translata, quo ramen tem-
poris interuallo explicare non valet, ibidem quoque clarissi-
mam exercitum, proutulitque Romanos Pontifices doctrina e
sanctitate celebres, Innocentium II, Gregorium IX, et
Alexandrum IV, aliosque Cardinales, et utriusque sta-
tut, tam Ecclesiastici, quam secularis viros praelaris-
mos. Haec Vvion. Ex quibus dulciter patet Comi-
tes tuoi Anicios, tum Octauios, Pierleonios, Frangipa-
nios, Tusculanos, Signios, varijs qua consanguinitatis ;
qua affinitatis gradibus ita sibi conunctos fuisse, ut cito
eis vni & eadem origini merito adnumerari possint.
Imo S. Benedictum, Tertullum, Aequiuora, quo-
rum ille Pater S. Placidi, alter Pater S. Maturi fuit, ex
Anicia, & Octavia stirpe oriundos fuisse, Arnoldus Vvion
lib. de ligno Vitæ, hisce verbis ostendit : S. Anicius Bd-
nedictus Probus, Eupropij Anicij Comitis Nursia filius, ex
Abundantia Riguardata matre tuo et eadem partu editi
cum Sorore Scolastica anno 480. in Ciuitate Umbria
Nursia, repudiaris rebus mundanis, puer 14. annorum, an-
no Christi 494. Eremum ingressus, ordinem toto Orbe illa-

82 Pars II. Genealogia

strem infinitum Siblacis, ubi cognatos sive SS. Maurum
 & Placidum in Lege Domini, & monastica disciplina in-
 finiendos suscepit; Postremo Tertulli fratrebus suis Castor,
 in qua Monachorum regulam, diuino dictante spiritu ede-
 dit, ex qua universalis, Monachorum Occidentalium Pa-
 ter & Patriarcha numerari, & esse vixit: haec Vvion.
 Vbi expressè SS. Maurum & Placidum Anicias & con-
 gnatos S. Benedicti vocat. Cum itaque S. Maurus ex
 Acquitio Anicio Patre natus, Placidus vero ex Tertul-
 lo Octavio genitus sit, præterea S. Benedicetus & Ter-
 tullus patruelis, sive, quod idem est, fratrebus ex duo-
 bus fratribus. natos nominet: Tertullus vero ex Octa-
 via, S. Benedictus ex Anicia stirpe natus fratres: pater
 Anicias inter & Octavios, magnaam suissimam familiam
 guinis coniunctionem. Sed haec ira se habere, ex Ara-
 noldo Vvion ostendamus, citato libri loco, ubi expressis
 verbis, & Eupropium, Gordianum, Boëtium, Acqui-
 tium, Tertullum Anicias dicitur: verba eius sunt. *E.L.*
 Anicias Probus Tertullus iunior, *Vir Conf. & Patricius,*
 Elaij Anicij Probi Tertulli filius, anno 523. *Censulatum*
 gessit cum Flasio Philoxeno, qui fasti Consulares docent.
Huius viri clarissimi splendorē & potentiam recitare
 S. Gregorius Papa, *Dial. lib. 2. cap. 3.* Gordianus in vita
 S. Placidi, Leo Ostiensis, in *Chronice Cassinensis.* Petrus
 Damascenus, Iustinianus Imperator in epistolis suis, qui ubi
 que ex semper exandolphon, quod in græco idem ac pa-
 truem sonat & Placidum nepotem suum appellat. *Vxori*
 eius fuit filia Titi Anicij Placidi Octanij *Conf. Rom.* quam
 & Faustinam vocatam vidunt, Secaremque Elpis prima
Boët.

Boetij Anicij V.P. ~~U. C. T. P.~~, ut Euſtachij vero virtus esse
Placidum, Vittorium, Eutychiam, Flavianam, Syluiam.
Ex quibus, aperè deducitur Tertullum, Acquitium,
Iustiniatum, Gordianum Abicium Patrem S. Gregorij,
& Syluiam Octauiam matrem studiorum, inter Placidum
& Maurum Anicios, Istrita consanguinitatis lege, ex
una & eadem Anicio-Octavia fratre originaliter pro-
gnatos fuisse, & consequenter ab Octauiano Augusto
& S. Euſtachio originea suam duxisse. Cetera Aniciana
domum, uti & Octauiam omnium antiquissimas esse,
sapra ostendit, cum utramque vel ab ipsis Troja-
nis, Grecis & Ulysse genealogia, ut ex superiori allatis
pareat, deriuerent. Quemadmodum & Clandorpius quo-
que in suo Onomastico Fam. Rom. sive deducit. Octau-
ianos autem dictos quoque fuisse Anicios, ob potentiam
terramque gestarum gloriam, quasi dices invictos &
insuperabiles; quod non habent tandem successa temporum
in familiis deponitariis id est descivit. Quae omnia ful-
suis demonstrare possem, si aut supracitati Autbores
id non quam scitissime praetulissent, aut instituti nostri
ratio, qua Euſtachianam solummodo familiam (quam
ob dictes rationes non immixtò Euſtachio Anicio O-
ctauiam nominare licet) ostendere constituimus, id per-
mitteret. Quare haec de Genealogia Euſtachiana satis.

strem insitum Sublacis, ubi cognatos suos SS. Maurum & Placidum in Lege Domini, monastica disciplina inserviendos suscipiebat. Postremo Tertulli fratrebus sui Castro in quo Monachorum regulam, divino dictante spiritu edidit, ex qua universaliter, Monachorum Occidentalium Parva & Patriarcha numerari esse nesciuit: haec Vxion. Vbi expresse SS. Maurum & Placidum Anicios & cognatos S. Benedicti vocat. Cum itaque S. Mauritius ex Acquitio Anicio Patre natus, Placidus vero ex Temulo Octavio genitus sit, præterea S. Benedicetus & Tertullus patruelis, sicut, quod idem est, fratrebus ex duobus fratribus. matos nominet: Tertullus vero ex Octavia, S. Benedictus ex Anicia stirpe natus feratur: patet Anicios inter & Octavius magnam suisse promiscui familiarum coniunctionem. Sed haec ita se habere, ex Arnaldo Vxion ostendamus, citato libri loco, ubi expressis verbis, & Eupropium, Gordianum, Boëtium, Acquitum, Tertullum Anicios dicit: verba eius sunt: *EL. Anicius Probus Tertullus iunior, Vir Cons. & Patricius, Elaiaj Anicij Probi Tertulli filius, anno 523. Consulatum gessit cum Flacio Phlorenco, cui fasti Consulares docent. Huic viri clarissimi splendorema & potentiam recitare S. Gregorius Papa, Dial. lib. 2. cap. 3. Gordianus in vita S. Placidi, Leo Ostiensis, in Chronica Cassinensis, Petrus Damiani, Iustinianus Imperator in epistola sua, qui ubique & semper eadelphe, quod in greco idem ac patruelis sonat. & S. Placidum nepotem suum appellat. Vxarius fuit filia Titi Anicij Placidi Octavianij Cons. Rom. quam & Faustinam vocatam volunt, Suraremque Elpis prima Boëz.*

Bonū Anicij V.T. mortis, ex Faustina vero prios esse
Placidum, Vittorium; Eutychium, Flaviam, Syluiam.
Ex quibus, apercè deducitur Tertullum, Acquitium,
Iustinianum, Gordianum Abicium Patrem S. Gregorij,
& Syluiam Octauiam matrem studiorum, inter Placidum
& Maurum Anicios, stricta consanguinitatis lege, ex
vna & eadem Anicio-Octavia stirpe originaliter pro-
gnatos fuisse, & consequenter ab Octauiano Augusto
& S. Eustachio originem suam duxisse. Ceterā Aniciam
domum, vti & Octauiam omnium antiquissimas esse,
sapra ostensum fuit, cum veramque vel ab ipsis Troja-
nis, Gracis &c. Ulysse genealogi, ut ex superius allatis
paret, deriuent. Quemadmodum & Glandorpius quo-
que in suo Onomastico Fam. Rom. suse dedit. Octau-
ios autem dictos quoque fuisse Anicios, ob potentiam
rerumque gestarunt goriani; quasi diceres invictos &
insuperabiles; quod nomen tandem successa temporum
in familiis denominatib[us] descivit. Quæ omnia ful-
suis demonstrare possem, si aut supracitati Authores
id non quam scitissime præstipissent, aut instituti nostri
ratio, quæ Eustachianam solummodo familiam (quam
ob dictas rationes non immixtò Eustachio Anicio-O.
ctauiam nominare licet) ostendere constituimus, id per-
mitteret. Quare hæc de Genealogia Eustachiana satis.

PARS TERTIA.

De Loco Conuersionis S. Eustachij ad Christum.

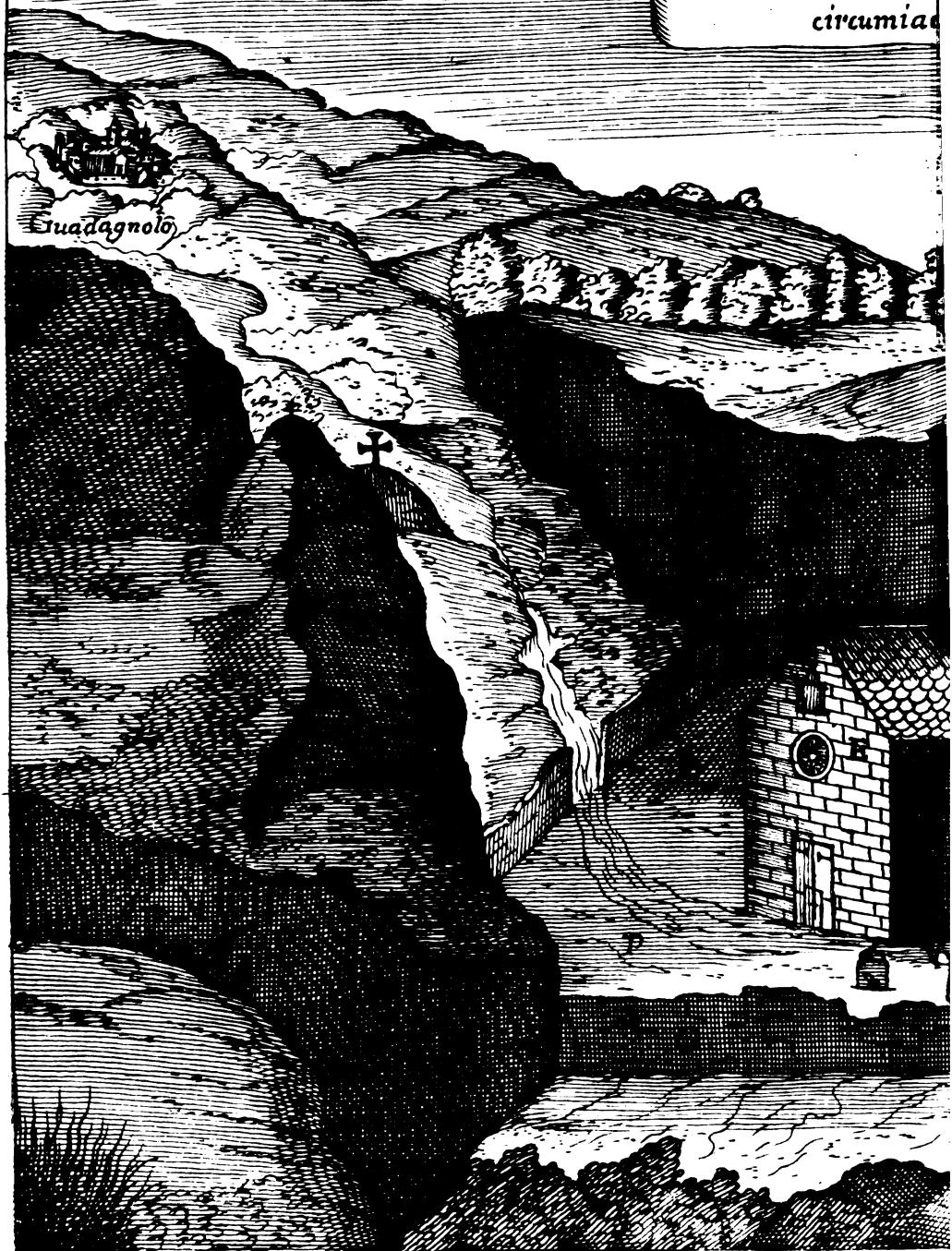
C A P V T . L

Descriptio Loci Conuersionis S. Eustachij.

TYber inter & Prænesten, veteris Latij celeberrimas Urbes, altissimorum montium catena ad decem millia passuum ex Borea in Austrum extenditur, quæ ut iugis iuga montium continuata serie connectantur, quoque difficulter, certisque temporibus ob scopulosas, & præruptas montium cantes, & præcipitia ubique passim obvia, transiuntibus periculum ascensum praebet. In altissimo horum montium, à Polo Oppido Excelletissimi Caroli de Comitibus, Ducis Polani residens, trium millium passum spatio ascendensibus, Guadagnolum, vulgo Guadagnuolo insarupere toto Latio spectabilem, conditum occurrit, & modè dicti Ducis Polani jurisdictioni paret; quem pagum natura leopulo-
Difficilis.
via ad locū
S. Eustachij.
Descriptio
Pagi quod
Guadagnol-
lum dicitur
Situs Guadagnolij.
so muro ita circumcinxit, ut ne vettigium quidem eius, rupem eminus eospicientibus appareat, neq; pagum prius ibi conditum sentias, nisi ubi te intra pagi portam, deprehenderis; est enim veluti intra saxosum quoddam scrinum positum, ut non incongrue nonnemo id Lithocream humana carnem fartam, ab artocreas similitudine

fol. 84

Optica Proiectio
Deiparæ de Ma
circumiac

*ctio Rupis et Ecclesiae
e Monterella una cum
niacentibus locis.*

A-Rupes.
B-Domuncula vetustis.
in D-Eustachij honorem
aveteribus Christianis ex
tructa.
C-D-Fissura y quā m cry
ptā introitum.
E-F-Ecclesia Deiparæ.
G-H-Rudera Veteris Mo
nasterij.
I-Porta lateralis ad Cal.
K-L-Uther aquā Mona
sterio suppeditans.
L-Porta Piscianu Versus
M-N-O-Præcipitia.
P-Q-Atriū Ecclesiæ.

dicit. Introduces, definieris. Nisi enim cultura horum
scopulorum mutatis hunc locum cœuxisse, nulla de-
mors, ob ventorum, bwo ibidem definatur, impes-
tum & violentiam, subsistere potuisset, tantæ quoque
altitudinis est, ut eō non viuens sum dum taxas Latiū,
& quā longe latēque Erythreum mare patet, sed, &c. Prospectus
ex eo longe
latēque pa-
rens,
Hemicorū, Sennatum, Sabiatum, Aprutium inque
vastos districtus, vnoq; intuitu facile comprehendas;
Aeris ibidem dominantis ea salubritas est, vt plerique ad
monages sumunt, aut censesum annum portingant, in-
uentus novi ita pridem ante mecum aduenimus Rusticus,
qui centesima decima sexto annis suorum anno, agriculturā
ræ adhuc, vel ad iuvenum inuidiam, operam dabant,
tandem non nisi spirituum calorisque natui resolu-
tione desunctus. Et quod mitum est, incolæ tenuissimo
victu contenti, caseo, lacticinijs, allijs, cæpis, herbis-
que vitam sustentantes, aqua pingu, vel cunctis si bene-
viant, acidi vini haustu suauitate ingunt, quamvis aqua
multò ipsis vino carius constet; si quidem mulieres
vnoq; pagō circiter miliiari, ex fonte in quadam monte
videlicet exurgente, haustum, capito in rupeam habitatione
non per oppidū falebrosum viam asportare coguntur:
quæ si hyperboreo tempore congelascat, aqua ex nivis refon-
kuta pleroraque rupuntur, qui, &c. niueorum floccorum
comulis ita subinde obruuntur, vt exire casulas non li-
ceant, nisi patarum beneficio amotis niueibus, primò sibi
viam struerint; unde plerique, rebus omnibus prius
ad viuendum necessarijs prouidè comparatis, domi se
continere coguntur, ignique perpetuò assidentes, labo-

Aqua po-
nuria.

Niuebus hy-
berno tem-
pore ponē-
obruuntur;

re

86 Pars III. {Locis conversionis

re ijs temporibus congruo fitam non sine iustitate consumuntur. Verum de origine & etymo huius loci, in sequentibus amplius dabatur dicendi materia; Quare adiunctum nostrum.

Post ex Guadagnolio iam descripto, ad difficilem fere passus, per viam saxosam, & declivitatem difficulter laboriosamque, versus Borealem plagam descenditur ad Eustachij & Templum Deiparæ.

Via ad templum S. Eu-
stachij &
Templum
Deiparæ.
planicem modicam, precipitijs, vindiquet, & vindicat circumdatam, in qua propositi nobis argumenti Ecclesia.

Deiparæ sit obviam, cuius originem & fundationem paulò post exponemus, vbi prius locum conversionis

Divi Eustachij consecratum, & veterioribus argumentis dilucidauerimus. Multo iuxta mentem habemus quod in

etiam anno 1600 A.D. R. V. T. b. h. . autem sibi est
eiusmodi regio, ejusdem exercitus, olim, & eis ita utile

De loco proprio Jam Chrysostomus et auctoriter probavit, sicut etiam

S. Eustachius conversionem et afectionem prabuit, quod in

Post Ecclesiam in planicie paulò ante descriptam, circa circiter palmos distans, ingens villa pupes cernitur, supra quam supra memoratum insolite magnitudinis crucis, impetu facta, & salto prouersus potenter ob, verius inuolasse, quam ipsiisse, in vita Placidus credimus; quemque Placidus incredibili eius capienda desiderio extuans, tametsi inter scopulosum gurgum sua veluti conclusum, iam amplius sibi minime elabri posse credebat, ex salto tamen illo feræ viribus superib[us], attonitus stupefactusque, praedicta fiebat eius, quem sibi

sibi prædam destinaræ, admirabilis Christi inter cornua,
 Ceruia cornutantis apparitione. Asque hæc rupes illa
 oceanoibus seculis memorabilia supra quara ineffabilis
 Dei bonitatis tanta sum delictio sua fuisse operari digna-
 ta fuit, tunc alitudinem omnis inchoatus, i. ea, serè
 palmonum competit, clima invicem fuit, successu ta-
 mene temporis, ad denotionem fideliū expleandam, ex-
 eis hinc inde absumenda pedem, vestigia cavitatibus
 nonnulli ascendens, tri apostoli adhuc prebuerat
 quamvis despoliatis, et periculis plenum; sancta patrem
 velut veterum Christianorum in ihuie locutus pietate. Domuncula
 &c. deuotio, ut in suauitate corporis, quæ nonnullam lat-
 itudinem habet in alijs, sed prope humiliter tam ministratio
 et oderificis probiorum, dedicata, exprimitur, in ea
 que totius rei historiam depinxerat, cuius tamen sub
 oscura picturæ vestigia nonnulli ex denieribus huius
 territorij, oīam adhuc se se obseruasse constati sunt; hodiè
 tamen præter quaternos annos, mihi aliud superesse vi-
 deas. Verum ut haec nōc, alioz verba Fattoriij Archipresby-
 teri Poloniæ, qui in quoddam libello à se Italico idiomam
 conscripsit, hinc verbis dico confirmat:

Et S' ergo lunga da Roma veni miglia un' monte al-
 tissimo, che prendendo il nome da un Castello situato
 nella cima di esso, si chiama montagna di Guadagnolo,
 posseduto dalla famiglia de Conti dei Duchi di Poli. In
 cuncta pendice di questa monte, la quale da altissimi diri-
 scipi e precipizi, soprasta ad un' amenissima valle, bene-
 che non multa larga, tempestata per lo lungo da molte

Rupis descriptio.
 in vertice.
 rupis à pri-
 ma Christi
 nis in me-
 moriam con-
 versionis S.
 Eustachij
 edificata.

Fattorius.
 Archipres-
 byter Pola-
 nus.

est.

Pars III. i. Eodus Transuersionis

collinette coronate di habitationi, & aperto spazio tra das bandas
de strade, da tibere per l'occidente riguardano il dic Staniero
petita campagna sino al Monte, & oltre all'incontro della
dia di Subasio distinse si molte Torri se Castella, quasi
seminarie: per quelle talissime montagne: in questo luogo
dov'è bella & adatta fia piumata una Chiesa dedicata alla
Blessissima Vergine: detta a già Santa Maria in Vultum
vulta: hora, non so per qual ratione di vocabolo, chiamata
mura Sopra Maria: delle Monache. Quiue è thadiione
ne de parsa: che arboreo: quella mirabile apparitione
Sant'Eustasio amante ei egli andava a caccia nel deserto
tale tra le rovine d'un tempio minore de sotomarrano: &
che di manu misericordia del Signor, befindoche intre detto Chiesa
facil rigoriiso d'impresaria, S. Eustasio Magnes: e che la
dedicasse ad honore dell'indulgenza del Signore, et Santiss.
Ponentes due osti primi sigillati suis i
Eremicola
in rupe pe-
ricolosa ha-
bitatio.

Referunt quod suorum quendam ex Eremicolis non
multis annis ut ab omni hominum conforto re-
mota sit, fieri, si superadictis his planitiis, domuncu-
la sua propria manibus vobisque suis locis modatam:
ingenitum labore extinxisse: Coenumentum quippe
aqua, & lapides dorso impositos, per difficillimum asperge
rupsa scens suos, labibus pedibusque reptando, in sum-
mitatem non sine manifesto vite periculo transstulisse:
senunt, arcuatis quoque in horruis formati oleisibus,
lactucis, ceterisque herbis plantandis optima ibidecum ex-
coluisse, & per nonnullum quidem temporis spatium
in scarpissima habitacione vitam miseram duxisse, dove-
sunt rigore loci, siue periculo, & pleno labbris in eau-
tem

tem ascensiū descensiūque, siue denique præcipitiorum latronumque metu percussus, alibi sibi meliorem stationem querere coactus fuit.

Porro ex ea rupis parte, quæ Ecclesiam respicit, ingens fissura cernitur, quam nonnulli ex traditione, tempore Dominicæ passionis, vel ipsa natura etiam infensibili, Deo morienti condolente, ortam credunt; hæc fissura tantæ circa imam partem quantitatis est, ut mediocris corporis constitutionis homines admittat facile, corpulentiores verò si non excludat, saltem ijs aditum summè difficilem præbeat; per hanc terris gradibus intra longè latèque patentem cryptam, iuxta meam observationem 20, palm. longam, latam 15. altitudine, in turbinatam superficiem desinente, descenditur.

Crypta seu
speluncā in-
tra rupein-
ciusque de-
scriptio.

In medio huius cryptæ, lapidea mensa Altaris ad instar constructa cernitur, in qua in hunc usque diem Diciparæ imago spectatur, quam duo capita SS. Apostolorum Petri & Pauli, ex rudi lapide exsculpta, atque iniuria temporum veluti semesa, stipant, è cornu verò arulæ sinistro, aliud bustum cernitur, quod tamē vti vetustate consumptum, ita cuiusnam Sancti fuerit, coniecturare non licuit. In hac Crypta Diuum Eustachium, cum ab Apparitoribus ad martyrium quæreretur, nonnullo tempore sese abscondisse, vti plebs credit, ita quoque locum usque ad ridiculas superstitiones honorare solet: Quomodo enim D. Eustachius fugisse martyrium dici potest, cum intrepido animo cum Hadriano Cæsari se ad necem pro Christi amore subeundam obtulisse, ex melioribus vitæ suæ Scriptori-

M bus

90 Pars III. Locus conuersionis.

bus constat; cuius cryptæ mentionem quoque facit su-
pramemoratus Fattorius, hisce verbis:

Fattoriij de
crypta acce-
satio.

Dietro la Chiesa verso la valle, si alza sopra il re-
sto il dirupato monte, un scoglio altissimo in forma ro-
tonda delle mete antiche, cioè più stretta nella sommità.
Sopra il quale scoglio, vi sono collocate hora le campane,
e si vedono le vestigie d'una cameretta antica: nel qual
scoglio si dice essersi fermato il Ceruo, tra le corna del qua-
le apparue il Salvatore à Sant'Eustachio. Non si puole
lo scoglio tutto girare all'intorno, mà solo la metà: essen-
do l'altra parte tutta sopra l'altissimo precipizio: lassa
però alquanta di spatio trà la Chiesa. e se, dove si vede:
un'apertura molto stretta, si che difficilmente si passa un
huomo: la qual fissura ha dall'una e dall'altra parte tan-
to aggiustatamente gli istessi riscontri, che chiaramente di-
mostra esser stata già cosa vinta, & aperta. ò per ter-
remoto o come afferisce la commune deuotione, per mira-
colo; per dar ricetto à Sant'Eustachio, il quale iui fece:
lunga penitenza. Passando dunque per detta fissura,
e calando alcuni gradini, si entra in una grotta fatta à
forma di capanna, e nel mezzo vi è un'altare antichif-
fissima, con due teste di pietra assai consumate, le quali di-
mostrano però d'essere di gloriosi Apostoli Santi Pietro,
e Paola. Come che in ogni opera buona vuole il nemico
del gener humana sopra seminare la zizania, effendo
grandissima la deuotione del popolo in visitar questa grot-
ta, vi hauena aggiunta la semplicità de gli huomini
razzi. una vana superstitione di far cento passi, che
non occorre qui più a minuta riferire. Verum vt quæ
hucus

hucusque descripsimus vno intuitu comprehendas,
figuram situmque loci hic subiectandum censui.

C A P V T I I L

*De Predijs S. Eustachij, olim Placidi, & urbina
illa extiterint.*

EX veteris Latij descriptione constat, totum hunc Tybur inter Prænestemque ad pedes montium dilictum, Pedanam Regionem dictam fuisse; in qua urbes maxime celebres, fuisse referuntur Saffula, Longula, & Poluscia: de quibus supra portam Polani Oppidi hoc Epigramma legitur.

Saffula &
Poluscia
quibus oppi
dis hodie
respondeant

NVNC POLVS, ANTIQVIS SVM DICTA POLVSTIA,
PRISCVM
VIX PROPE QVAE FVERAS LONGVLA NOMEN
HABES
INFENSVS PATRIAЕ NOS MARCIVS ABSTVLIT
VRBI,
QVID MIRVM, HAVD CVSTOS TVNC IOVIS.
ALES ERAT.

Vnde à Poluscia veteri, Poli Vrbs nomen suum habet: Hisce accedit Villa quoque Traiani Cæsaris, quæ olim Hieroco-
mum Villa
Traiani, id-
est sacer Vi-
cus. nomen in hunc usque diem retinet, inodò Cardinalis Pij iurisdictioni paret. Erat autem villa quondam magnificentissima, uti rudera & aquiductuum pontes clare demonstrant, quorum prior, il ponte di S. Antonio dicitur, alter in via, qua Roma Polum tenditur, il pon-

92. Pars III. Locus conuersionis

*te di nona, nomine obuius sit uterque ingentibus ar-
cuum pylorumque molibus spectabilis, quos monte in-
termedio persoſſo, aquam Martiam tum in hierocomiam
Traiani, tum in Adriani Tiburtinam Villam portasse,
ex superstitibus adhuc canalibus colligitur. Verūm-
de his in nostro Latio fusiūs differemus.*

Hierocomium post montis interiecti transitum se-
quitur S. Gregorius, Oppidum Piorum familiæ parens:
inter montium gurgustia supra viuum saxum fundatum;
vnde & olim Sassiula nomine apud veteres Scriptores
triumphabat; Erant enim Sassiula, Longula, sive Polu-
stia oppida uti inter se, ita & Aequicolis vicina, ad-
quæ Volscorum Regio veluti per cuneum quendam
extendebatur, uti rectè Dionysius Blondusque contra
Clauerium exponunt; Hinc uno circiter millari distat
casā Corbula hodiè Casape iurisdictionis eorundem,
de quo postea pluribus; Ab hoc tria millia passuum
Polustia vetus, vnde noua, uti supra patuit, suum.
Poli nomen sumpsit, occurrit. Atque in hoc Pe-
dano districtu Dixum Eustachium, olim Placidum.
prædia sua villasque possedit, constat ex veterum tra-
ditione, uti est apud Zazaram, qui Placidum Traiani
Cæsar. Archistrategum huius districtus dominum con-
stituit, uti in genealogia eius docuimus.

Cum præterea dictus Placidus Traiano Cæsari, ob-
Placidus. &c. insignem Romano Imperio præstitam operam perac-
tue S. Eust.
Villa Traia ceptus, ac favore & gratia Cæsarea supra omnes prin-
cipes exaltatus, primum post Cæsarem locum obtine-
ret, certè haud verò ab simile videtur, illum à Traiano
fa-

Sassiula &
Polustia op-
pida quon-
dam Volsco-
rum.

Casape olim
Casā Corbu-
la.

Sepius ad villam suam Hierocomiam, tum conuersationis causa, tamen animi per venationes relaxandi gratia, contendisse; Accesserunt hinc propria Platei prædia Hierocomio confinia, quæ viri montensis sylvosique oppleta districtibus adiacebant, ita quoque haud exiguum, ob ferarum ibidem stabulantium multitudinem, venationum, quibus Placidus tantoper delectabatur, occasionem præbebant.

In hisce itaque Prædijs, uti S. Ioannes Damascenus tradit, cum Eustachio rusticanti per venationis præfectum significatum fuisset, existere in montis planis haud exiguum ceruorum armentum, & auditu hoc nuntio, Placidum sine motu ad eorum venationem se magna Principum comitante cateruâ accinxisse; ubi vero planum illud montis fuerit, diu dubius & anceps hæsi, donec ex quadricani horum montium exploracione peritior instructiorque; ex dupli planicie veritatem loci non incongrua conjectura consecutus fui, & quoniam id ad nostrum insicurum, & ad locum conversionis Diui Eustachij sacrum demonstrandum, non exigui momenti est, paucis mentem meam exponam.

Dico itaque ex alterutro duorum locorum, stabulantium ceruorum stationem esse potuisse: primam in montis concauo, à S. Gregorio ascendentibus binis serè passum millibus distito, qui locus hodiè ob aquarum scaturientium multitudinem vulgo Ventrosa dicitur, & ab Ecclesia Deiparæ saxoque Placidiano, uno circiter milliari, per horridas & confragosas montium crepidines distat. Altera statio esse potuit in illius mon-

*Loca, vbi:
primum S.
Eust. præ-
grandem.
Ceruum vi-
dit.*

94 Pars III. Locus conuersionis

montis planicie, ad quam Polo Guadagnolum ascen-
ditur, & hodierna die adhuc prata exhibent, vnicum
Guadagnoliensem ad vitam sustentandam, ob lacti-
cinorum libertatem, subsidium. Ex hisce pratis altis-
sima Guadagnolij rupes ascenditur, & hinc ad sacram
Deiparæ ædem saxumque Placidianum, vnius circiter
milliaris per salebrosum descensum interuallo deueni-
tur. Atquè ex hac vel illa statione, Placidus conspe-
ctum immodicæ magnitudinis ceruum, per auia & de-
uia ab omni fociorum comitatu auulsus, insequi cæ-
pit usque in planicem illam suprà descriptam, in qua
postmodum Ecclesia Deiparæ olim Vltuilla, seu Vl-
turella ad rupem illam Christi visione omnibus saeculis
Situs rupis
Eustachiana venerabilem fundata fuit, de qua postea. Quemadmo-
dum enim planities hæc à sacra rupe terminabatur ex
vna parte, ita quoque vndique & vndique ex altera
parte præcipitijs circumdata, omnem Ceruœ curadendi
spem eludere videbatur; Placido verò ad eum intra-
hæc gurgusia, veluti in montium quodam sacco con-
cludendum, animum addebat. Verum cum prodigioso
illo saltu Ceruum in rupem, non tam inuolasse, quæ
insilijs cerneret, ad tale spectaculum attritus, non
jam venationem amplius, sed diuinum quid huic sub-
esse ratus, animum eius in omnia alia mentis sensa
conuerit, vti ex paulo ante secuta Christi inter cornua
Cerui apparitione patuit. Sed quia dignissima sunt,
quæ de hisce refert S. Ioannes Damascenus lib. 3. de
Imaginibus, hic verba eius, ad maiorem rerum attesta-
tionem subiungenda duxi.

Ex

*Ex Margio Sancti Eustachij, qui ex Placidae
enim ut solitus erat quadam die cum exercitu aliquo one-
zi comitatu in montibus venaretur, Cerurum pascen-
tium gregem est confiscatus, eosque exercitus de more in
partes distributo prosequebatur. Ceruus enim in ijs ca-
piendis totus exercitus esset occupatus, unus eorum longè
totius gregis maximus atque pulcherrimus, a reliquis se-
cedens, per loca praeapta et aspera atque inaccessa cum
impetu ferebatur, quem Placidus inveniens, cupiensque
comprehendere, paucos cum militibus, reliquos omnes relin-
quens, insequi perrexit; cumque comites defessi essent,
ipse solus in persequendo fortis permanuit, sic enī Di-
uisa Prudentia constituerat, ut nec equus eius, nec
ipse loci difficultate deficeret. Cum igitur diu persecutus
esset, procul ab exercitu suo se esse animaduertit; Ceruus
autem fugiebat; ipse vero tam summum sacci fastigium
conscendisset, secumque comitem nullum haberet, circum-
spiciebat et cogitabat quoniam modo Ceruum caperet; At:
Sapientissimus et Clementissimus Deus, qui omnes perse-
quuntur vias quo homines ad salutem perducant, hunc in
ijsa venatione venatur, non ret Cornelium operā Petri,
sed ut Paalum persequentem praesentiā suā: Cum enim
Placidus diu stetisset, Ceruique magnitudinem intentis
oculis admiratus, nullam eius capiendi rationem inueni-
ret, Deus ille portentum eiusmodi, quod tamen alienum
non esset, nec eius potentiae magnitudinem superaret,
ostendit. Quemadmodum enim aīne loquendi vim tri-
buens, Balaam redarguit cogitata, sic etiam hic in Cer-
ui cornibus Sancta Crucis imaginem demonstrauit adeò
ful.*

S. Damasce
nus 13. d.
Imag. locum
describit.

96. Pars III. Loco conuersationis

fulgentem, ut tuncrat. Solis ypsilonoreno, in praedicta autem cornuum formam Divini Corporis, quod salutis nostra gratia suscipere dignatus fuerat, attributaque Cerua more humano loquendi facultate, Placidam compellauit. Quid me, inquietus persequens Placida? Ecce propter te adsum, neque tibi in hac vita conspicuum exhibeo. Ego sum IESVS Christus, quem ignorans veneraris; tua enim in pauperes officia et merita astiterunt in conflctu meo. Quamabrem veni, ut per Ceruum hunc me tibi conficiendum preberem, teque vicissim venerarer, et humanitatu mea netibus comprehendenderem; neque enim equum est, ut quem ego propter eius benefasta diliga charumque habeo, is demonibus impurus et simulachru mortuis ac surdis inferuiat; hanc enim ob causam sub hac specie, quam cernis in mundum veni. Ut hominum genus conservarem. Hæc de loco S. Ioannis Damascenus.

Nullus itaque alius tam admirandas visionis locus esse potuit, nisi quem descripsimus; quod ut luculentius pateat, iam singula ordine testimonij apertissime demonstrabimus, ne Lectori dubium amplius de vero conuersationis Placidianæ loco supersit.

Indicia irre
fragabilia
loci conuer
sionis S. Eu
stachij.

1. Primum itaque huius rei testimonium esse pos sunt, ipsa Placidi prædia villæque huc loco propinquæ, ut ex præcedenti descriptione patuit.

2. Secundum est irrefragabilis, & nunquam interrupta iam a Constantini Magni, & Sylvestri Pontificis temporibus in hunc usque diem perseverans traditio, quæ ad conuincendas veritates efficacius quidpiam esse non potest.

Ter-

3 Tertium est, in ipsa rupe à veteribus Christianis extructa ædicula, in qua Eustachij eiusque conuersio-
nis historia parietibus depicta, olim adhuc cernebatur,
quamvis hodiè, uti suprà retulimus, non nisi semidi-
ruti muri compareant.

4 Quartum est Sacellum Diui Eustachij in ipsa Ecclesia Deiparæ, ad sinistram tholi seu chori partem, quod immediate rupem respicit, extructum; de quo traditur, ibidem Diuum Eustachium genibus flexis, cum Christo intra Cerui cornua constituto locutum fuisse; quod tum historiæ, tum situi loci quam icitissime congruit.

5 Est Tabula lignea in Sacello Diui Eustachij re-
perta, quæ modò in Gazophylacio Excellentissimi
Ducis Polani conseruatur, in qua dedicatio Ecclesiæ
in honorem S. Eustachij, rudi opere incisa spectatur,
vnâ cum Ceruo Salvatorem intra cornua gestante,
quam paulò post æri incisam vberius exponemus.

Sunt imagines S. Eustachij cum suo Ceruo, quæ
tum in Altari maiori, tum per Ecclesiæ parietes hinc indè
sparsim depictæ, veritatem loci testantur; Inueniuntur, &
figura Lupi & Leonis, quæ puerum in ore portant;
quæ omnia loci historicam veritatem demonstrare vi-
dentur, uti in sequentibus fusiùs patet: neque enim
alius locus in omnibus hisce montibus, vt magna cura
& sollicitudine exploraui, historiæ nostræ congruus af-
signari potest. Multa alia hoc loco adiungi possent,
verum cum ea in sequentibus exposituri simus, illuc Le-
torem remittimus.

N

CA-

98 Pars III. Locus conuersationis

C A P V T I V.

De summa devotione, quam veteres Christiani erga hunc locum olim demonstrabant.

Veteres
Christiani
hunc locum
devotionis
causa vis-
taunt.

Locus, quem iam descripsimus conuersiani S. Eu-
stachij consecratus, tot ac tantis reuelationibus
illustratus, nec non corporea & visibili Christi Serua-
toris nostri apparitione sanctificatus, nullo non tem-
pore in summa veneratione veteribus Christianis ha-
bitus fuit, vel maximè ob reuelationes, quas à Do-
mino de toto usus vita suæ decurso ibidem accepérat Eu-
stachius, quas haud otiosas frustile sanctissima eius, ærum-
nosiisque casibus, queis similes in Sanctorum historia
non legitimus, referissima vita abundè testatur; unde, &c
hic locus tantas, tamque alias in veterum Christianorum
pectoribus radices egit; ut turn ante, tum post Eusta-
chij, vxoris filiorumque gloriosum Martyrium, nemo
ferè ex seruaciorum fideliū numero fuerit, qui lo-
cum tot rebus gestisque memorabiderit, nec non tantas
fueritatem illustrem, ad impetrandam meritis Dñi Eu-
stachij animi fortitudinem, & subeunda qualibet pro
Christi amore tormenta constantiam, possimum in-
fatuis istis Casarum persecutionibus, non visitaret.

Cuius enim Eustachius, ut Scriptores vita eius
tradunt, iussu Christi, Ioannem Christianorum tunc Ro-
mæ existentium Pastorem, in Christianæ fidei mysterijs
instruendus adiisset, atque sacra Baptismi lympha iam
vnâ

vnâ cum domo sua ab eo tinctus ; magnalia Dei , quæ in monte Vulturello ipsi accidissent , narrasset , is ineffabilem Diuinæ prouidentiæ dispositionem miratus , ipse met (Duce , ut nonnulli volant , Eustachio) sanctitatem loci visitare & venerari voluit , qui & in eodem intimis animi medullis diuino amore succensus , reliquis Christianis deinde loci venerationem , qua fieri posset deuotione celebrandam suavit , viamque ad illum ostendit , præsertim durante in Christianos persecuzione , qua multi deserta Roma , in solitudinum secessibus degentes , afflicti & angustiati , vitam quidem accuminis referant , dulcedine tamea amoris Christi delectabilem sustinebant . Hunc in primis locum tum Christi apparitione memorabilem , tum ab omnibus undani strepitus tumultu semotissimum , veluti Christianæ deuotionis exercitijs aptissimum feligebant , & ne in tanta solitudine rerum penuria perirent , verisimile est eos ab heretibus prædiorum Eustachij , quæ non procul inde distabant , iam fide Christi pariter inhabitis sustentatos fore . Nam , ut rectè Baronius in Tertio Tomo suorum Annalium refert , Christianos metu persecutionis percusso loca abstrusa , & monium asperitate horrida incoluisse , tamquam vitam egisse , ut de ijs illud Apostoli verificatum dici posset . Circumeuntes in melotis & pellibus caprinis , egentes , angustiati , in solitudinibus errantes , & in speluncis & caverne terra latentes , quoad vel definitum mortis tempus veniret , vel qui tempus ipsum definierat Deus cum eis loqueretur , aut insidiantes cohiberet , aut certè persecutoribus traderet , ut-

S. Petrus , qui
Placidum
baptizauit ,
primus hic
locum adiicit
iterque ad
ipsum coete
ris monstrauit .

100 Pars III. Locus conuersus Eust.

cumque illi placuisse. Inter ceteras vero solitudines, Soractem & in quas se Christiani conferebant, maxime celebres fuisse montem Vvl. sc Soracten & Vlturellum Tyburtino-Prænestinum, maxime pri- naonem (quem & montem magna Archiuia vocant). in Christia ni, & S. Sil- uester visita concessisse inferius ostendemus, quem deinde reliqui se solebant Christiani secuti, veluti tutas contra persecutionum truculentiam stationes, Soracten quidem Sylvestri occultatione, & Vlturellam Euastachij admirabili visio- ne, æternâ memoriâ dignas selegisse; Nam, ut supraci- tatus Baronius refert, egenorum Christianorum in soli- tudinibus degentium necessitati, pijs Christianorum subsidijs eleemosynisque subuentum fuisse. Montium autem Polano-Prænestinorum districtum, aptissimum se Eremicolis habitationem præbuisse, etiamnum non infrequentes in ijs, Eremi cultores sat declarant, tum ab hominum consortio remotissimes in ijs secessus, tum ob victimum, quem ex vicinis planiorum Oppidorum locis, facile acquirere poterant. Quæcum ita sunt, iam ad ea quæ fundationem consecrationemque Ecclesie Deiparæ eo in loco peractam concernunt, calamum conuertamus, ex quibus historiæ nostræ veritas ita dilu- cidabitur, ut de ea amplius dubitare nemo queat.

PARS

PARS QVARTA.

De Fundatione Ecclesiae Sanctae Mariæ
de Vulturella, aut Vltouilla, vulgo
de Monterella eodem in loco, in quo
Christus visus inter cornua Cerui,
Sancto Eustachio ad Christum se
conuertendi occasionem, & Constan-
tino Magno Eccleſiam eodem in loco
fundandi præbuit.

C A P V T I

De Constantini Magni feruore in Ecclesijs
conſtruendis.

Magna semper in veneratione habitum fuisse
locum Placidianæ conuersioni dicatum, in
præcedentibus sat fuperque patuit; Siquidem
à Martyrio Sancti Euſtachij, quod anno 120. sub
Adriano contigisse ſuprà diximus, vique ad Constan-
tini Magni Imperium, quod anno, teste Baronio, 306.
auspicatus eſt, interuallo 186. annorum, plerosque
feruentioris vitæ Christianos, iram & furorem Prin-
cipum perſecutorum formidantes, vti fugâ abditos mon-
tium ſylviarumque reſeffus petere ſolebant, ita potiſſi-
mum.

Primi Chris-
tiani maxi-
me loca mi-
ra culis clau-
ra viſitabant,

mum eos, qui peculiari typis miraculorum, tum aliorum diuinorum operam celebritate clarent, ab omni mundo strepitu tuis securosque selegisse, ex supracitate Baronij loco patuit.

*Constantini
Magni ser-
vor in Eccle-
siis extre-
sus.*

Postquam vero Constantinus Magnus, anno Imperij sui 19. ingentibus Cœlestium oraculorum ostensis, ad fidem Christi S. Sylvestri operâ conuersus, baptissimum suscepisset, tum etiam ynâ diuino lumine illuminatus, Victoriarum diuini Numinis auxilio obtentata memor, nihil non egit, quoniam ut fundatis per universum Objectis Ecclesijs, unitè coniugiosis insidelim intentus, prout ab apparenribus sibi Sanctis Apostolis Petro & Paulo acceperat, pro tanta à Dño Opt. Max. sibi praestita beneficentia, gratum feruentemque se eius legis, quam prius prosecutus fuerat, zeloten exhibet; Quanto vero religiosissimus Imperator id fauore & zelo, quantâ in Deum honorarostrium largitorum, Imperijque ab eo accepti auxiliorum gratitudine id praestiterit, uberrime apud Baronium descripta leguntur; Solus enim, uti apud eum Eusebius, ex omnibus, inquit, Romanis Imperatoribus Deum omnium Regem incredibili pietatis studio honorauit solus omnes cum libertate vocis lingue Christi verbum personauit; Solus præceterius Ecclesiam eius prater ceteros ab omni suo honoribus affecit, solus Imperatorum multorum Deorum fictiūculum sustulit, omnesque idololatrias vias confundit; solus igitur dum visueret, postquam mortuus est, his honoribus cùmularius est, quibus neminem aliquan- dò nec apud Gracos, nec Barbaros, sed ne antiquissimis qui.

*Baronius
tom 1. seruo-
rem Con-
stantini re-
fecit.*

quidem Romanorum temporibus (cum neminem cum isto conferendum vlla vñquam seculorum memoria nobis persuaserit) adepiam esse, quisquam commemorare posset. Atque alibi: *Solus vere beatus Imperator etiam mortuus regnabit, cum ei soli post hominum memoriam, vel ipso Deo authore, omnes qui solebant honores, tanquam superstites tribuebantur; Nam cum is solus ex omnibus Imperatoribus, Regem omnium Deum ex Christum eius, omnibus vita actionibus pia sanctaque coluerit, iure etiam hunc honorem adepies est, ut Dei voluntate, quod in eam morte sepulturas erat, ramon apud homines regnaret, ut ista felicet ratione nobis Deus significaret, animorum Regnam his, qui non profus obdurusserant, vñquam consenserent, nunquam emoni.* Quanto vero studio, quanta animi contentionem, quanto in ædificandis in Dei viui & veri, eiusque filij Christi Servatoris nostri, Sanctorumque cæcerorum honorem. Ecclesijs, pietatis religionisque zelo exuberari, Baronius id anno Constantini 19. multis variisque modis ostendit. Sed ut hinc propositis, tandem ad institutum nostrum renertamur, quibus modis Constantinus motus, inter alias innumeratas, quas condidit Ecclesijs, & hanc Deipara in monte Vulturelo fundavit, exponamus.

Religiosissimus itaque Imperator Constantinus iam Christianæ Religionis Sacramentis initiatus, cum incredibili Legis Euangelicæ promouendas arderet desiderio, nosset quoque sine nouâ fundatione Ecclesiarum, Diuini cultus religionem propagari non posse, summo studio ad eas extruendas animum suum vnicè.

Nullus Ce-
farum Con-
stantino cō-
pianus.

Quibus mo-
tus Consta-
tinus facit,
vt in monte
Vulturelo
Ecclesiam
fundaret.

intendit, potissimum verò ijs. in locis, in quibus
Divinæ dispositionis prouidentia singularia quædam, &
æternæ memoriæ digna miracula accidissent. Quo-
niam verò recordabatur salutiferum Christi nomen, ipsi
in nubibus visum cum hac inscriptione: *In hoc Signo*
wincet non solum obrense contra Maxentium Victorem,
sed & suæ ad Christum conuersionis causam suisse,
hinc ad æternam rei memoriam, Basilicam Saluatoris in
Monte Cœlio fundandam suscepit; ac deinde in me-
moriam quoque Sanctæ Crucis, alteram in Agro Ses-
foriano, quam in Ierusalem nomine appellari vo-
luit, construxit. Ad æternam quoque apparitionis SS.
Apostolorum Petri, & Pauli, quos in sonano viderat

Ecclesia SS. Petri & Pauli. memoriam, in colle quidem Vaticano Basilicam Diui
Petri, extra muros verò in via Ostiensi Basilicam
S. Pauli, ubi ad aquas Saluias vicinas cæsus tradebatur
condidit; quam postea Valentinianus, & Honorius Impe-
ratores, teste Baronio, amplificarunt perfeceruntque;
Alteram in via Salaria honori S. Agnetis, quæ Con-
stantiæ Sorori Comstatini lepra oppressæ, integrum sa-
nitatem contulerat, consecratam, quæ in hunc usque
diem magna populi frequentia Romæ visitatur. Eo-
dem tempore alteram Via Tiburtina in Agro Verano

S. Laurentij in Agro Ve-
rano. Basilicam construxit, honori Sancti Laurentij Martyris
sacram, cuius inuestigiam in acerbissimis tormentis con-
stantiam vti mirabatur, ita quoq; eiusdem cultui totum
se consecrandum duxit; quam verò amplis donis, quam
pretiosa supellecile hanc ditarit, consule Baronium fol.
261. Ritus in Via Lauicana inter duas Lauros Beatis

Pe-

Petro, & Marcellino Martyribus aliarn dedicauit. Mentio quoque sit apud Baronium de Basilica Ostiensis in honorem Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli dicatas; De alia in honorem Sancti Ioannis Baptistæ, Albani. Nè verò memoria periret suæ per Syluestrum conuersionis ad Christum in Soracte monte, aliarn ad perpetuam rei memoriam ædificari curauit, Divis Apostolis, qui ipsi in somno apparuerant, dicatam. Atque ut tandem ad Argumentum nostrum, propter quod huc usq; nos in Ecclesiarum à Constantino, cum intra, tum extra Romanum extructarum enarratione detinuimus, reuertamur; quænam Ecclesiæ S. Mariæ in monte Vulturello ædificandæ occasio fuerit, paucis exponamus.

Ecclesia SS.
Petri &
Marcellini.

Ecclesia SS.
Petri &
Pauli Ostiensis

S. Ioannis
Baptistæ Ad
basi.

Audiuerait Constantinus sibi à Christi fidelibus sepiùs narrati, de admirabili S. Eustachij ad Christum conuersione, quomodo videlicet in monte editissimo Ceruum venaturus, intra eius cornua Christum sibi obuium, seque ad Cœlestis vitæ præmium inuitantem viderit, quamque inde prodigiosis & inauditis casibus referta vita, vsque ad glorioſi Martyrij consumationem secuta fuerit, locum quoque, in quo Diuina Clementia tanta cum seruo suo operatus fuerat, apud omnes Christi fideles etiamnum celeberrimum supererelle referrent. Quibus auditis, mox intimo cordis affectu ineffabilem Dei erga seruos suos misericordiam adeo obſtupescerat, vt ex æstuanti animi seruore, quo in Dei seruorumque Christi cultum, & potissimum S. Eustachij fetebatur, compulsus, & hoc in loco suæ erga Deum Religionis

Constanti-
nus admira-
bili vita &
morte S. Eu-
stachij mo-
tus Ecclesiæ
in monte
Vulturello
ubi conuer-
sus fuerat,
condit.

O

me-

memoriam relinquendam duxerit; Vnde in propria persona illuc se contulisse traditur, ubi solitudinis secessum, operumque diuinorum ibidem cum Eustachio 186. retrò annis peractorum magnitudinem admiratus, statim Ecclesiæ fundandæ initium fieri iussit, quam vti postea recensetitur, Sanctus Syluester in Deiparæ & Sancti Eustachij honorem consecravit: Cuius facti traditionem in hæc usque tempora propagatam, Factorius in præcedentibus allegatus hisce verbis ostendit: *In questa luggo è tradizione certa, che accadesse quella mirabile apparitione à S. Eustachio, mentre che andava à caccia del Saluatore trà le corna d'un Ceruo; Onde si tiene anche per certo, che in memoria di sì bel fatto, ed evenimento, c'è maraviglioso spinto il gloriofissimo Imperadore Constantino Magno fabricasse una Chiesa, hoggi detta di Montorella, e che la dedicasse ad honore della madre del Saluatore il Santissimo Pontefice Silvestro prima.*

Referit Baronius, librum suisse conscriptum, quo Libri a Ba Authore, non dicit; in quo Author Catalogum Ecclesiæcum non solum intra & extra Romanam in vicinis locis, sed & per totam Italiam, mox per vniuersa sibi subiecta Romani Imperij Regna extuctarum contexit, ubi & expressa mentio fit Ecclesiæ extuctio: in monte ad vicum Pisonis, siue Pisonianum, qui hodiè dicitur Pisciano, ad radices montis Vulturelli, seu scopuli S. Eustachij orientem versus, & vicus est hodiè Theodororum iurisdictionis subdieuus; vocat & hunc locum alibi Massam Festi in territorio Polano; cuius Textullus Senator

nator Rómanus in donatione quadam intuitu filij sui Placidi Monachi & discipuli S. Benedicti, Monasterio Sublacensi relicta, mentionem facit ; fuit autem Massa pagus, quæ & Massa Apollonia & Trebaria dicitur, in via montana, qua Præneste ad Ecclesiam Deiparæ & Eustachij itur ; Vicus miliari circiter cum dimidio distans, cuius etiamnum rudera, in Via montana ab ijs, qui Polo Prænesten petunt, spectantur. Vocatur & ab alijs, vii suprà allegauimus, Vulturella sive Vyltu-villa, aut corruptè Monterella, quemadmodum in donatione à Tertullo Monasterio Sublacensi facta, collis Altilli, quorum situm in chorographia considera.

C A R V T I L

De prima Ecclesiæ Deipara in Monte Vulturello fundatione à Constantino facta,

IN planicie itaque quam suprà descripsimus, Constantinus Magnus Sylvæstri Pontificis (qui hunc locum adeò piotum frequentatione celebrem, sèpè solitudinis amore iam dudum petere solitus erat,) inductione Ecclesiam in Deiparæ, & S. Eustachij honorem iuxta rupem, in qua intra Cerui cornua Placidus Christus comparuerat, extruxit ; in eodem prorsus loco, vbi postea priori ex varia temporum revolucione diruta sepra eadem fundamenta nouam erexit S. Benedictus vnà cum Monasterio, quam multi putant verum fuisse ex duodecim à se constructis ; loci autem situs, & ratio

O 2 vti

vñ inter duo montium præcipitia coarctatus est, ita Ecclesiam quoque aliam, quam in priori loco, & supra idem fundamentum, eosdem muros, parietesque retenta singularium partium Ecclesiaz symmetria, extrui non potuisse, luculenter patet; fuisse vero pirmò à Constantino, tumultuario labore constructam, eius de successu

**Ad Ecclesiā temporis 190. post annis, quies Religio S. Benedicti:
S. Benedi-
ctus extre-
mū Monas-
terium.** inclarescebat, in tanta temporum varietate
labefactatio sat ostendit; Nam ut recte Baronius ex li-

Ecclesiae a Constantino subieaneo & tumultuario opere exeruata facilius operae à Constantino erecta fuerunt, ipsa enim structura, qua hactenus cernitar id aperte declarat, cum videre sit, bases, columnis subnixas non omnes eiusdem esse operis, ipsasque columnas ex diuerso confectas marmorum generis, varijque ordinis capitellis desuper coronatas: sed et alia complura dispara in alijs Ecclesia membris esse cernuntur, ut in columnarum epistylis, ac portarum limnaribus et alijs, quae, ut taceamus de cateris cernuntur ea in parte, quae supereft. Basilica Vaticano: ut plane appareat, illas ex aliorum adificiorum ruinis esse, opere ex temporaneo extuctas. Non enim patiebatur tarda. molima vehemens ille spiritus, quo Constantini animus exastuabat: summaenim celeritate adficia ipsum confici voluisse, ex epistola ad Menandrum apud Baro-

*Architecto-
rum penuria* bium, sat patet. Deerant enim architecti ad multitudi-
nem operum extuendorum, quorum inopiam agro ferens
animo. Constantinus, pro iis comparandis, ad Felicem:

præsidem, qui hæc verba relata à Baronio scripsit : *Architectis quamplurimis opus est; sed quia non sunt, sublimitas tua in prouincijs Africanis ad hoc stadium eos compellat, qui ad annos ferme duodeuiginti nati liberales artes degustauerint. Quibus ut hoc gratum sit, tam ipsos, quam eorum parentes, ab i s, que personis imponi solent, volumus esse immunes, ipsique qui dissent, salarium competens statui.* PP.Kal.Sept. Cartag.optato & Paulo Coß. Certe complures Ecclesiæ à Constantino hic & extra muros erectas, subitaneo opere exstructas sat declarant Templum SS.Petri & Marcellini, Albanense, Ostiense, Soractinum & nostrum in Monte Vulturello semidirutum aliaque, quarum tamen nonnullæ à posteris pietate Constantini moris, paulatim instaurari cæperunt, vñ nostrum à S.Benedicto.

Est, &c. hoc memoria dignissimum, quod tam celestes, & insignes in honorem Dei Sanctorumque tum Romæ, tum in alijs quamplurimis orbis Romani locis fabricis Constantinus crexerit; in nulla tamen illarum modestissimus Imperator, sui nominis memoriam titulum reliquie comperiat; unde verisimile est, Christianissimum Principem. illud, quod ante eum Imperatores magno studio atque anxio animo affectassent, id ex christiana animi submissione contempssisse; quod vel inde pater, quod Traianum Cæsarem, eo quod in singulis à se erectis monumentis nomen suum affixisset, à Constantino teste Aurelio Victore, passim per iocum herbam parietariam nominare soleret; quod sicut hæc, ita ille passim muris inhærens reperiretur.

Cur Constantius nomine suum Ecclesiæ non inscripsit.

De Traiano Constantini cæsum.

Eust.

110 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

Etsi porrò nominis sui memoriam in nulla à se extorta Ecclesia reliquissime comperiatut, pretiosissimis nihilominus muneribus, & privilegijs, dictas à se Ecclesiæ ditare nō cessauit, adeò ut Deus Constantini pietatem incredibili iunctam munificentiaz in posteriorum memoria superstitem esse, & vna serui sui modestiam, & submissionem animi, summis laudum encomijs, quæ apud Authores leguntur, nulli umquam Imperatori concessissim exaltare voluisse videatur.

Donis pretiosissimis deditauit Ecclesiæ.

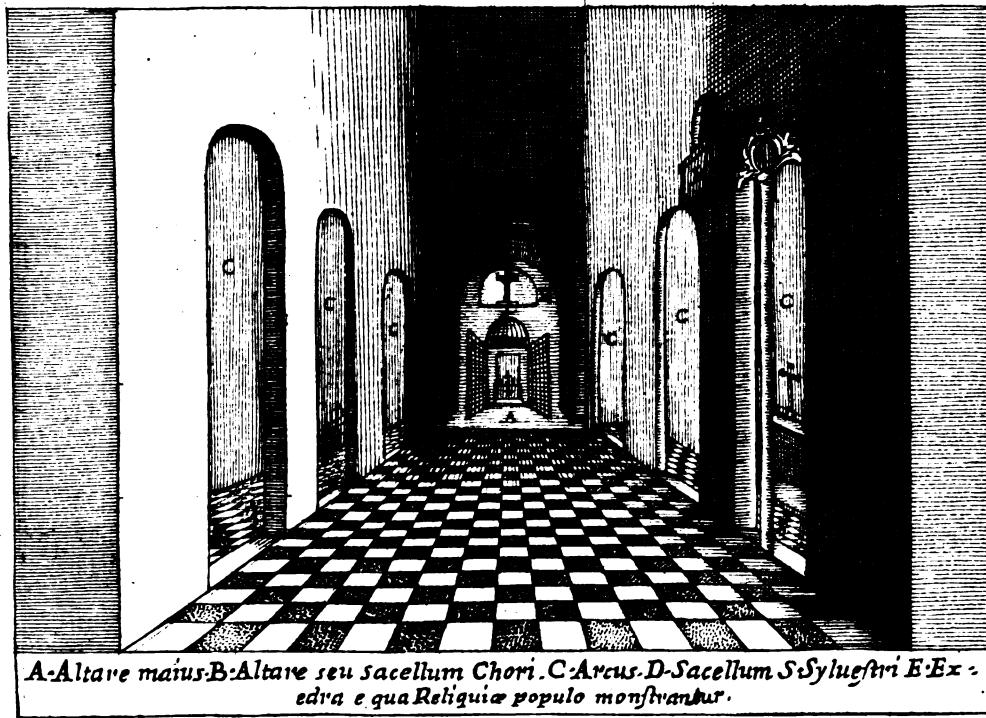
Sed vt ad Ecclesiam nostram Eustachianam revertamur, illam sat exornatam fuisse, cum marmorebus, tum musico opere, nonnulla fragmenta declarant. Videlur, & columnæ parvula ex alabastro orientali dia-phano supra portam Ecclesiæ lateralem, per quam ad rupem aditus fuit, muro inserta. Non desunt quoque columnæ striatæ, & tortuosæ, ijs, quæ hic Romæ in Basilicis Constantianis spectantur, quam simillimæ, quas in secunda Ecclesiæ instauratione ad ornatum assumptas fuisse verisimile est; sed, & superstes candelabrum, Cruces duæ una argenta, altera ænea auro obducta, quæ, vti similes sunt ijs, quas Constantinus Ecclesiæ Lateranensi in huic usque diem superstites donauit, ita quoque eas non aliundè, quam à Constantino profetas, nemo facile dubitarit. Verum cum ea in sequentibus amplius exposituri simus, his diutius non immorabitur.

Ecclesiæ
Deipare materialis constructio nobilis.

CA-

Fol. 110

*Sciagraphia, seu
Optica projectio Ecclesias deiparce
de Monterella -9-*

A-Altare maius. B-Altare seu sacellum Chori. C-Arcus. D-Sacellum S. Sylvestri E-Ex-
edra e qua Reliquiae populo monstrabantur.

Epi-

C A P V T I I L

*De secunda Ecclesie Deipara Eustachiana instauratione
à S. Benedicto cepta, & à posteris suis successu
temporis perfecta.*

Dictum fuit in Genealogia Sancti Eustachij, Ter-
tullum potentissimum Romanæ Vrbis Senato-
rem, Diuo. Benedicto intuitu Placidi filij sui, Monachi,
& Sancti Patris discipuli, amplissimatum Vrbium, op-
pidorum, pagorum tot latifundijs opulentorum patri-
moniorum, totam videlicet dictionem, quæ à Sublaco
Tusculum, & Velitras usque, & hinc ad mare se exten-
debat Octauiae gentis, à qua Tertullus descendebat
possessiones ex testamento reliquise, quas inter, &
Mons. Vvitarellus, vel ut Archiniam. Sublacense ha-
bet, collis. Altilii, vel Vltilli, cum circumfisis locis
connumeratum fluisse, Zazara ex Casinensis Monasterij.
Atchiuio demonstrat, & ex cap. 3. part. 3. huius ope-
nia patet. Et iā hunc usque diem in peristylio. Mona-
sterij Sanctæ Scholastice, Sublacis in duabus columnis
descripta leguntur, hac verborum epigraphe: In priori
quibus hic titulus est: *De triplici statu Abbatum Subla-
censium.*

Amplissima
douatio Ter-
tulli facta à
Beuedicto,

Epi-

Epigraphæ de triplici statu Abbatiaæ Sublacensis.

ABBATIA SVBLACENSIS, QVAE IAM INDE AB
De origine ORTV, HOC EST, A TEMPORE DIVI P. BENEDI-
& progressu
Abbatiaæ
Sublacensis.
Inscriptio. **CTI DOMINIO CASTRI SVBLACI, TVSCVLI CIVI-**
TATIS, PLVRIVMQVE INSIGNIVM CASTRORVM
DITATA FVIT EX DONATIONE TERTULLII CON-
SVLIS ROMANI S. PLACIDI GENITORIS DCCC.
ET AMPLIUS ANNOS, CVM MÈRI MIXTIQVE VSV
IN MANIBVS FVIT MONACHORVM NATVRALIVM
DOMINORVM, PENES QVOS ERAT ABBATIS ELE-
CTIO, QVI NON ALIVNDE ASSVMEBATVR QVAM
DE CORPORE CONVENTVS, ET SIC ELECTVS A
SVMMO PONTIFICE CONSECRABATVR, PERPE-
TVVSQVE ERAT.

IN HOC STATV, QVI PRIMVS ET NATVRA-
LIS FVIT, PERMANSERVNT MONACHI AD TO-
TVM FERE PONTIFICATVM VRBANI VI. HOC
EST, ANNVM CIRCITER DOMINI MCCLXXXVIII.
CVM E SVO ORDINE CREAVISSENT SEPTEM, ET
QVINQVAGINTA ABBATES.

VRBANVS VI. PERPETVITATE SERVATA AB-
BATES INSTITVIT MANVATES, AD NVTVM SEDIS
APOSTOLICAE MOVIBILES, AB EADEMQVE ELI-
GIBLES, E MONASTICO TAMEN ORDINE, QVI
SECVNDVS STATVS LCVII. DVRAVIT ANNOS, VS-
QVE AD CALISTVM III.

HIC PONTIFEX HOS ETIAM MANVALES AB-
BATES MONACHOS EXCLVSIT COMMENDATARIIS-
QVE PERPETVIS, PRAESVLIBVS SAECVLARIBVS
LOCVM FECIT, QVORVM PRIMVS FVIT IOANNES
CARDINALIS A TVRRE CREMATA, AB IPSOMET
CA-

CALISTO INSTITVTVS ANNO SALVTIS MCCCLVII.
 HVIC SVCESSIT CARDINALIS RODERICVS
 BORGIA VALENTINVS, POSTEA ALEXANDER VI.
 ET AB HOC TRÀNSFVIT COMMENDA IN COLVM-
 NENSES, APVD QVOS SVCESSIVA RENVNCIA-
 TIONE ANNIS CXVI. RESEDIT; QVORVM COLVM-
 NENSIVM NOMINA SVNT IOANNES, POMPAEVs,
 SCIPIO, FRANCISCVS, MARCVS ANTONIVS, CA-
 MILLVS, ASCANIVS, PROSPER, QVI E VITA MI-
 GRAVIT PVER, NEC SVSCEPIT REGIMEN, QVOD
 REDIUT IN ASCANIVM, QVI FVIT VLTIMVS E
 COLVMNENSIBVS, ET IN ORDINE COMMENDA-
 TARIORVM DÉCIMVS. HOC DEFVNCTO COM-
 MENDAM OBTINVIT SCIPIO CARDINALIS BVR-
 CHESIVS, ET AB HVIVS MORTE DVODECIMVM
 NVMERVM APOSTOLICA FELICITATE COMPLÉ-
 RVNT EMINENTISSIMI FRATRES CARDINALES
 FRANCISCVS ET ANTONIVS BARBERINI. ALTER
 TITVLATVS, RESERVATARIVS ALTER, QVOS DEVS
 DIVTISSIME SERVET.

SVCESSIT EMINENTISSIMVS CARDINALIS
 CAROLVS BARBERINVS PER RESIGNATIONEM
 CVM DOMINII RESERVATIONE EMINENTISSIMI
 ANTONII PATRVI SANCTIS MORIBVS PRAELV-
 CENTEM IVVENEM PRINCIPEM SERVET DEVS
 AD NESTOREAM SENECTAM.

Sic inscriptio Sublacensis.

Quàm verò amplio reliatarum tum à Tertullo,
 tum ab alijs possessionum Dominio dñata fuerit Ab-
 batia Sublacensis, epigraphæ factarum donationum in
 columnæ epistylj dicti Monasterij abundè testatur, &
 quia illa multum ad nostri instituti argumentum face-
 re videtur, eam hic supponam. Loca Alphabetico or-
 dine in epigraphæ describuntur.

P

Epi-

Loca que
 olim Abba-
 tia Sublacé-
 sis donatio-
 ne piorum
 possedit, iux-
 ta alphabeti
 cum ordinè
 disposita.

Epigraphæ donationis factæ Monasterio Sublacensi.

*Habes hic Lector nomina oppidorum & Urbium
ditionis huius, olim Sacri Prothomonasterij Sublacensis ex,
Archivio.*

AVGVSTA, ARSVLVM, AVRICVLA, ANTICVLVM
CORRADI, ANTICVLVM CAMPANÆAE, APRVN-
IANVM, APOLLONIVM, ATERANVM, ARBITRE-
TVM, ANANGVLA, ANTONII MONTIS CASTRVM.
S. ANG. CASTRVM.

BASILICIANVM, BABVCVM, BVBVRANVM,
BARINVM, BVTRANVM, BVCANVM, BOVARA-
NV.

CAMERATA, CANTORANVM, CASTELIVM
ANTIQQVM, CAMPITELLVM, CALICIANVM, CAR-
SOLVM CIVITAS, CASTELLVM PAVLAE, CERVA-
RIA, CERETVM, CIVITELLA, CISTERNEA, CRIP-
TVEA, COLLEMALVM, COLLIS ALTIUS, CASA
POMPVL.

DESTANVM MAIVS, DESTANVM MINVS, DE-
RVTVLA, DOMVS PULLVLAE CIVITAS..
EFFIDE.

FABIANVM, FLOKACIANVM, FERRONIANVM,
S. FELICITAS, FOLIANVM, FLVMEN FRIGIDVM IN
CALABRIA..

GENNA, GIRANVM, GALLICANVM, GABINIA-
NV.

IVBENZANVM, INTERMVANVM, ILICIS,
ROCCHA..

LORIANVM, LVCIANVM.

MARANVM, MALLICANVM, MALLIOEANVM,
MINIAMVM, MENVLA, MELATIANVM, MONECVLA,
MAS..

MASSA S. VALERII, MVRONIANVM, MONS CASALIS. NYMPHA.

OLIBANVM, ORILLANVM, OPINIANVM.

PONTIA, PISCIANVM, PICERANVM, PONTICELLVM, PATERNVM, ALIAS PENTOMA, PATERNELLVM, PASSERANVM, PVLVLA CIVITAS, PODIVM, S. PAMPHILII CASTRVM, PVCEIVM.

ROCCA CANTORANA, ROCCA S. STEPHANI, ROLATVM, RVBIANVM MAIVS, RVBIANVM MINVS, ROCCA DI LVTTE, ROCCA MARTINI, ROCCA DE MEDIO, ROSANVM, ROCCA DE SVRICI, ROCCA SICCA.

SUBLACVS, SAMBCVLVM, SALA CIVITAS, SCVRCVLÀ, SARACINISCVM, SIMPRONIANVM, STORAGIANVM, STORNELLVM, SERTINIANVM.

TREBA, OLIM TREBANA CIVITAS, TVCCIANELLVM, TVSCVLANVM CIVITAS, TVRPINIANVM, TVRIANVM, TRELLANVM.

VBERANVM, VRSANVM, VESANVM, S. VITVS.

Dysticon.

TEMPORA LABVNTVR, SVA QVAE SVNT ERIPIT
ORBIS,

ERIPIT, SORTEM NON GENVS ILLE RAPIT.

E quibus locis Monti Vulturello circumfisis, & viciniis, in oratione enumerantur Sicilianum, quod in Originali Sicilianum scribitur. Effide, Giranum, Collis Alatti, Cerewm, Sambucum, Appollonium, quæ ab alijs Massa Apollonia dicitur. Casti S. Angeli, Civitella, Olibanum, Piscianum, Rocca Sancti Stephani;

I 16 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

S. Vitus, *Santo Vito* ad radices montis Vulturelli . Verum de hisce vide Cartam Chorographicam hic subiunctam .

Ex hisce itaque patet , Montem S. Eustachio sacrum, vna cum omnibus circumfatis locis iam enarratis, Abbatiae Sublacensis iurisdictioni paruisse . Quæ cum ita sint , nil restat, nisi ut iam Ecclesiæ Deiparæ de Vulturella denuò instauratae occasionem pari passu explicemus .

S. Benedictus Ecclesiam Vulturellam olim adixit, Ex continuata traditione constat , S. Benedictum, Gordiani Senatoris de Domo Anicia filium , cum diuino impulso Eremiticam vitam ducere constituisset , ac proinde varios montium tractus peragrasset , eo fine , ut locum ab omni humano consortio remorum inueniret , diuine tandem ductu in hunc quoquè locum Diuo Eustachio sacrum , nec non Sylvestrina Deiparæ Ecclesia celebrem concessisse ; Verum cum locum , oppidò rigidum , & magno hominum concursu certis anni diebus frequentatum videret , quietoris recessus amore , in Sublacensis montis declivi speluncam offendisse , quam cum ad solitariam vitam ducendam haud incommode compenerisset , ibidem , (solo S. Romano Erenicola hinc non ita remotè habitante , eius instituti consilio) substituisse , ac ibidem prima Ordinis sui fundamenta iecisse ; cum verò magno in dies discipulorum Diui Benedicti institutum sectantium multitudo cresceret (quos inter Placidus , & Maurus ob virtutum omnium splendorem præ coeteris Sancto Patri cariores existarent ;) Monasteria non solum in territorio Sublacensi-

censi , sed & in vicinioribus locis, ex hæreditatijs S. Placido relictis bonis ædificasle fertur , inter quæ vnum erat illud in Monte Vulturello , prope ædem Deiparæ, ob insignem loci celebritatem , quam ipse olim proprijs oculis spectasset , exiunctum , vti ex supra adductis testimonijs patuit .

Huius verò Monasterij (cuius rudera in hunc usque diem cernuntur , vti ex Ichnographia eius paulò post ponenda patet) extictionem , vnà cum Ecclesiæ Sylvestrinæ instauratione , primùm à S. Benedicto cæptam fuisse , post immensam hæreditatem S. Benedicto eiusq; Abbatæ Sublacensi à Tertullo Placidi patre relata , verisimile paret ; cum enim viciniora loca sui Ordinis iurisdictioni subiecta essent , pro eo , quo in Deum screbatur religionis cultusque diuini promouendi ardore , in hoc loco tantis à Deo oraculis illustrato , Ecclesiam Deiparæ iam ex varijs temporum calamitatibus labefactatam instaurasse ; & ne Dei Matrisque suæ cultus in hoc solitudinis recessu , successu temporis deficeret , Monasteriū Abbatæ Sublacensi , à quo non nisi 10. mill. passuum distabat , subditum , eique insertum fundasse , eo fine , vt sui Ordinis Monachi amore huius solitudinis ab omni mundani strepitus tumulu semoti , sibi Deovacarent , atque vnà Ecclesiam pietatis operibus destinatam , Monasticorum officiorum exercitijs , Sacramentorumque administratione , in solarium aduenarum illustrarent ; Constititque huius Monasterij incolatus tam diù , quam diù Abbatia Sublacensis , temporaliumque bonorum hæreditas stetit in manibus Mba-

S. Benedic-
tus ferulæ
li donatione
cunulatus
au. mū adie-
cit sic ad
aliorum , tū
ad huius mo-
nasterij ex-
tictionem .

118 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

chorum dominorum naturalium , pedes quos erat
Abbatis electio, Monasteriorumque circumfitorum ad-
ministratio , videlicet à S. Benedicto usque ad Ponti-
ficatum Vrbani VI. 800. & amplius annis , quemad-
modum Columnæ epigraphe in monasterio Sanctæ
Scholaisticæ supra allegata ostendit , à quo libera Ab-
batis electio primùm sublata fuit , & Pontificum arbri-
trio reseruata , ita tamen , ut electio Abbatis à Pontifi-
ce sibi præscripta , Monasterij Sublacensis limites non
transgrederebatur , Papa deinde Calistus I I L. prius
exclusis Monachis , Præfulibus sæcularibus locum
fecit , donec tandem amplis illis primorum temporum
redditibus destituti , possessionibusque in alias familias
deriuatis , Monachi quoque circumfitorum cœnobiorum
defectu alimoniæ cedere , nec non ut alia , ita & mon-
tis Vulturelli monasterium relinquere coacti fuerint ,
quos seniores huius territorij viri , autem suorum
tempore adhuc hoc loco subditissime tradidit ; donec ante
40. circiter annos per incendium destructum , non nisi
quædam fundamentorum vestigia reliquit . Sed hæc in
sequentibus latius exponemus .

C A P V T I V.

*De hodierna Ecclesia Maria-Eustachiana constitutione,
accurata descriptio .*

Ecclæsia in Deiparæ honorem in Monte Vulturello
consecrata , eodem prorsus loco , quo eam Con-
stan-

stantinus extruxit, hodiè manet, & magnitudine, & distributione partium priori in nullo dispar; supra ijsdem fundamētis, quod quidem ob loci angustiam aliter fieri non poterat, ædificata, cuius dimensionem hic apposendam censuimus.

Longitudo totius Ecclesiæ 148. palmorum est.

Latitudo 60. Latitudo Nauis 52. Longitudo 133.
æceteras partes apposita Ichnographia docebit.

Nauis, ut vocant, Ecclesiæ in tres arcus, quos
quatuor columnæ seu pilæ sustinent, distribuitur, quæ
& utrimque alas sibi adiunctas latitudine & longitudine
pares habet; sequitur postea spatiū transuersum, to-
tam latitudinem Ecclesiæ explens; post hoc tholus Eccle-
siæ, quem *la Tribuna* vocant, Choro Monachorum,
olim destinatus; ad cuius sinistram Sacellum S. Eusta-
chio sacrum visitur; de quibus postea fusori descriptio-
ne agetur.

Explicatio
partium Ec-
clesiæ.

Sacellum
S. Eustachij.

Ad Sancti Eustachij Sacellum, ad Ieuam per
gradus sex ascenditur in duas mansiunculas, quæ ho-
diè seruiunt Eremicolæ commoditatibus; ad dextram
tholi partem porta existit, per quam ad S. Eustachij
rupem cryptamque aditus patet, ab Ecclesia non
nisi paucis passibus distata. Porta ampla, per quam
in Ecclesiam aditus fit ex parte occidua patet, è cuius
dextra Sacellum spectatur S. Sylvester sacrum, suo for-
nice instrutum, & varijs picturis, et si temporum iniu-
ria semirasis, illustratum; Ad nauis murum dextrum
ultra arcus exedra occurrit, in qua per scalam ligeam
appositam, ascenditur ad cameram Lypsanis Sanctorum.

Sacellum
S. Sylvester
dicatum.

Recondito-
rum reli-
quiarum.

rc-

refertam, quæ ad populi deuotionem concitandam ex exedra aduenis demonstrari solebant, qui pia consuetudinis usus vti olim, ita & in hunc usque diem durat.

*Altare
maius.*

Porrò in Nauis Ecclesiæ capite, cernitur Altare lignea Deiparæ Filium brachio gestantis 6. palmorum statuā instructum, quæ vti vetustate veneranda est, ita mirum quoque in modum aduenarum animos ad deuotionem excitat. Altare clathris ferreis circumdataum quaternis columnis cupulam sustinentibus instruitur. Ecclesia præter hoc principale, tribus alijs altaribus olim instructa fuisse videtur, quorum prius sub tholo; alterum in Sacello S. Syluestri; Tertium ad latus alæ sinistæ. Non procul hinc descendit in cameram quandam, quam ego olim sacristiam fuisse existimo: Cœterum Ecclesia neque laqueari, sed nudo recto operitur. Atque hæc est summaria quædam descriptio: nunc ad particularia huius Ecclesiæ ornamenta describenda calatum conuertamus.

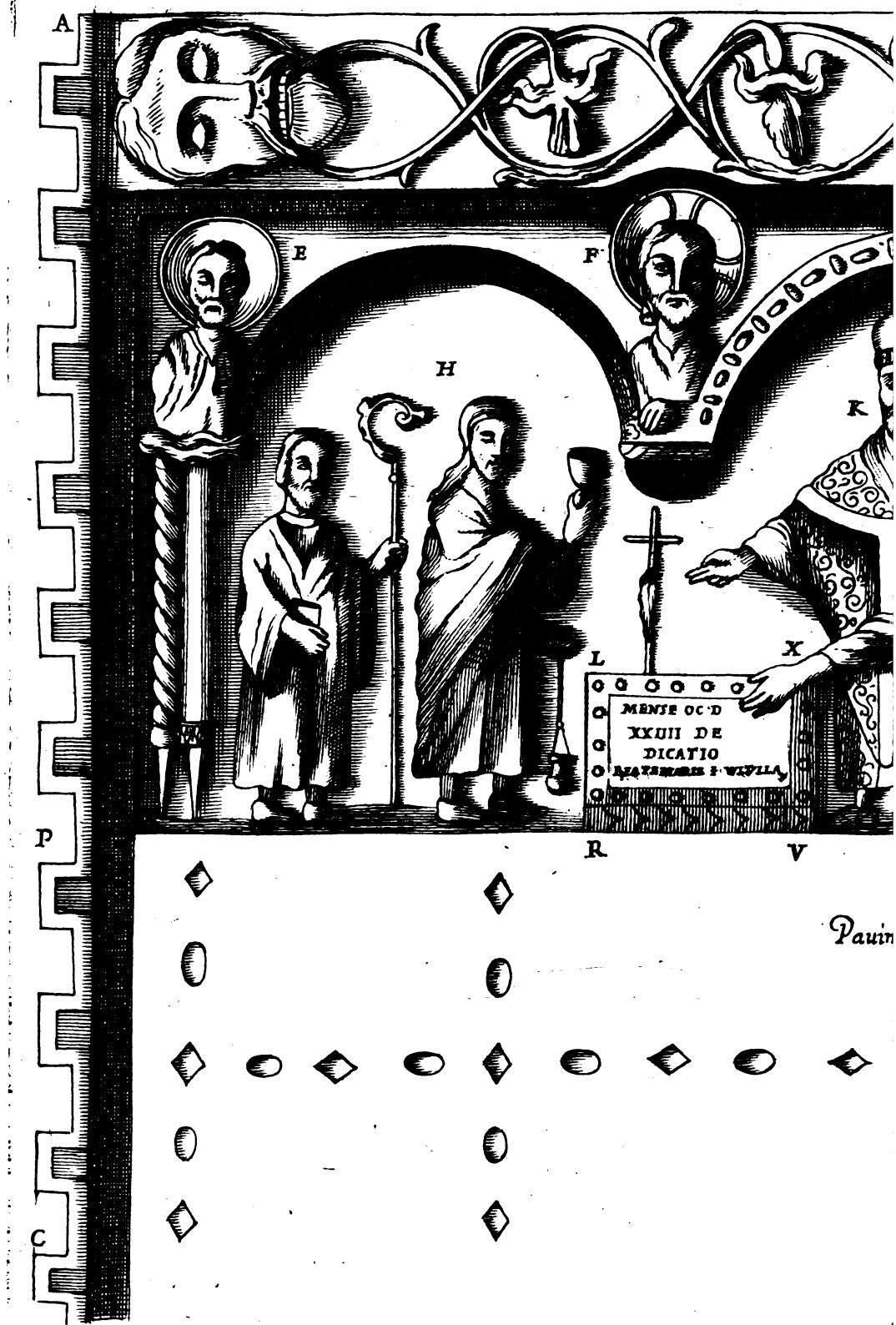
§. I.

De Tabula lignea vetustissima.

In qua dedicatio Ecclesiæ in honorem Deiparae & S. Eustachij à Sylvestro consecrata, insculpta cernitur.

IN Sacello S. Eustachij, quod ad læuam Chori è regione rupis constrūctum cernitur, olim parieti affi-

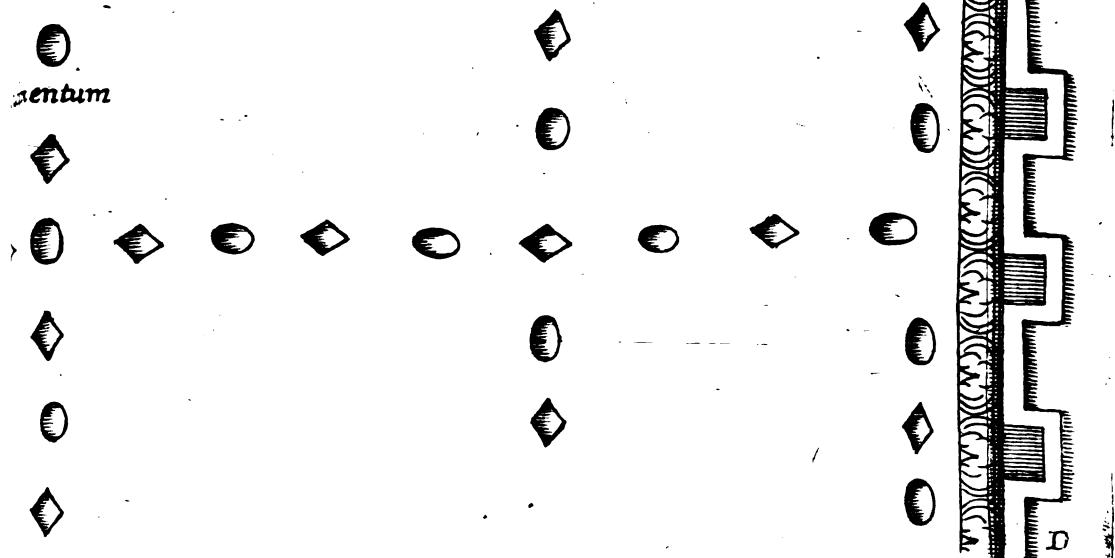
Antiquissimæ Tabulae TYPVS qua Dedicatio Ecclesie Deipara

Paulin

zentum

affixa videbatur vetustissima tabula ex querno ligno composta, in qua rudi, propria istorum temporum, arte insculpta prima huius Ecclesiae dedicatio, à S. Sylvestro facta exprimitur, quam postea Dux Polanus, ne tantæ antiquitatis monumentum situ & squalore loci periret, in Polanae Arcis Bibliothecam intulit, ubi & in hunc usque diem, antiquarum rerum studiosis spectanda exponitur; quam, & nos ad atestandam historiæ nostræ veritatem, summo studio & diligentia designatam, ea prorsus fide, quam exemplar præfert, depictam, hic Lectori curioso exponendam cœsumus.

Explicatio Tabulæ.

TAbulæ latera A.B. & C.D. habent quinque palmos, & octo digitos. Latera A.C. & B.D. continent palmos 4. & tres digitos, ex ligno querincino seu ilicino elaborata, quam materiam sculptor tandem contra temporum iniurias, duratione constantiorem datâ opera selegisse videtur, exitiij quidem operis arte, quam Itali *basso rilievo* vocant, exsculpta, rudi tamen manu (vti inconditarum imaginum habitus luctuenter demonstrat) pro temporum conditione elaborata; Nam, vt in præcedentibus ostendimus, erant Constantini & Sylvesteri temporibus, Architecti & Sculptores adeò rari, vt eos ex Africa alijsque partibus ad Ecclesiæ, quas animo conceperat extruendas, acciri oportuerit, & Arcus Triumphalis Constantini, om-

Expositio
Tabulæ.

Q nium

nium eorum, qui hic Romæ spectantur, adhuc integrimus, sat superque ostendit: id confirmat Baronius in ann. Constantini VI. his verbis: *Quod igitur ad ipsum triumphalem arcum spectat, illud in ea propensius considerandum est, mirificum quoddam, & incredibile erga Constantinum. Senatus studium declaratum esse, & dum ad opus extruendum, minime detrectauerit illorum*

Arcus Con-
stantini ma-
gni triûpha-
lis, ex varijs
Romanæ Ur-
bis monu-
mentis crea-
Qus.

Imperatorum memorias demoliri, quas omnium carissimas habuisset, indequè egregie diuersis formis excultos lapides sublatos, ad Constantini triumphalem fornicem extruendum conferre; ex monumentis videlicet Marci Aureli ablata nobilia sepulturæ opera, diuersis in locis Constantini arcui intexta fuisse; quod non moda rerum antiquarum perito, sed & cuique suadì erat facile iudicare, dum conspicit diuersæ sculptura opus esse compactum, alterius quidem egregie & per insignis affabre factæ, alterius verò longè disparis crassioris Mineraria ruditè, impolite, antiquiora illa, haec autem eius temporis, quo superius novi dixisse meminimus, ob ingentem persecutionem qua Christiani omnes insigniores eius artis upifaces sublati essent, ares fratnaria collapsa penitus ridebatur. Haec Baronius; quam difficultatem sculpturnam & ego, quories per dictum arcum transitus datur, sat admittari non possum. Eodem igitur hoc rudi seculo, hanc Thibulani magistro rudi admodum, & enclyptice artis prorsus in experto, exsculptam fuisse, impropportionata imaginum symmetria clare ostendit.

In fronte itaque huius Tabule ornamentum positur vitis, quam duo capita A & B. in extremis angulis.

lis constituta ore retinent, quo nonnulli alludere voluis-
se existimant ad illud Christi: *Ego sum via, & vero
palmae;* alij ad vineæ Christi à duobus Apostolis Pe-
tro & Paulo plantaræ culturam, de quo hoc loco non
disceperamus. Ego certè familia ornamenta me in mul-
tis peructuissimis Ecclesijs hic Romæ, misi uo opere elabo-
rata spectabile memini, sive ea solius ornatus gratia, sive
ad mysterium aliquod innuendum facta sint, vnicuique
suum iudicium ello.

Post frontis ornamentum sequuntur duo arcus
duabus columnis contortis susti; supra quos occurunt
imagines, quas litteris E, F, G, signauimus, & E, G,
quidem SS. Apostolorum Petri & Pauli typos exprime-
re, nulli dubium esse debet; cum ea sub hac forma in ru-
pis cava, supra vetustissimam mensulam seu altario-
lum, eodem habitu sculpta reperiri, in Parte IIII, c. 1.
ostenderimus. Et confirmat id Christi Salvatoris no-
strí imago F, quæ inter virtusque fornícis nexum media
spectatur, quam SS. Apostoli stipare videntur. Imago Imago Sal-
uatoris in
tabula eius-
dem formæ
sub qua Po-
Salvatoris F. eiusdem prouersus formæ est, sub qua in De-
dicatione Ecclesiæ Lateranensis à Constantino extrectæ Pulo Roma-
no in dedica-
tione Eccle-
siz Latera-
nensis appa-
ruit.
Populo Romano apparuisse traditur, eiusque sub hoc
habitū extyponi passim, tum in dictæ Ecclesiæ Chori
fornice, tum in Cruce Constantini, iuri denique in
fronispicio exteriori Templi, quæ Portam Appiam
respicit, omnibus intransib; prima fronte ob-
vium cernitur. Sicut igitur dicta Salvatoris ima-
go, ob apparitionem Romano Populo facta, in
summa semper ab omnibus Christi fidelibus venera-

124 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

tione habita fuit , ita quoque istius seculi opifices dictam imaginem , veluti ad exemplar quoddam cælitùs datum , impostorum Saluatoris imagines , quæ sculpeuris , quæ picturis exprimere conati fuerunt ; quod & huius Tabulæ sculptor præstare quidem contendit ; sed imperiâ artis impeditus , manum , quæ in politioribus imaginibus sub forma benedicentis semper exprimitur , ita ruditer expressit , ut quem gestum exhibeat , dispici vix possit ; laudandus tamen conatus eius , qui quoad potuit , & licuit , benedicentis Saluatoris manum exprimere studuit .

S. Sylvester
cum Acoly-
tis.

Sequuntur modò intra arcum K. Sanctus Sylvester , sub Pontificali habitu , nec non pallio seu stola Græcorum more , mitraque , & insula splendide exornatus , vñà cum Acolyto M. vestimenta eius sublevante , ad altare signatum litteris X L (in quo etiam haud obscura Crucis vestigia cernuntur) sub benedicentis , & consecrantis habitu adficit . Intra arcum verò H. Ministri se exhibent , quorum prior dextrâ thuribulum , leuà vas quoddam continere videtur , (siue id acerram exprimat , siue vas sacri olei , quod in consecratione Ecclesiærum adhibere solebant Pontifices , perindè est) hoc ex historia Ecclesiastica nobis constat , Sanctum Sylvestrum primum fuisse , qui Ecclesias à Constantino Roma eretas ; summa cum solemnitate ceremonijsque consecrari , modumque successoribus obseruandum legi data præceperit ; de quibus vide Lectiones secundi Nocturni , in officio quod dicitur 9. Nouo in festo Dedicat . Ecclesiæ Lateranensis . Post hunc sequitur alter .

alter minister, pedo pastorali, & libro, vti arbitror, rituali instructus; vt proindè ad perpetuam rei memoriam, dedicationem Ecclesiae B. Virginis de Vulturella, à S. Sylvestro factam, sculptorem hoc rerum apparatu repræsentare voluisse, nemo amplius dubitare debeat; ne verò ab alio quopiam Episcopo hanc dedicationem factam fuisse dici posset, ipsi S. Sylvestri imagini retrò nomen eius quoque addere voluit. SYLVESTER, vti in Tabula patet; & ne quicquam deesset, in ipsius Altaris fronte mensem diemque Dedicationis iunxit.

Mirum tamen cuiquam videri queat, quod annum Christi non addiderit; huius rei duplex causa adserri potest; vel ignorantia sculptoris, qui cum tunc temporis magna ærarum diueritas vigeret, quam ex ijs eligeret, se determinare nescierit; vel etiam quod constare iam putaret omnibus annum, vel tempus, quo Sylvestris celeberrimus Pontifex vixerit; vndè nomen Pontificis posuisse idem erat, ac tempus sculpturæ determinasse. Addo, quod veteres Christiani in suis monumentis, ut plurimum annum Christi omittent, quod cùm in Romanis veterum monimentis posteritati relictis, tūm in Ecclesijs Coemiterijsq; subterraneis luculenter appareret: in quibus vix vñquam annum Christi descriptum reperiās, quæ negligentia exactos antiquitatum exploratores non parum perplexos reddit. Quod verò nec in hoc, nec in alijs Ecclesiae inscriptionibus Constantini nomen appareat, istius causam iam suprà ex Baronio innuimus, eum Constantini modestia, & summa animi submissio, soli Deo gloriam datura, ne ipsius nomen publicis.

*Cur annus
Christi in-
Tabula nom-
appositus
fuerit.*

*Cur omis-
sus Constan-
tini nomen?*

Ec.

126 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

Ecclesijs, alijsque monumentis adscriberetur, lege veteratur.

Itaque inscriptio quæ in fronte altaris, omni proiectione optica ex sculptoris imperitia neglecta, rudi stylo insculpta cernitur, ita sese habet:

MEN. OC. D.
XXIIII. DE
DICATIO
BEATE MAR
IE + VVLVILLA.

hoc est:

MENSE OCTOBRIS, DIE
XXIV. DEDICATIO BEA-
TAE MARIAE IN VVL-
TVILLA.

Inuenitur & hæc eadem inscriptio in marmorea Tabula pilæ primæ, ad dextram clathrati Altaris inserta.

Vocis Vvl- Sed quid iam fibi velit vox Vltuilla, exponamus.
tuilla origo.

Variae sunt de hoc nomine eorum, qui huius Ecclesiæ antiquitatibus studuerunt, coniecturæ. Quidam ex senioribus presbyteris mihi retulit, se in Manuscripto quodam libra legisse, inde Ecclesiæ hoc nomen. Vltuilla inditum, quod cum de construenda Deipara Ecclesia in hoc loco consultum esset, neque conuenire possent, B. Virginem S. Syluestro in somno apparuisse, dixisseque, eo in loco sibi Ecclesiam condiscere velle, in quo filius suus tanta cum seruo suo Eustachio miracula operatus fuisset; unde S. Sylvester diuino monitus oraculo, ad rupem Eustachianam ut construeretur Constantino suasit; verum cum loci angustiam Architecti obijcerent, S. Pontificem dixisse, ædificetur ubi Vltilla, scilicet Deipara, unde vox illa Vlt illa, Ecclesiæ apud posteros, ex verbis Sancti Sylvestri, ubi Vlt illa, in hunc

hunc usque diem mansit ; quod utrum verum sit , vti de hisce nullum extat vestigium , ita quoque meum interponere iudicium non sum ausus . Ceret Fattorius in suo libello sincerè fatur , originem huius se nescire , ac proinde corruptum vocabulum putare . Verba cius sunt : In questo luogo stà situata una Chiesa dedicata alla Beatisima Vergine , detta già Santa Maria in Vltuilla , hora non sò per qual corrotione di vocabolo , chiamata Santa Maria della Montecrella . Et Paulò post describit quoque vestitæ paulò ante expositæ tabulæ , unâ cum inscriptione formam ; postquam enim hoc in loco Christi intra cornua Cerui apparitionem S. Eustachio factam descripsisset , sic porro loquitur : Viene confermata questa tradizione d'una antichissima tavola , nella quale si vede scolpito un sacerdote con habitu pontificale , in atto di consecrare un'altare , e parecchio gli stanno appresso due ministri , che lo seruono delle cose necessarie alla consecrazione ; dietro le spalle del Sacerdote stà intagliato per il lungo come si vede in altre memorie antiche . S. Silvestra , e nella faccia d'auanti dell'altare . Die 23. Oct. dedicatio B. M. in Vltuilla .

Fattorij re-latio .

In hac descriptiōne vides , Fattorium epigraphen hanc , non prout in originali Tabula videtur adduxisse ; quare Lector illam , quam nos paulò ante exhibuimus , tanquam veram & genuinam esse censet , cum enim nihil in ea tam perplexum , & intricatum sit , quam haec vox Vltuilla , nos omni diligentia adhibita , illam non uno modo legi posse reperimus ; quod ut patet me explicò :: Vox hisce litterarum tricis scribitur :: +
quæ

Origo Vociis
Vulturella.

quæ particula non crucem, sed +, id est, in per abbreuiationem notat, altera sic scribitur: VVTILLA, quæ & Vltuilla & V.lturilla atque legi potest: neque obstat marmorea tabella suprà inmemorata, quæ hanc vocem distinctius exhibet, sc. VVLTVILLA. Verum vti hæc tabella marmorea non primis temporibus conscripta fuit, ita quoque posteros nomen hec, quantum comprehendere poterant, ex tabula descriptum, Vltuilla reddidisse verisimile est, quod sicuti clarè & sine tricis legitur, ita quoque cā, quæ in tabula lignea intricata cernitur, neglectā, hanc vocem iuxta descriptiōnem in marmorea tabella distinctius insculptam Vltuilla (quæ vox in hunc usque diem perseverat) continuata denominatione, posteri retinuerunt. Nos verò cum in præcedentibus ex fide dignis authoribus, hunc montem olim Vlturellum vocitatum suisse ostenderimus, hinc in tabula, loco Vltuilla, Vlturella legi quoque posse reperimus, utpote in quo unica columnad littera R ab V. discrepet, idque is solus verum inueniet, qui sagaciori oculo connexionem litterarum rimatus fuerit. Atque hæc de voce Vltuilla sufficient. Unde verò monti, Vlturelli nomen sit inditum, si nosse cupis, scias in huius præaltis rupium scopulis nulli mortaliū accessibilibus, vultures potissimum vti olim, ita hodiè nidificari solitos, quare à multitudine vulturum ibidem nidificantium, montem Vlturinum, seu Vlturellum vocatum suisse, vti Zazara scitè deducit, quin & montes Prænestinos ab accipitrum vulturumque copia dictos Vlturinos, Plinius & Solinus asserunt. Vnde

verò

verò vox Monterella , qua B. Virginis Templum hodiè Origo vocis
Monterella. denominatur , originem suam sumperferit , nemo est qui dicere potuerit ; Certum est à monte , in quo Ecclesia posita est , nomen sumplisse ; verùm cum mons ille maior sit , quām ut diminutiuum monticulus seu Monterello ipsi congruat ; ego sanè saluo aliorum iudicio , hanc denominationem non aliundè profluxisse putem , quām à rupe illa S. Eustachij , quæ vti à monte reliquo , cui innititur , seiuēta , nonnullam quoque in summitate latitudinem habet , ita non dumtaxat olim Monticulum dictum , verùm & hodierna die quoque à nonnullis Monterello dicitur . Si quis verò hanc denominationem acceptare renuat , is hunc vastum montem , Monterella per antiphrasim ita dictum fuisse sibi persuadeat , vti Aetna sub diminutiuo Mongibello , vastæ pyramidum moles non obeli , sed diminutiuo nomine Obelisci dicuntur , & hisce similia , de quibus superuacaneum foret , plura dicere .

Expositis iam ijs , quæ ad consecrationem Ecclesie à Sylvestro peractam , & in Tabula expressam pertinent , restat ut secundam Tabulæ partem pari passu prosequamur . Post arcus aliud tabulæ spatiū occurrit , in quo Ceruus Saluatoris imaginem intra cornua gerens more solito , rudi & impolita manu elaboratus exprimitur ; quo quidem nil aliud indicare voluerunt Tabulæ huius curatores , quām vt hoc ipso ostendatur , Ecclesiam in eodem loco , in quo Christus Saluator noster intra cornua Cerui visus , Placidumque venatus , ex gentilitate cæcitatibus pelago , in veritatis Euangelicæ rete eduxerit ;

Explicatio
secunda par-
tis in tabu-
la , in qua
Ceruus cum
Saluatoris
intra cornua
imagine cer-
nitur .

R

xerit ;

130. Pars IV. Ecclesiæ B. V.

xerit; ut proinde hoc ipso Ecclesiam hanc in honorem non solum Deiparæ, sed & S. Eustachij ex parte consecratam fuisse significare voluerint; Dux ex parte, quia Sacellum tantummodo in Ecclesia S. Eustachio consecratum reperitur, in quo & hæc peruetusta tabula singulari cura, multis seculis conservata fuit, donec circa annum humiditate nonnihil corropta (ne squalore loci vterius, suæ detrimentum integratatis incurreret) in Musæum, Galleriam vocant, Polani Ducis, veluti in cultiorem tutioremque locum translatâ fuit, ubi & etiamnum durat.

Cur in hac figuræ crucifixus non scitur? Circa hanc picturam non exiguum dubium natura crucifixus non crucifixus, sed subsum sed imago Saluatoris imagine intra Cornua positus cernatur, cum tertia tenet apud omnes passim vitæ S. Eustachij scriptores, Crucifixus ei comparuisse legatur. Dico id factum esse quod ex veterum Christianorum traditione, reuera Christus non Crucifixus, sed sub. Saluatoris imagine, incredibili luce perfusus ipsis primum, ut in vita eius ex S. Ioanne Damasceno recensuimus, comparuerit, & eo proflus modo, quo Populo Romano in prima Ecclesiæ Lateranensis dedicatione apparuisse legitur; quod si quispiam agnosceret nolit, dicemus Saluatoris imaginem Christianorum veterum directione, a sculptore sub ea ferè forma, quam Saluatoris imago in Lateranensi Ecclesia passim refert, expressam fuisse; cum verisimile sit, omnes Salvatoris imagines, imposterum ad primi istius miraculosi exemplaris formam effigias fuisse, ut supra quoque tradidimus. Relinquamus itaque Sancto Huberto, Christum.

Stum inter Cornua Cerui Crucifixum, & S. Eustachio suum inter cornua Cerui Saluatorem, pro ut deuotio cuiusvis exigit: nè verò rudit illius sculptoris nomine posse steritas nesciret, illud hoc verborum titulo ponendum censuit: MAGISTER GVILLEMVS FECIT HOC OPVS.

Restat denique inferior Tabule pars signata litteris P. Q. C. D. in qua lenticulares quadrangularesque concavitates alternatim dispositæ videntur, quibus hanc dubiæ varijs pretiosi lapides, ad operis splendorem ornamentumque olim inserti cernebantur, qui posteris tamen temporibus vel furto sublati, vel in alios fines dempti, hæc solas cauitates reliquerint; atque adeò hoc schemate rudit sculptor, figura hac quadrangulæ nil aliud, quam pauimentum Ecclesiaz exprimere voluisse videatur.

Atque hæc est tabula vetustissima, olim in sacello Ecclesiaz Diuo Eustachio sacro, meò in palatio Ducis Polani exposita, quæ Ecclesiam Beate Virginis de Vulturella à Constantino Magno fundatam, atque à Sancto Sylvestro consecratam in hoc eodem loco, vbi Christus tanta cum Seruo suo Eustachio miracula operari dignatus fuit, ita clare & evidenter demonstrat, ut si continuata iam à complurium seculorum omnis de hoc loco traditio deforet, illa sola ad historiaz veritatem demonstrandam sufficere possit.

*De Sacris Crucibus et cunctis Candelabris, quæ
in hunc usque diem in hac Ecclesia
conseruantur.*

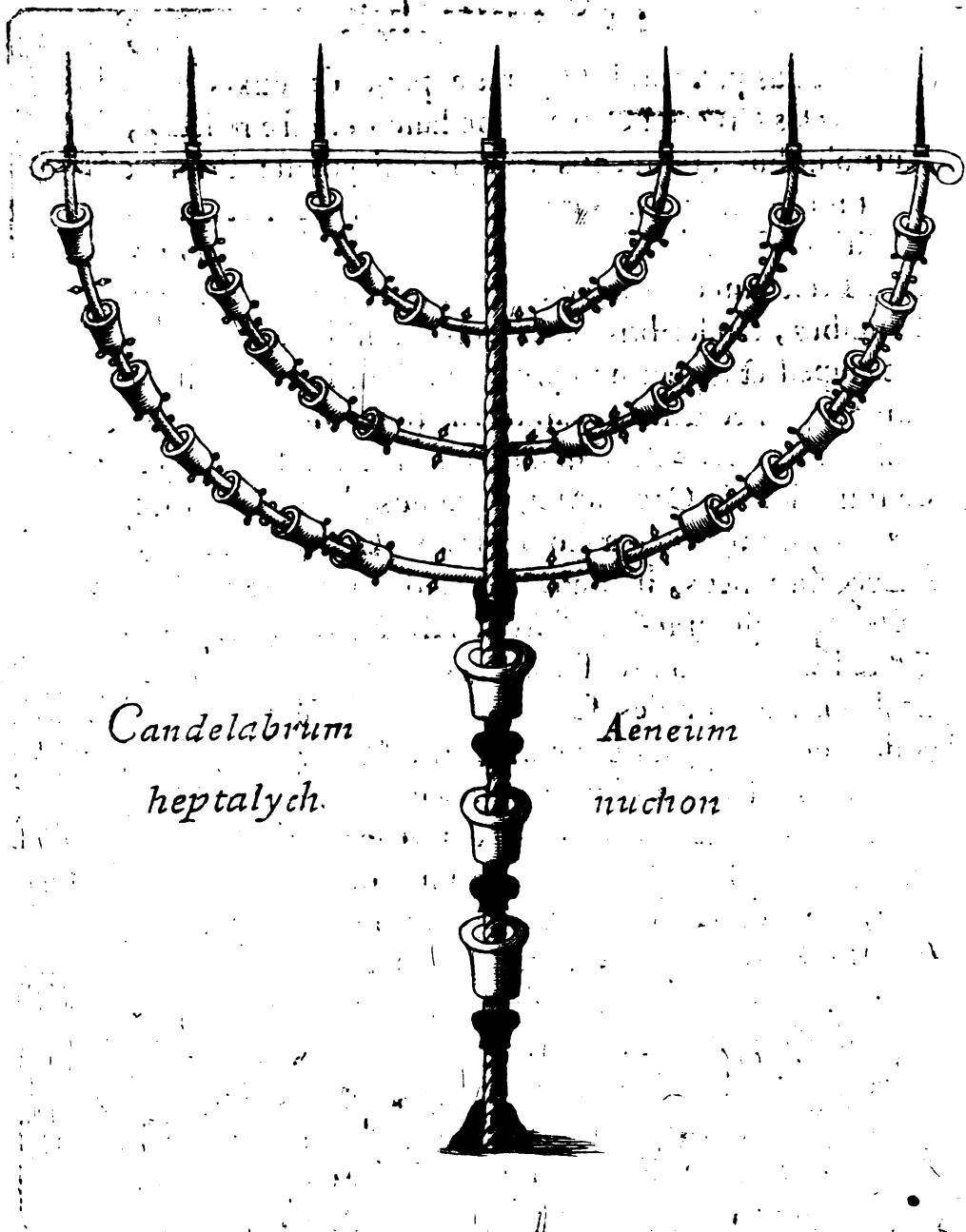
Cruces &
Constantino
Ecclesiæ
listæ.

TRes in hac Ecclesia Cruces reperiuntur; una lignea, quæ in Choro Ecclesiæ, quam *la tribuno* vocant, mure affixa videatur, pariter antiquissima, & illi quæ Cirolijs, Anconam inter & Lauretum, magno peregrinorum confluxu frequentatur, adeò sive magnitudinem, sive Christi in cruce pendens formam spectans, similis, ut ab uno, & eodem magistro confecta videatur. Sunt, & ibidem duæ Cruces, una argentea cum Christo pendente, quæ pedes binis clavis transfixos monstrat, quod & in præcedenti Crucifixo videatur; altera ex aurichalco varijs imaginibus tum in antica, tum postica parte elaborata; prior facies Christum in cruce pendentem exhibit, quem virimque in extremis angulis stipant Beatissima Virgo, & S. Ioannes Evangelista, in superiori crucis fronte, Angelus corollam manibus gerens, expressus videatur; in radice sive infimo crucis angulo, figura ad mitræ effigiatæ similitudinem occurrit, à quo vitis per quaternas Crucis partes panicinos extendit botris confertos, quo ad illud Christi *Ego sum vitis, vobis palmites,* utique alludere videtur. In postica verò parte, Agnus cum vexillo quatuor Evangelistis stipatus occurrit, vitis pariter per quaternas Crucis partes deductis palmitibus. Verū ut hæc Lectori lucu-

Iuculentius pateant, hic figuræ apponendas duxi.

Has Cruces à Constantino huic Ecclesiæ reliquæ, cum pluribus argumentis comprobari potest: Prior ex continuata horum donorum à Constantino factorum traditione; secundò ex consuetudine Constantini, qui nullam Ecclesiæ extruxisse dicitur, quam non vna etiam Crucibus, candelabris, vasis sacris, similique Ecclesiastica supellestili, nec non pro conditione Ecclesiarum, auro, argento, æneo apparatu vna cum amplissimis redditibus instruxerit, quemadmodum uberrimè ex libro de munificentia Constantini, Baronius demonstrat, & in Crucibus argenteis à Constantino Magno Lateranensi Ecclesiæ reliquis, in hunc usque diem integerrimis, eceterisque aliarum Ecclesiarum vasis sacris videre est: Certè hæ omnes quoad formam, Crucibus Lateranensis Ecclesiæ adeò similes sunt, ut non aliunde quam ab eodem donatore profectæ videantur. Minor Crux argentea utrū est vetustissima, ita Sylvestrinorum quoque temporum ruditatem aperte docet; Maior vero ex aurichalco, quam hic exhibemus, antiquissimam esse, hinc patet, quod hæc ipsa Crux in recondita quadam Polani territorij crypta, dum vineam excolunt, palis ligonibusque detecta, atque eruta fuit, in vinca, inquam, quæ olim ex Ecclesiæ Eustachianæ possessiōnibus una erat, ab immemorabili tempore abdita, hoc seculo tandem subterraneo loco inuenta, quam utique tanquam pretiosum antiquitatis monumentum à Constantino reliatum, Monachi, Gothorum forsitan immanem irruptionem fugientes, ibidem tanquam ab omni-

Crux in agro posse-
fionis Eu-
stachianæ
abscondita
tandem ca-
su reperta
fuit.

*Candelabrum
heptalych.*

*Aeneium
nuchon*

omni violentia tutam, vna cum alijs pretiosioribus absconderant.

Sequitur Candelabrum heptalychnum, septem cereis portandis aptum, sex palmis altum, in superiori parte tribus latum, quod sane magnam antiquitatem praefert, multipliciter annulorum hinc inde mobilium ordine instrutum, cuiusmodi & hic Romae in veterum Basilicarum Choris spectantur, quibus quidem heptalychnachis nil aliud, quam septem Candelabra apocalyptica, quae septem Afiæ Ecclesiæ referebant, vel septem spiritus seu Angelos, qui semper in conspectu Dei stant, exprimere voluisse videntur. Verum ne quicquam consideratione dignum emisisse videamus, hic eius figuram apponere vitum fuit.

Lysana quoque, quæ in hac Ecclesia reperiuntur, rara sunt cum primis, & pretiosa. Sunt inter cætera, insignis primum Sanctæ Crucis particula, Apostolorum ferè omnium nec non SS. Stephani, Clementis, Cornelij, cæterorumque Pontificum, S. Laurentij, aliorumque Martyrum, quæ in hunc usque diem in Depositorio separato, ad quod non nisi per scalaris portatilis applicationem ascenditur, collocata, certis dierum solemnitatibus populo, ad devotionem excitandam, monstrantur.

Candelabrum.

CA-

C A P V T . V.

*: De Picturis que in Ecclesia B.Maria de Vulurella
adbuc reliqua spectantur .*

Eccl^{esi}a itaque Deiparæ, vti à S. Benedicti temporibus (quantum ex supra memorata Sublacensis Monasterij inscriptione coniūcere licet) ad 800. circiter annos varias temporum vices fortita fuit, ita quoque non exigua incommoda passa fuit, extorris videlicet & semi-rutis omnibus antiquorum temporum picturis, donec anno 1305. Prior Nicolaus nomine, Monasterij, de quo paulò post, dicta vastitate motus, & Ecclesiam & Altare Deiparæ, columnis egregiè elaboratis (quas haud dubiè, ex antiqui templi ruderibus eruerat) denuò instaurauit, Altare quoque cupulâ ei superpositâ texit; atque hoc ita esse, inscriptio posteriorum columnarum, cui cupula innititur, in transuerso lapide, quem aliqua ex parte statua Deiparæ tegit, hisce verbis docet:

ANNO CHRISTI MCCCV. V. PRIOR
NICOLAVS OPVS HOC F. FECIT.

Deficientibus verò priorum seculorum picturis, quarum adhuc nonnulla, et si per exigua vestigia existunt, & non nisi per dissolutas calcis superinductæ crustas elucent, alijs quantum ex differenti pictorum stylo obseruare licet, diuersis temporibus, differentibus picturis Ecclesiæ exornatam fuisse reperio, quæ tamen omnes ferè aut B. Virginis mysteria, aut historiam S. Eustachij exhibe-

Instauratio
Ecclesiz.

hibent. In tholo seu choro, magna picturarum varietas se offert, quarum tamen quædam decidentibus calcis crustis quid retulerint, vix dispici potest; ex nonnullis tamen signis, ibidem ex una parte consecrationem Ecclesie à Sylvestro factam, magnâ Diaconorum, Subdiaconorum Ministrorumque turbâ comitante, depictam; ex altera parte vitam Christi & B. Virginis, unâ cum Ceruo Diui Eustachij, qui nullibi deest, expressam fuisse, rem diligenter examinanti patebit. Altare vero Deiparæ ligneam continet capsam, in qua statua D. Virginis reponitur, cuius valuae ex una parte S. Eustachium cum ceruo, ex altera parte S. Sylvestrum Pontificem, S. Benedictum, S. Placidum aliosque forinsecus depictedos exhibent, luculenta sanè consecrationis à S. Sylvestro ad rupem Eustachianam factæ, & à S. Benedicto instauratae indicia. Est & in fine Ecclesiæ iuxta portam, Sacellum S. Sylvestri, fornice instruatum, quod olim magna picturarum varietate exornatum fuisse, nonnullæ adhuc reliquæ demonstrant; Inter cœteras tamen picturas, potissimum eminet illa adhuc integra, quæ Baptismus Constantini à S. Sylvestro peractus exhibitur, eo prorsùs modo, quo depictum hic exhibemus; cœteræ Sacelli partes duodecim Apostolorum in arcubus, & in fornice quatuor Evangelistarum imagines demonstrant. Progradientibus iam per templum, antiquissimæ pasim picturæ, quæ tum Deiparam, tum historiam Christi, in parietibus exprimunt, occurunt; quo vero anno ultima huiusmodi imaginum instauratio acciderit, sub imagine Beatissimæ Virginis, qui ingrediuntur

S

Tem-

Sacelli S:
Sylvestri pi
etur,

Templum ad laevam nauis partem, supra medium ar-
eum templi obvia, hoc verborum tenore, ostenditur:

M. BARTOLOMEVS DE SVBIACO
CVM BONA FIDE PINXIT HOC OPVS. ANNO
M. CCCCXXIII. D. XV. SEPT.

Ex quibus aperte liquet, alios & alios huius Mona-
sterij Patres, Priors, Abbatii Sublacensi subiectos, diuer-
sis

Sis temporibus hanc Ecclesiam picturis varijs à pictoribus Sublacensibus exornari curasse : Nicolaus enim Monasterij huius Prior, qui anno 1305. Cupulam Altari Beatæ Virginis super impositam fieri curàrat, hunc, qui anno 1424. Ecclesiam picturis renouari iussit, 119. annis præcessit ; quæ verò in pylis Ecclesiæ depictæ sunt, SS. Antonij, Benedicti, Scholasticæ imagines, ad ultimam instaurationem pertinent : Inter cæteras verò imagines videtur & miles toto corpore armatus, capite in coronam tonso, cuius totum corpus horridi serpentis spiris circumvolutum cernitur, vt in subiecta figura patet, de quo variæ opiniones sunt. Quidam imaginem S. Gregorij esse putant ; alij ex huius Monasterij traditione afferunt, non procul ab Ecclesia fuisse cauernam, in qua ingens Draco non sine graui Monasterij damno stabulabatur, hic præterquam quod bestias hominesque magno indigenarum terrore infestaret, aërem quoque virulento suo habitu corrumpebat ; & cum diù de auertenda hac peste deliberatum fuisset, tandem Monachum quendam sese in certamen cum Dracone obtulisse, quod cum periculo non vacaret, pugione instrutum, totoque corpore loricatum contra Draconem processisse ; Belluam verò mox sibi obuium spiris suis implexum circumdedisse ; at post longam luctam, Monacum belluam pugione intra fauces eius adacto, tandem confecisse ; sed enim & ille à pestifera lue minime immunis euasit, dum virulento serpentis halitu infectus, paucis post horis extinctus fuit. Vnde ob huius religiosi militis, qui animam suam pro bono communij

Monachus draconem interficit,

S 2 po-

posuerat memoriam, hanc in Ecclesia imaginem, ad perpetuam rei memoriam. Monachos superesse voluisse, ferunt. Cauernam in qua stabulabatur Draco, indigenis ad eam curiosè explorandam mœconduentibus, proprijs oculis conspexi. Certè vti scopulosus horum monas-

montium tractus, horridissimis cavernarum meandris refertus est, ita quoque non nisi Draconum cubilia, serpentumque, qui in huiusmodi sylvestris scopulosisque locis ut plurimum stabulantur, nidos referre videtur, ut proinde historiae à Monachis ad posteros transmissæ, non omnem fidem abrogandam existimem. Sed iam omnibus quæ in Ecclesia digna consideratione reperiuntur, expositis, nil restat nisi ut calamum ad Monasterium describendum admoueamus.

C A P T . V E

*De Monasterio Ordinis Dini Benedicti Ecclesie adnexo,
eiusdemque redditibus.*

Dictum fuit in præcedentibus, amplissimam à Tertullo Senatore Romano, Sancto Patri Benedicto, intuitu filij sui Placidi donatione relictam fuisse, vnde uti is Abbaria Cassinensis & Sublacensis, omniumque circumiacentium locorum hereditatem, veluti legitimus Dominus adiit, ita quoque Dei famulum, dum in viuis adhuc esset, ex tanta bonorum possessione protinus complurium Monasteriorum fundationem ordinum fuisse; arque inter cetera quoque, hocc in monte Vulturello, iam suæ iurisdictioni subiecto, ubi olim commoratus fuerat, quemque plenam deuotionis locum compererat, Monasterium, tum ad Monachorum solitudinis amantium solatium, tum ad Ecclesias Dei patrum à fidelibus adeò frequentataz administrationem,

ex-

extinxisse tradunt ad latus Ecclesiae, uti fol. 119. apposita Ichnographia docet. Constructum autem id sicut ad dextram Ecclesie latus 30. palmis distituimus quemadmodum praesens, in quo pastarium, calina, refectorium, & celiae ordine describuntur; utrum vero cellae in alias manus unculas dispositae ad usum Monachorum fuerint, verum quocunque ipsa primam alias contignationes habuerint, id explorare non licuit, ne poterem solis murorum solidam æquatorum ruderibus hodie superstitionibus verisimile tamen est, aliam supradictam loci præcipitijs vnde circumdati angustia, tum difficilis ad id per adeo salebrosas vias ascensus, comeatusque adducendi difficultas clare ostendit, nisi defectum vel diversis pluribus contignationibus struttas compensasset. Ad dextram Monasterij descensus est secululis cavernisque refertus, quæ stabula Monasterij sunt, indigenæ reserant. Iuxta hoc spatiū alius descensus videtur, in nonnullam planitatem declinans, ubi hortus Monasterij sunt perhibetur, cuiusque cerasi, pruni, aliæque, arbores in hunc usque diem ibidem germinantes, luculentio indicio sunt. Ex heua Ecclesiae ambulacrum cernitur, in quo ut ex Ichnographica delineatione patet, binæ cisternæ occurunt, ex quibus per subterraneos infra Ecclesiam deductos canales aqua in lutherem sat copiam in ambulacro Ecclesiam inter, & Monasterium.

con-

Stabula.

Hortus.

Cisterna.

constitutum, ad usus Monachorum destinatur. Iuxta hunc lutherem per gradus ad portam, quae aditum ad Ecclesiam dabat, ascenditur, quemadmodum tamen muro obstructum videoas, eratque haec porta, per quam Monachi per breve spatium, nocturno tempore, Ecclesiam ad sacra peragenda perebant; unde verisimile est, hoc ambulacrum ad vitandas temporum iniurias, tecto copertum fuisse. In fine huius ambulacri integra adhuc porta quadrato lapide constructa spectatur, ex qua per difficultem prossus, & scopulos montis descensum Piscianum oppidum in radice montis constitutum, & hinc octo milliarum spatio, per Giranum Sublacus pertinet, ut proinde satis mirari nequeam, Monachorum tum in ascensu, tum descensu huius montis labores, tum denique in comeatu transportando difficultatem, cum omnis ex hac parte iumentis aditus intercludatur, nisi forsitan hanc temporis via tolerabilior fuerit, aut aliundem ascensum per commodiorem viam Monachorum patauerit industria, de quo mihi nihil cooperatum est.

Ante Ecclesiam atrium videtur per quod in Ecclesiam aditus pareret, sapientia montis amplum, ex quo ad leuam ingressus patet in ambulacrum subdialegit, in quod Monachi relaxandi animi causa tendebant; est enim hoc in loco profundum præcipitum, & pulcherrimum latè patentes sylvarum, camporum montiumque aspectus, amoenitate plenus. Verum hæc omnia mensuris suis à me determinatis in Lehographia contemplare. Habet hic totam Monasterij ad eadem B. Virginis.

Atrium.

144 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

nis Sylvestrinæ conditi dispositionem , restat ut iam de redditibus nonnihil agamus .

Redditus
huius Monas-
terij .

Certum est sufficientibus hoc Cœnobium ad sustentationem Monachorum redditibus suis instructum , eo . potissimum tempore , quo (vti ex supra allegata in Monasterij S. Scholasticæ inscriptione patet , ad Calistum III. Pontificem , qui incidit in annum 1447 .) Monachi Sublacenses plenâ locorum omnium ijs ex Tertulli donatione relictorum , possessione gaudebant ; hic enim primus facultates Monasterij Ecclesiastice dignitatis personis distribuit , Monachis nonnullis solummodo locorum possessoribus ad commodam sustentationem relictis ; quæ Fattorius hisce verbis refert : *Fu que-
sta Abbazia longo tempo de Monaci di S. Benedetto , come-
si vede in un istromento di compra , che fa un Oblato di
detti Monaci d'una possessione per la detta Badia , e si
vedono le vestigia del Monastero attorno la Chiesa , es-
sendo poi mancati i detti Monaci , è venuta la Badia in
mano di secolari , &c.* Singulares quoque hoc Monasteriū Ecclesiamque ex diuersis à familia S. Eustachij de- scendentibus , hæreditates habuisse Zazara sat superque ex Archiujs tum Sublacensi , tum Cassinensi Farfensi- que ostendit ; Cum enim omnia sc̄re Castella & Oppida , vti sunt , Sicilianum , Sambucum , Giranum , Piscianum , Sanctus Vitus , Rocca Sancti Stephani , aliaque vicina territoria Castellorum , quæ ultra sex milliaria non distant à monte , quædam etiam montem contingen- gunt , vti Piscianum , Sanctus Vitus , Massa Apollonia & Capranica ad Sublacensem Abbatiam pertinuerint ; nulli du-

dubium esse debet, quin & singulis dictorum locorum redditibus, nonnulla quoque Monasterio huic portio obliterigerit: cum sicuti hodie, ita olim totum hunc monis districtum, Ecclesiae Eustachio-Marianae iurisdictioni subditum fuisse, multu' vinearum agrorumque fundi sit demonstrant. Est infra rupis planitem in hunc usque diem magnum praedium, Piscianenfi. Territorio contiguum, quod sicuti in hunc diem S. Eustachij dicitur, ita quoque cum omnibus adiacentibus sylvis & campis, alijsque in ipso Polano territorio possessoribus (quas longum esset hic omnes adducere) huius Ecclesiae iurisdictioni paret. Verum de hisce Lector Archivia à Zazara relata consulat. Imò vel ex ipsa Gallia non exiguam olim reddituum portionem, ex Monasterijs à S. Mauro, discipulo S. Benedicti ibidem extructis, huic tantæ devotionis loco subministratam fuisse, ex rationum codicibus constanti traditione habetur, donec (qua est rerum humanarum vicissitudo;) Bona Monastica per diuersa, sæcularium dominia, successu' temporum vel dist'para, aut ejam alia quæpiam temporum reuoluntione distracta, Monachos rerum ad viuendum necessariarum inopia pressos, relicto Monasterio, ad comitatem, cui suberant, Sublacensem Abbatiam abire coepulerint. Et hoc pauci Monasterium, atque una Ecclesia desolata, deserta, atque omni Sacramentorum administratione destituta, redditibus in alios usus conuersis, restitut ad complures ferè annos; donec tandem Abbatia ultimis temporibus, iurisdictioni Caroli Cardinalis de Comitibus accideret, qui pro summa sua in hunc lo-

Prædia Mo-
nasterij &
horum.

Ei Gallias
reddimus an-
nui,

Cur Mono-
sterium cum
tempore de-
seratum,

Anno 1605.

T

cum

146 Pars IV. Ecclesiae B.V.

cum deuotione, antiquam pietatem excitaturus, Ecclesiam ad pristinam decoris dignitatisque statum, quantum fieri potuit, reducere conatus fuit, sed morte praeventus, quod cooperat opus, suo nepoti Andreae Corneli Polano in Abbatia successor, absoluendum reliquit.

C A P V I I

*De ingenti Peregrinorum, qui B. M. de Lauretella certis
anni temporibus, florente adhuc Monasterio, dena-
tionis causa visitauerint, multitudine.*

Non solum ex Archivio Polano, sed & ex Far-
torij scriptis nobis innotuit, hunc locum tantæ
olim celebritatis fuisse, ut quemadmodum hodie B. V.
Lauretana à confluentibus ex tota Italia hominibus ad-
uenis, & peragrinis visitari solet, ita quoque ante Sacro-
sanctæ Lauretanæ Domus miraculosam ex Iudaea trans-
lationem, nostra hac Ecclesia nulli alteri loco multitudi-
ne peregrinorum cessisse traditur, & quoniam ex ea-
pato, quæ Ottavio & Bonam respicit, difficulter ad eum,
ut iam supradictum fuit, ascensus dabatur, per viam
commodiorem, quæ ad S. Gragorium tendit, & de-
inde in vico quedam milie circiter passibus à S. Grego-
rio distito, quæ Casa Corbula olim, hodie Casape-
nancipatur, & Rionum familias parat, ascensum mon-
uis capiisse ferunt, unde ex frequenti hominum multi-
dine, hospitijs in peregrinorum commodum exstructis,
via iterque
ad Ecclesiam
& rupem..

videtur exurrexit : ex hac itaque commodiori via , qui
pedestri , quia equestris per montis declinatatem usque in
supremum verticem , per spirales montis semitas pen-
trantes , eum locum , qui modo Guadagnoliū dicitur
offenderunt , atque hunc cum cītis temporibus inhabi-
tatum ad instar cothix concavum , nec non foopulab
muro contra ventorum impetum circumdatum ; pri-
oris captandæ gratia commoda stationem reperirent ,
caupenes indigenæ locam hunc lucro parando peroppo-
tunam intulit , ibidem casas , tuguria , & hospitia , sum
ad peregrinorum ascensu montis defessorum restauratio-
rem , tunc ad stationem , pernoctationi opportunam ,
non sine desiderato lucro edificare coepunt ; unde
pago in hunc usque diem nomen Guadagnolo remane-
sit , illi à lucro videlicet (quod inde captabant comca-
tus conductores) indira appellatione ; atque haec est
genuina Guadagnoli origo , quam libenter ob huic
etymij omnibus hucusque incognitum derivationem
ex Polano Archivio de promptam , in cutioforum gra-
giam addere visum fuit ; Vt vero successu temporum
nostra træc Ecclesia , quem ob Monachorum discessum
rum ob exortam traxer Lauteranz Domus celebritas
rem defecia permanisit , ita quoque consuetudo deuotionis
ardore extinto , in horridæ solitudinis vallitatem vna
abijt , donec , ut paulò ante dixi , à Religiosissimo Ca-
rolo S. R. E. Cardinale de Comitibus , Torquati Pota-
ni Ducis fratre , deuotia velut ex famulis suscitata , non
nihil refloruit ; post mortem vero huius collata Abbataria
in Illustrissimam Napolem Andream de Comitibus ,

Guadagne-
lium valde
nominatur
Parvula
ad modum ob-
jecti vocatur
A

Carolus Car-
inalis hu-
ius loci Ab-
bas .

Andreas de
Comitiis
Pralatus &
Abbas hu-
ius loci .

148 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

huius dignissimi. Præfulis opere, pro ea, qua in hunc locum serebatur, religione, publica deuotio semper tanto maiores progressus fecit, quanto majori cura & sollicitudine Ecclesiæ ad pristinam dignitatem, omnibus modis reducere allaborauit. Quo morte tandem sublato, Abbatis titulus collatus fuit Ioanni Nicolao de Comitibus, Prælato omnibus virtutibus instructissime, nec non dignissimo Vrbis pro tempore Gubernatori, qui vita deuotissimus. Deipara seruus est, ita quoque nullum non mouet lapidem, ut una mecum pristinam huius loci deuotionem instauraret, cui Deus longam vitam (ut quodcum tempore fieri posse cogitauit, perficiat) largiri dignetur. Et quamvis Sacraissimus hic locus certis annis temporibus, vix 24. Octobris Ecclesiæ dedicatio dic, & 15. Aug. festo Diuæ Virginis. Assumptæ ad solennitatem celebrandam huc usque fuerint assumpti; quia tamen indigenæ tunc temporis maxime in vindemijs ceterisque campestribus laboribus impediabantur, consulevis usum fuit, solemnitatem Deiparae fieri solitam, in tertium Paschatis diem, iuxta antiquorum temporum consuetudinem transferra, & ne quicquam solemnitati dicto die celebranda defesse videretur, ab Urbano VIII. Indulgentia Plenaria impetrata, circumiacentium oppidorum populos, nouis hisco deuotionis principijs ita allexit, ut subinde multa millia hominum, ad participanda Christianæ religionis, Penitentia & Eucharistia Sacramenta, confluxerint, cuius exemplum & ego secutus, postquam diuino quadam instinctu, in hunc locum tot coelstibus oraculis illustratum, anno 1661. eafit.

Nicolaus
huius loci
Abbas mo-
do Romane
Vrbis Guy
Bermates.

ea suā incurvissim, nullum non lapidem morī, quām
ut incep tam deuotionis telam, corrogatis! Hinc indē ele-
emosynis, quotannis continuārī; non quidem die Pas-
chatis, sed die quodam autumnali tempore constitu-
tam; quem hoc anno 1664. die 29. Septembris, S. Mi-
chael Archangelo sacro promulgatis indulgentijs, & totā
Ecclesiā taperibus exornatā, quod antehac visum non
fuerat, ea solennitate celebravimus, ut ad quinque millia
hominium hac noua solennitate affectā, eo fine, ut indul-
gentiarum ab Alexandro VII. Pont. O. M. mihi concessa-
rum, per Poenitentiā & factarū Synaxin participes fierent,
confluxisse numerata fuerint, eo fructu, ut ardentissimam
accurrentium huius hominum deuotionem vix suf-
ficiētib⁹ verbis explicare possim.. Nam cum mons
ex parte Orientis pōnēt inaccessus sit, pietatis tamen
æstus & ardēs in Deiparam affectus, tantum in animis
coram potuit, ut neglecto omni⁹ in scopulosis semitis
exanthlando labore & difficultate, manibus pedibusque
reptando, nonnullis quoque in aspero montis ascensu
vnā manu rupibus innixa, alterā dñe se flagellantibus,
veluti p̄ compendium quoddam viæ, ambagum fa-
ciendarū veluti impatiētes, rectā ascenderint. Ne-
verò tumultus in tanta hominum multitudine nascar-
tur, Ducis Polani sollicitudo milites ad populos in offi-
cio continentos prudenter constitvere solet: nec desunt
capones qui in hoc deserto laco, necessarium ad populo-
rum refectionem victum petumque, p̄ inhospita tefqua
transferant.. Cum verò pridie festi omnes, serè conue-
niant, nec locum, ubi pernoctentur, habeant, in Eccle-
sia.

Missio inſtituta in hunc
aū 1664, 29.
Sept.

Deuotio pe-
regrinorum
& aduen-
rū nume-
rus.

148 Pars IV. Ecclesiæ B.V.

huius dignissimi. Præfulis opere, pro ea, qua in hunc locum serebatur, religione, publica deuotio semper tanto maiores progressus fecit, quanto majori cura & sollicitudine Ecclesiam ad pristinam dignitatem, omnibus modis reducere allaborauit. Quo morte tandem sublato, Abbatie titulus collatus fuit Ioanni Nicolao de Comitibus, Prelato omnibus virtutibus instruissimo, nec non dignissimo Vrbis pro tempore Gubernatori, qui ut deuotissimus Deiparæ seruus est, ita quoque nullum non mouet lapidem, ut una mecum pristinam huius loci deuotionem instauraret, cui Deus longam vitam (ut quod cum tempore fieri posse cogitauit, perficiat) largiri digneretur. Et quamuis Sacratissimus hic locus certis annis temporibus, vni 24. Octobris Ecclesiæ dedicacione, & 15. Aug. festo Diuæ Virginis Assumptione ad solennitatem celebrandam huc usque fuerint assumpti; quia tamen indigenæ tunc temporis, maxime in vindemijs ceterisque campesribus laboribus impediabantur, consuetus visum fuit, solennitatem Deiparæ fieri solitam, in terrum Paschatis diem, iuxta antiquorum temporum consuetudinem transferre, & ne quicquam solennitati dicto die celebrandæ deesse videretur, ab Urbano VIII. Indulgentia Plenaria impetrata, circumiacentium oppidorum populos, nouis hisce deuotionis principijs ita allexit, ut subinde multa millia hominum, ad participanda Christianæ religionis, Pœnitentia & Eucharistia Sacraenta, confluxerint, cuius exemplum & ego secutus, postquam diuino quodam instinctu, in hunc locum tot coelestibus oraculis illustratum, anno 1661. easiū.

Nicolao
titulus loci
Abbas mo-
do Romanæ
Vrbis Gu-
ernacæ.

ea su*m* incertissim*m*, nullum non lapidem mou*s*, quām
v*er* inceptam deuotionis telam, corrogatis! Hinc indē cle-
mosynis, quorū anis cōtinuāt*m*; non quidēr*m* die Pas-
chatis, sed die quodam autunuali tempore constitū-
t*m*; quēs*m* hoc anno 1664. die 29. Septēmbris, S. Mi-
chaeli Archangelo saeo promulgatis indulgentijs, & totā
Ecclesiā rapetibus exornatā, quod antehāc visum non
sucrat, ea solennitate celebrauit*m*, v*er* ad quinque millia
hominum hac noua solennitate allēcta, eo fine, vt indul-
gentiarum ab Alexandro VII. Pont. O. M. mihi concessa-
t*m*, per Poenitentiā & sacerdoti Synaxin participes fierent,
confluxisse numerata fariunt*m*, eo fructu, vt ardentissimam
accurrentiam vidiq*ue* hominum deuotionem vix suf-
ficientibus verbis explicare possim*m*. Nam cum mons
ex parte Orientis pectē inaccessus sit, pietatis tamē
æstus & ardēs in Deiparam affectus, tantum in animis
coram petuit, vt neglecto ordinis in scopulosis semitis
exanthlando labore & difficultate, manibus pedibusque
reptando, nonnullis quoque in aspero montis ascensi
vnā manu rupibus innixa, alterā dīrē se flagellantibus,
veluti per compendium quoddam vi*m*, ambagum fa-
ciendam veluti irripientes, rectā ascenderint. Ne-
verò tumultus i*n* tanta hominum multitudine nascar-
tur, Ducis Polani follicitudo milites ad populos in offi-
cio cōtinēdos prudenter cōstituere solet*m*. nec desunt
campones qui in hoc deserto laco, necessarium ad populo-
rum refectionem victum potumque, per inhospita tēsqua
transferant*m*. Cum verò pridie festi omnes, serè conue-
niant*m*, nec locum, v*bi* pernoctentur, habeant*m*, in Eccle-
sia.

Missio inſtituta in hunc
a*m* 1664, 29.
Sept.

Deuotio pe-
regrinorum
& aduen-
rūm nume-
rus.

250 Pars IV. Ecclesie B.V.

siā comporati cogantur, vt ad initium fargensis anno-
rū, missarum solemnibus, que usque ad missam con-
tinuantur, vna exortis, omnes cœlesti pane reficiuntem-
pctius postmodum ad propria remeare queant; con-
voro nocte continua pietatis exercitijs tempus transfi-
gunt, per varias in hunc finem orationes institutas, nec
non per continuam Rosarij & Litaniarum in Deciparæ
honorem recitationem, quas Sacerdotes adiuvantes, veluti
in vigiliis quasdam distributi, tota nocte populo ista vot-
ce prælegere solent.

Atque hæc sunt, quæ de Ecclesiæ Mar. Eustat-
chianæ origine dicere constitueram; faxit interim Deus
Opt. Max. vt quod ad suæ Divinae Mænianæ gloriam,
ac magnæ Deciparæ cultum propagandam, nechon ad
multarum salutem animarum, paucis ab his annis Deo
inspirante coepit fuit, porro continuare valeamus
quod fieri, si diuini honoris ac Deciparæ feruentes aman-
tores, Principes quoque & cuiuscunq[ue] conditionis. Viri
Constantini Magui exemplum secuti, ad hanc adeò ce-
lebris loci memoriam reparandam, piorum contributio-
ne sublidorum subuenire non sufficiat designati, certi-
que sint, quod eiusmodi devoti animi obsequium vi
Deo Matrique acceptissimum, ita quoque multiplici fel-
licitatis, bonorumque cœlestium retributione compen-
sandum in hac & altera vita sint experturi. Valere, in
Deum, Matrem suam, & gloriosum Martyrem S. Eusta-
chium haud illiberales.

PARS

PARS QVINTA.

De Ecclesia Sancti Eustachij in Urbe,
eiusque fundatione.

C A P V T . L .

De loco Ecclesia Sancti Eustachij in Urbe.

CVm Placidi Cæsarei exercitus sub Traiano Imperatore Dux palarium, alij ad Thermas M. Agrippæ, & Neronis, alij ad Septimij Seueri, plerique ad Thermas Alexandri Seueri Mammeæ filij habuisse tradantur, dici vix potest quâmis habitationis Placidiane situm, et tanta diuersitate Thermarum, dubium de antiquitate reddantur. Quare ut insinuati nostri ratio luculentius patefiat, quoniam hæc opinionum diuersitas ad unam reducenda, pauca aperiam.

Marcus Agrippa primus fuit, qui Thermas in Campo Martio non procul à Pantheon, et in loco ex truxit, ubi modò palarium Cardinalis Etensis situm est, & locus Ciambæ vulgo dicitur; successu vero temporum instantium illas Nero & successores eius Septimus, & Alexander Seuerus amplificarunt, ut totum illud spatiu[m], quod est à Foro Agonali usque ad Pantheon interiectum occuparentur; ex qua rura ruderibus postea tum palarium olim ad Madem

Vbinam.
Thermæ
Alexandri
na Roma
fuerint.

dama dictum, hodie Medicorum, nōm Ecclesia Sancti Eustachij, & palatiū Principis Iustiniani (vbi ingentes arcus, veteris magnificenz indices, in hunc vñque dierū superficie) extructa fuerunt; atque adeò exēdem Thermæ à diversis Imperatoribus non tam à fundementis extructæ, quām auctæ, amplificatæ, atque exornatæ intelligi debent; Sciendum tamen, Thermas non solum balneorum balneantiumque commoditatibus seruissæ, sed & in ijs palatia amplissima & magnificissima, in Cæsarearum commoditatum habitationes, extructa fuisse, quemadmodum de Palatio Alexandrinœ, scilicet Alexandri Seueri hoc loco extructo Marlianus, & ex hoc Votlaterranus & Boissardus in Topographia Vrbis Romæ tradunt, & Thermarum, quæ in hunc usque diem Palatium Medicorum inter, & Principis Iustiniani superfunt, ruderam manifesto indicio sunt. Fuisse autem splendidissimas, & amplitudine vastas, ex arcibus, porticibus, englyphis, & zoophoros coronidum, nec non ex immensis basim, columnarum helicura in morem contortarum, striatarumque fragmentis, quæ ab aliquot hinc annis ibidein effossæ fuerunt, constat. Vastitas harum Thermarum vel inde colligitur, quod eas à Foro Agonali ad Pantheon usque sece extendisse, ex subterraneis adhuc superstibis ambulacris subtractionibusque Antiquitatum exploratores compererint. Versum ne quicquam meis verbis dixisse videar, adducam hoc loco Mariani apud Boissardum, ierba, quibus eas in Topographia Romæ

Marianus
in Topogra-
phia Romæ
Boissardus
in Topogr.

Rome descriptis: Fornices illa rotunda & alta, quæ
hodie spectantur eo in loco, qui Ciambella dicitur,
partes sunt reliquiarum Marci Ant. Agrippæ, prope
quas Nero quoque Thermas suas adificari curauit sum-
ptuosissimas, quarum vestigia cernuntur satis ampla à
posteriori parte Templi S. Eustachij; prope has Ther-
mas M. Agrippa extruxit Templum Pantheon; fuisse
autem à Septimio Seuero instauratum, titulus in fron-
tispicio Pantheon sat indicat; postquam enim hac in
frontispicio verba leguntur:

M. AGRIPPA. L. F. COS. TERTIVM. FECIT.

Paulò inferius litteris minoribus hac continentur:

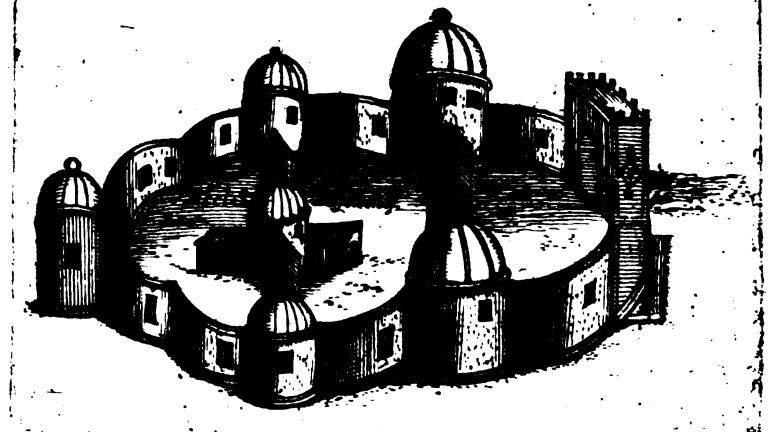
IMP. CAES. L. SEPTIMIUS SEVERVS, PIVS,
PERTINAX. ARAB. ADIABENIC. PARTHIC. MAXI-
MVS MAX. TRIB. POT. COS. III. PROCOS. ET IMP.
CAES. M. AVREOLVS ANTONINVS PIVS FELIX
AVG. TRIB. POT. V. COS. PROCOS. PANTHEON
VETVSTATE CORRUPTVM CVM OMNI CVLTIVRE-
STITVERVNT.

Ex quibus sic patet: quod supradictamvisus has
Thermae Pantheon vicinas à M. Agrippa primo exco-
rctas deinde à Neroni; postea à Septimio Seuero, Anto-
nino Pio, & Alexander Scuero successivis temporibus am-
plificatas; & inhabitatas fuisse; sic onus inaditis supra-
citatius Boissardas (circum)aggregatae Thermae exten-
runt primo Nero, ubi duas Thermas habuisse dicitur
post Templum Sancti Eustachij. Alexander vero Seue-
rus Mammei filius, ibidem palarium erexit amplissimum,
& Thermas Alexandrinas amoenitate & locorum splen-
dore celeberrimas. Hec Boissardus; quæ & à me di-

V ligen-

ligenti inquisitione verissima comperta sunt. Neque mirum cuipiam rerum humanarum vicissitudinem consideranti, videri debet, tot harum Thermarum conditores fuisse, cum Principibus Romanis ut ex actis eorum patet, ita comparatum fuerit, ut successores Imperij, destructis praedecessorum fabricis, suas tum ad priorum nomen delendum, tum ad suummet propagandum pro libitu superextruxerint, utulisque priorum expunctis, suos reposuerint; quemadmodum de Commodo Antonino scribit Lampridius: *Attianis operibus suos possuisse titulos, & Calesto Neronis dempto capite suum impossuisse, quod & hodie praeforibus Conservatorum in Capitolio cernitur.* Structuram Thermarum prout Antiquarij comperire potuerunt, hic ex Panditolo extractam exhibemus.

*Forma Thermarum
Alexandri Seueri Cæsaris*

C A P V T . I .

*De Ecclesie situ, consecratione & inscriptionibus
in ea repertis.*

CVM itaque ex praedictis Thermarum Alexandri Seueri, olim Neronis & M. Agrippae, situm iam exploratum habemus, Donum vero Placidi ad ipsas, vel potius intra ipsas Thermas sitam fuisse, ex traditione nobis constet, Thermæ vero prægrande spatium occupauerint, certè illa alio in loco dictarum Thermarum sita esse non potuit, quam eo in loco, ubi hodie Ecclesiam S. Eustachij, supra ipsa videlicet veterum Thermarum fundamenta extactam spectamus, cuius & semisepulchrum minorum moles, quibus Ecclesia cingitur, magno scandi inicio sunt.

Ecclesia S.
Eustachij su
pra .
Thermarum
rudera ex-
tracta sunt.

Si tanien quispiam ex dictis inferat, hanc Ecclesiam à primis illis temporibus intra ipsas Thermas, prout hodie videatur, edificatam fuisse; eusin maximè hallucinaturum inde patet, quod cum ante Constantini Magni ad Imperium exaltationem, sub Tyrannica illa Cæsarum prædecessorum persecutione nullæ Christianis nata quies, nulla firma statio, nulla Ecclesiæ essent, in quibus Christianæ pietatis opera, & Sacramentorum administratio perageretur; sed persecutionu metu perculsi, vel in abditis domum secessibus, vel in subterraneis cryptis cœmterijsque, sua oratoria (intra quæ, iuxta Sancti Pontifices, tum Christi fidèles se re-

156 Pars V. Ecclesia

cipientes, diuinorum operum exercitijs vacabant) ha-
buisse, Baronius in Ecclesiastica sua historia tomus 2.
dilucide, vti & Bosius, in sua Roma Subteranea ostendit ; fieri sane non potuit, Ecclesiam publicam Diuo-
Eustachio hodie sacram, tunc temporis eandem fuisse,
quin potius intra subterraneos Thermarum meatus, cry-
ptam aliquam sacris peragendis aptam, in qua & cor-
pora Sanctorum Eustachij Sociorumque, fideles Christi
considerant, accommodatam fuisse, in qua & Christiani
ad Sacraumentorum participationem constitutis diebus
se recipere, vero haud absimile esse putem. Con-

Ecclesia S.
Eustachii ex
tempore Cō
stantini.

stantino verò Magno ad Christum conuerso, cum-
iam omnibus Christi fidelibus plena Ecclesiarum fun-
dandarum potestas concederetur, tum priuatum quoque
Christianos eius admirabili in Ecclesijs ædificandis ar-
dore animatos, tum ceteras, tum hanc Sancti Eustachij
in ampliorem formam extruxisse, non est quod dubi-
tare quispiam possit, quem tamen successu temporum
semper magis magisque aucta atque exculta, tandem
eam, quam hodiè spectamus, formam induerit ; ita
ut tempore Gregorij Magni, iam inter Diaconias., vii
veteres dicebant, connumerata fuerit. Successerunt
Gregorio Magno & Sancto Benedicto Comites. Tuscu-
lani, qui vti à S. Eustachio se descendere fatebantur, &
Romanae Vrbi dominabantur, ita quoque tum piorum
contriburione, tum proprijs sumptibus, nec non amplis
hæreditatibus relictis, eam nullo non tempore, vt ex Ge-
nealogia patuit, ditarunt ; imò vti maiora pietatis argu-
soenta erga Diuum Eustachium demonstrarent, ipsas
qua-

quoque Thermae inhabitare constituerant. Quæ omnia ita esse ut dixi, Zazara magno verborum ponde-
re declarat, verba eius sequuntur: Leggiamo appresso
Alicarnaso al 4. lib. che Ottavio Mammilio genore del
Re Tarquino godere della sua Residenza nella stessa Città
di Tuscoli; il qual Glorioso Cavaliere Eustachio con nu-
ovo trionfo, ma diverso da suoi Antenati, insieme con Teo-
pista sua moglie con Agabito secondo è con Teopista suoi
figliuoli ricevuti nel patrio e triomfante suolo dell'universo le
gloriose palme del martirio commune, sotto l'Imperio dell'
empio Adriano à 20. di Settembre, l'anno 120. dell'hu-
mana salute, riposandosi i loro Sacerdoti Corpi nella Chiesa edi-
ficata in honore del detto Santo, dentro le sue proprie case le-
quali orano vicino alle Terme di Alessandro Seuero, viuen-
do tutta via il Popolo Romano fatto il particolar patrocinio
di questo suo gran Fotelare in Cielo; auuenga che la glo-
ria di questa famiglia lucidissima, primieramente apparis-
se con la Corona del Martirio di San Clemente Papa, fi-
gliolo di Faustino Ottavio, della medesima Regione del
Monte Celio, che sedette il settantesimo anno della gratia;
è dopo questo anche di San Cornelio Papa, figliolo di Casti-
no della medesima famiglia, che parimente sedendo nel
254. fu per Christo martirizzato leggendosi di loro nell'Ar-
chivio Cassinese, in uno de Sermoni di Pietro Diacono in
honor del secondo San Placido. Hæc Zazara. Primum vero,
qui eam summa solennitate consecravit, Pancirolius
in suo de Ecclesijs Romanis libro tradit, fuisse Coelesti-
num III. anno 1196. Fu questa Chiesa di S. Eustachio,
come appare da un soprascritto d'una pietra consecrata
con

Quando Ec-
clesia prima
fuerit con-
secrata..

con le proprie mani dñ. Celestino III. Et anche maneggiò
varie Reliquie, che riguardava l'clear maggiore, e quella
fu la terza Domenica doppo Pascha; l anno 1196. con cap-
ita solennità, che maggior per l'adetto mons. Guido in
consecrare le Chiese. T otius huius Consecrationis ferien-
tiam dudum inquisitam, tandem lapidi marinore inci-
sam inueni quamcum Canonicis ritè collatam. hic ca-
sida, quæ eius exscriptor D. Egidius Pa ulinus, eiusdem
Ecclesie Parochus, propria manu p[ro]p[ter]e presente exfer-
rit, hic apponendata exiliavit, cuius senectile cit qui
sequitur.

Monumen-
tum marmo-
reum, in Ec-
clesia S. Eu-
stachii, quo
Ecclesia co-
securatio à
Celestino
III. facta
describitur.

IN NOMINE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.
ANNO INCARNATIONIS EIVSDEM MCXCVI. ET
ANNO VI. D. CELESTINI PAPAE TERTII IN INDI-
CTIONE XIIII. IN DOMINICA, QVA CANTAVIT
MODICVM DEDICATA EST ECOLESIA ISTA: CVM
TRIBVS ALTARIBVS QVAE SYNT IN EA, QVAE
CONSECRATIO FACTA EST AB EODEM D. PAPA,
CVI COADIVTORES FVERVNT HI EPISCOPI,
OCTAVIANVS OSTIENSIS, PETRVS CALLOCIA
PORTVENSIS, IOANNES ALBANENSIS, PETRVS
ARCHIEPISCOPV ASGERENSIS, ANASTASIVS CA-
PVTAQVENSIS, NICOLAVS FORISEMPRONIENSIS,
ET SABARISCIVS BADENSIS: IN MAIORI ALTARI
CONSECRATO AB IPSO D. PAPA, CVI ETIAM
ASTITIT PRAEDICTVS EPISCOPVS, SYNT HAE
RELIQVIÆ, DE LIGNO CRVCIS DOMINI, DE
SANGVINE IPSIVS, DE SPINEA CORONA, DE VE-
STIMENTIS EIVS, DE RELIQVIIS ET VESTIMENTI-
BUS APOSTOLORVM PETRI ET PAULI, DE COSTA
S. ANDREAE, DE ARVINA ET CARBONIBVS SAN-
CTI LAURENTII, DE RELIQVIIS SANCTORVM EV-
STACHII, VXORIS ET FILIORVM EIVS, SVB MA-
IORI

IORI ALTARI IN CAPSA ONICINA SVNT CORPORA SANCTORVM CVM TITULO MARMOREO, HIC REQVIESCVNT CORPORA SANCTORVM MARTYRVM EVSTACHII ET Vxoris eius TEOPISTAE EORVMQUE FILIORVM AGAPITI ET THEOPISTI. EGO CELESTINVS CATHOLICAEC ECCLESIAE EPISCOPVS CVM PRAEDICTIS EPISCOPIS CORPORA SANCTORVM ET QCVLIS VIDI, ET MANIBVS TENZAVI, ET RECONDIDI CVM TITULO ANTIQVO IN MAVSULEO SVB ALTARI, AD CVIUS CONSECRATIONIS ANNIVERSARIUM INSTITVIMVS, VT QVOTQVOT AB IPSO DIE VSQVE AD OCTAVAM PENTECOSTES DEVOTE CONVENERINT, DVORVM ANNORVM REMISSIONES SVORVM PECCATORVM HABEANT. HAEC CONSECRATIO ANNO ET DIE SVPRADICTO FACTA EST STUDIO ET LABORE BETRI ARCPRESBYTERI COGNOMENTO SACCOCCIA, CLERQ ET POPVLQ AVXILIANTE, CVIYS CONSECRATIONIS CELEBRITATI VSQVE AD HAEC TEMPORA NVLLA SIMILIS EXSTITIT.

Ego Aegidius Paulinus ab Acquata Asculana Diocesis, Parochus huius Ecclesie S. Eustachij fidem facio, supradictam scripturam me contrulisse cum originali marmoreo, quod est positum a regione summi Altaris in columna prima ad latum deorum, ex aliud fidem restandam, propria manu me subscribere volui. Datum in Ecclesia Sancti Eustachij, hac die 29. Nonembrie 1664.

Nemo tamen ex hac epigrapha sibi persuadeat, Eccliam tunc temporis primam a Celestino III. ædificatam fuisse: nequaquam; sicut enim illa, iam multis ante seculis extorta, quominus tandem consecraretur, varia istorum temporum revolutiones obstitere, quodci
se.

& Pancirolus hisce verbis testatur: Di qui prese anche
errore Frà Santi, pensando che all' ora fosse dall' istesso Pa-
pa edificata, mà molto più antica è necessario che sia,
poiche fù posta nel numero delle Diaconie de Cardinali, sotto
Gregorio il Magno, è nel fine dell' istoria del sacro
martirio di S. Eustachio e compagni si legge che essendo
d'alcuni Christiani pij è diuoti pigliati i loro corpi, e con sal-
mi e canti repositi in un luogo sacro passata la persecuzione
gli fabricorno un Oratorio, ed è da credere che fosse in
questo luogo, che doppo d'esser aggrandita, e fatta Chiesa,
si consacro da Celestino III. con quella solennità e pompa,
che dissi di sopra, si che illustrissima ritrouò per più capi;
questa Chiesa di S. Eustachio, primo dal luogo, perchè di
qua si piglia il nome di tutto questo Rione, è perchè furono
già qui le tanto famose Terme di Nerone, che poi d' Ale-
fandro Scuero anche si dissero, d'onde nacque il proverbio
che casa peggiore di Nerone, è delle Terme di lui qual co-
sa meggiore? dalle quali ruine qui ancora si vedono alcune
restigie. Da poi famosa è questa Chiesa per quel Sano il-
lustre Martirio di S. Eustachio, chi con la moglie è figli
furono posti ad arder vivi danera ad un boue di bronzo in-
faccato, e si tiene, che qui riposino le lor venerande reliquie.
Et alla fine è celebre per gli atti illustri, che qui dal Popo-
lo Romano si celebrano. In questa Chiesa sin al Pontificato
di Pio V. si soleua dar qualsivoglia grado di dottorato alli
studenti della Sapienza, a qui nel giorno di S. Luce si fa
l' oratione per il buon principio degli studii nelle scuole pure
della Sapienza. Qui il Collegio de Procuratori ha la Cap-
pella di S. Michele, e nel giorno della Dedicazione, si con-
gre.

Privilégia
dicta Eccl-
esi.

gregano con gli Auditori di Ruota, ed Auocati Concistoriali
 à celebrare la festa; Qui il Popolo Romano nel giorno di
 S. Eustachio, viene à far la solita offerta del Calice è tor-
 cie, è per la felice impresa della guerra di Ferrara, fece
 voto d'offrir ogni anno à questa Chiesa alli 30. di Genna-
 ro con solennità e pompa un pallio di velluto: finalmente
 è Collegiata e Parochiale con due Compagnie, l'una del-
 Santissimo Sacramento, l'altra degli Albergatori, con far
 alli 7. di Gennaro una bellissima festa sotto il nome di
 S. Giuliano, che presso d'un fiume pasceua ed albergaua
 li forastieri. Francicus Zazara subcribens Pancirolo
 dicit, Romanos principalium Vrbis familiarum Proce-
 res, suas habitationes supra celebriora Romanarum fa-
 bricarum rudera veluti fortalitia quædam, queis se
 contra inimicorum imperum, si quandoque calamito-
 sis istis temporibus solitæ inter dissidentium familia-
 rum de præcedentia contentiones nascerentur, defende-
 rent, fabricari solitos fuisse; vndè Comites Tusculani
 præter habitationes, quas in monte Cœlio habebant,
 Mausoleum quoque Augusti, & Thermas Neronianas
 sive Alexandri Severi apud veterem Ecclesiam S. Eusta-
 chij, in palatio hodie dicto di Madama, pro habitatio-
 nibus suis eligebant; hoc pacto Cornites de Sabina mo-
 lem Adriani, hodie Castrum Sancti Angeli occupabant,
 quorum in locum postea successerunt Vrsini; Castelli
 verò thermas tenebant Titi, quorum habitatio postea
 dicta fuit Castellana; Frangipanis verò Colosseum,
 intra quod, Panquinio teste, Alexander III. quoque ad
 contra rebelles se tutandum, cum vniuersa curia se rece-

pisse fertur; sic Pierleonios intra Theatrum Marcelli se-
muniisse idem Panninius ait, quod poste à Sauelli occu-
patum in hunc usque diem conseruant; præterea Co-
mites Marsi Thermas, Diocletianas, Vrsini Theatrum
Pompei, Colonenses Thermas Constantini Imperatoris
in monte Quirinali, alijs Aerarium in foro Antonini
possidebant, ut proinde mirum non sit Comites Tus-
culanos Thermas Alexandrinas non tam ad se contra-
factiosos defendendos, quam ob eum potissimum
finem selegisse, quod S. Eustachium, à cuius parentela
se descendere gloriabantur, domum suam ibidem ha-
buisse norant, quam deinde in Ecclesiam Diuo Tutelari
sacram à pijs fidelibus mutatam fuisse, norant. Legitur
enim apud Cencium Camerarium, tunc temporis quo-
que diuersorum prædiorum, vna cum Castellis Mo-
nasterio Sublacensi subiacentibus ab Æmilie uxore
Quidonis Comitis Tusculani anno 1004. Ecclesiae
S. Eustachij factam fuisse donationem, aliasque, quas
Maiores eius dictæ Ecclesiae fecerant, videlicet Sancti Vi-
ti, Arigliani, Sancti Angelii aliorumque locorum ab ea-
dem confirmatas donationes in Archivio SS. Cosmae,
& Damiani, & Ecclesiarum Collegiarum SS. Eustachij & So-
ciorum se reperiisse Zazara afferit. Multa sane ad no-
stram rem hic ex dicto Archivio adducere potuisse,
nisi inundatio Tyberis sub Clemente VIII. Ecclesiam
inuadens, totum irreparabili Canonorum danno per-
didisset. Sed ut ad institutum nostrum revertamur, Ec-
clesiam S. Eustachij ante 991. annos iam constitisse
inde aperte colligitur, quod Stephania Senatrix Ra-
mania

Institutione
Ecclesie an-
no 991. facta
a Stephani-
a Senatri-
ce Romana.

mane ad dictam Ecclesiam splendidius ornandam, in honorem S. Eustachij Martyris, à cuius parentela descendebat, partem columnarum suis expensis erigi curavit, ut nomen eius in columnari coronide inscriptum hodierna die adhuc reliquum restatur hoc tenore verborum:

EGO STEFANIA PRO ANIMA MEA ET VIRI
MEI ET FILIORVM AD DVAS COLVMNAS ERIGE-
RE FECI.

Hanc inscriptionem cum ex Zazaræ relatione, in dicta Ecclesia adhuc superesse intellexisset, totus in hoc fui, vt eam Canonicorum ope inquirerem, sed frustra; Accidit tandem, vt dum matutinis horis denudò illius indagini inuigliarem, radiusque solis per fenestram principalem ingressus rotam illam intereolu[n]arem coronidem illustraret, & ecce de repente scriptura ex vmbbris, quas cavitates litterarum faciebant, omnium admiratione & gaudio (de qua ne Canonicis quicquam Ecclesiaz quicquam, vel per traditionem villo quam tempore accepereant) apparuit, quam & statim eo, qui supra patet tenore excerptam hic appono: Quoniam vero annus hic inscriptionis factæ deerat, illum ex historijs & Genealogia Comitum Tusculanorum tandem derexi. Res ita sese habet.

Alberticus Marchio & Comes Tusculanus ex Theodora genuit Albericum II. Comitem Tusculanum, Principem & Consulem Romanum, & Ioannem Comitem Tusculanum, qui primus Saracenos ex Italia profligasse traditur. Albericus II. Frater Ioannis uxores

binas habuit, Aldam Patriciam Romanam, filiam Hungonis Regis Italæ, & Stephaniam Senatricem Romanam anno 991. Atque hæc est religiosa illa Stephania, quæ fieri iussit partem columnarum in dicta S. Eustachij Ecclesia, prout ex supraposita inscriptione patet, & in hunc usque diem incisa spectatur in coronide antiqua, quæ est à latere sinistro in ingressu Templi; quæ oīnnia confirmat Zazara his verbis: *Alberico II. Conte di Tuscolo Principe è Console de Romani, di cui ne priuleggi del detto Monasterio Subiacense si legge una unione che fecer à quella Badia nel 982. sotto Leon Papa VI F. della sua casa alla sua Chiesa di S. Erasmo, vicina alla Nanicella presso la vigna della nobile Donna Serbia, et altri confini, nella qual scrittura vien ricordato con suddetti titoli di Principe è Console di tutti li Romani; leggendosi di lui al cap. 64. del p. l. di Leone Ostiense. Fù la sua moglie Alida Patricia Romana figliola d'Ugone Re d'Italia suo padregno, col qual Re nell'an. 991. per diuersi accidenti venne doppo ad aperta e publica guerra. Hebbe anche la seconda moglie chiamata Stefania Senatrice Romana, da quale ordinò fabricare in honore di S. Eustachio Martire della descendenza di suo marito, una parte del colonnato della principal nave della sua Chiesa in Roma, al lato sinistro nel principal ingresso di quella, e nel antico freggio architravato, che le sourastè, leggendosi tuttavia con la solita similitudine di quei secoli, il nome di questa Principessa, che fe' drizzar quell'opra per l'animus sua, del suo marito, e figlioli, come anche della matremissima in Cencio Camerlengo Papa Giovanni XII F. Le locesse ed*

inuestisse doppo la morte del marito la Città di Pelegrina per lei, suoi figlioli, e nepoti. Videtur autem columnis dictæ Ecclesiæ iam labefactatis, nouas substituisse, ex ruineribus Thermarum erutas, 205. annis ante consecrationem Ecclesiæ à Cælestino Papa III. anno 1196. factam. Cum itaque Stephania eam non à fundamentis extruxerit, sed columnas tantum vetustate labefactatas instaurauerit, patet iam multis ante annis Ecclesiam fuisse extructam, videlicet temporibus Constantini Magni, uti suprà ostendimus, & si coniectura uti licet, eodem forsan tempore, quo Ecclesiam B. M. Virginis de Vulturella ad Rupem Sancti Eustachij à Constantino extructam fuisse supra tradidimus, videlicet 205. annis ante Stephanie instaurationem, & 866. annis ante consecrationem à Cælestino III. factam, anno forsan Imperij Constantini 330. quo Ecclesiarum per universum Orben Romanum ædificandarum potestas dabatur.

Cernuntur præterea multa adhuc in dicta S. Eustachij Ecclesia Comitum Tusculanorum, eorumque qui se vocabant Comites de S. Eustachio, pietatis monumenta: primum est tetrastylum Mausolæum Altaris maioris, sub quo SS. Eustachij, Theopistes filiorumque corpora requiescant, pretiosis marmoribus extractum, in cuius boreali latere hac inscriptio habetur.

OTTONELEVS HOC OPVS FIERT IVSSIT CVM MARIA SVA CONIVGE IN REDEMPTIONEM ANIMARVM SVARVM.

Fuit autem Oddo II. Comes Tusculanus ob modicam staturam Ottolius sic dictus, filius Ramonis, ut ex

*Varia inscrip-
tiones su-
perfítices in
dicta Eccle-
sia.*

*Ottolius
comes Tusc.
quis fuerit.*

genealogia patet, Dominus Tusculi & Algidi, quæ Oppida pro condonando sibi rebellionis peccato ultrò Innocentio III. obtulit, & vix dura absolutionem obtinuerat, cum ecce sub Cœlestino III. totum Oppidum Tusculanum à Populo Romano incredibili furore agitato, ita funditus destruunt fuit anno 1178. ut ne vestigium quidem in hunc usque diem appareat. Ottolinus itaque de S. Eustachio Ramonis filius, Senator Romanus, vir authoritate & potentia celebris; vt parenti ob factionem Friderici Barbarosæ contra Pontificem uti complici, ita rebellij veniam obtineret, pium hoc in honorem S. Eustachij monumentum, ad contestandam sui delicti penititudinem posteritati relinquendam censuit.

Comites Tusculani destructo Tusculo se nominari voluerunt Comites de S. Eustachio.

Destructo itaque Tusculo, Comitum Tusculanorum nomen in Comites de S. Eustachio commutatum fuit, ita ut descendentes à Ramone, Ioannes, Ptolomæus, Otto, Octavianus, Ptolomæus, Petrus Aloysius, eiusque filij Oddo IV. & Octavianus, quorum ille Theobaldum & Pontellum genuit, omnes Comites de S. Eustachio nominati fuerint, ut ex Instrumentis apud Zazaram videre est. Poncellus itaq; Comes de S. Eustachio homo suo tempore magnæ authoritatis, post mortem in Ecclesia S. Eustachij, prope quam suum habebat palatium, sepeliri voluit, cuius lapis sepulchralis, in quo ipse rotus armatus inscuptus, in hunc usque diem in pauimento Ecclesiae, non procul ab Altari maiori spectatur, cum inscriptione, quæ limbo lapidis circumcirca insculpta hoc verborum tenore legitur:

*Poncellus Comes de S. Eustachio
In Ecclesia S. Eustach.
sepeliri voluit cuius epitaphium
adhuc extat*

IN

IN NOMINE DOMINI AMEN.

ANNO NATIVITATIS EIVSDEM MCCCXXIII.
 MENSE MARTII DIE XXII. HIC REQVIESCIT VIR
 BONAE MEMORIAE PONCELLVS DE S. EVSTA-
 CHIO, CVIVS ANIMA REQVIESCAT IN PACE,
 AMEN.

Epitaphium
Poncelli.

Infra pedes verò arma eius ponuntur, musivo opere,
 lapidi inserta, eo modo, quo supra ea æri incisa cum
 cornibus Ceruſ, item cum Leone & Lupo pueros deglu-
 tientibus exhibuimus.

Referunt quoque Canonici huīus Ecclesiæ, Sa-
 cellum, quod hodiè S. Michaelis dicitur, olim S. Eusta-
 chio sacram suisse, ei loco propriè impositum, quod
 olim veterum Christianorum Oratorium subterraneum
 fuerat, & in quo sacra līpsana Diuī Eustachij, Vxorū Fi-
 liorumque magna religione colebantur. Addunt tradi-
 tionem se habere, ibidem quoque locum Martyrij di-
 citorum Sanctorum suisse, bouemque illum Phalaridis
 æneum, in quem igitib⁹ succensum Sancti Martyres
 coniecti fuerant, in hunc usque diem alicubi ibidem
 ruderibus obrutum sepultumque iacere, quem forsitan
 diuina prouidentia alijs temporibus detegendum reue-
 landumque, ad Diuinū nominis sui gloriam reseruauit.
 Coeterū in omnibus Ecclesiæ muris Vita glorioſi
 Martyris S. Eustachij Sociorumque exquisitissimis ima-
 ginibus magna Ecclesiæ ornamento depicta cernitur.
 Atque hæc sunt, quæ de Ecclesia S. Eustachij in Vrbe
 eiusque fundatione comp̄perire licuit.

Sacellum S.
Michaelis,
olim tradi-
tus suisse S.
Eustachij,

CA.

C A P V T . I I I .

Descriptio nonnullorum locorum, quæ Montem Vulturium B.V. Maria & S. Eustachij circumiacent.

Quamvis in prisco nostro Latio pleraque dicta loca, quæ nonnihil antiquitatis iapiunt, fuse & exactè descripsimus, quia tamen ex illis nonnulla occurunt, quæ propriè historiam nostram concernunt, ea hīc paucis exponere visum fuit.

Loca præcipua hæreditatis Eustachianæ ad montem Vulturinum sita fuisse, in præcedentibus dictum fuit, vbi & amplissimam hæreditatem à Tertullo Senatore Romano potentissimo, qui ex familia S. Eustachij descendebat, intuitu Placidi filij sui S. Benedicto solemnificatione ex testamento relictam ex Zazara descripsimus. Ex quibus quoque Mons Vulturinus, & Ecclesia B. Mariæ de Vulturella, seu Vltouilla, hodiè Monterella, portio non exigua fuit, & omnia quoniam jurisdictioni Abbatiae Sublacensis subiacebant. Cum verò processu temporis bona pleraque ab alienata ad sacerulares transierint, atq; hodiè dictus Mons Ducibus Polanis parcat, à Polo veteri Comitum Oppido, Duncunque Polanorum sede ordiri visum est.

Descriptio
oppidi Pola
ni vulgo
Poli.

Polum seu Polium ex vetustissimæ Vrbis Polistæ ruderibus extructum in colle, velut in montium quodam vndique ambientium Theatro positum, olim Volscorum Regno adnumerabatur, quod inter Hernicos

icos & Latinos strictissimis finibus velluti cuneus, in
Æquorum confinia quindecim milliarium spatio in lchl
giudicem extendebatur. Dicēbatur & Longula ob for
mam non nihil in longum diductam, mille & quingentis
circiter passibus à noua Polistria sive Polo versus or
tum diffusa, Martij Coriolani contra Rotnatos factione
celeberrima, teste Liuiō! Vnde multi nescio quo effore
Polistriam & Longulam, pro duabus Ciuitatibus per
perā nū acceperunt. Légitur in hunc vñqñ dñm ad Port
tam Palatio Polano vicinam hæc Inscriptio, quæm & su
præ adduximus.

NVNCL POLVS, ANTIQVIS SVM DICTA POLY
STRIA, PRISCVM
VIX PROPE QVAE PVERAS LONGVLA
NOMEN HABES.

INFENSVS PATRIAE NOS MARTIVS ABSTVLIT
VRBI.

QVID MIRVM HAVD CVSTOS TVNC IQ
VIS ALES ERAT.

Alludit in fine ad Gentilitiam Aquilam tessulatam,
quæ Comitum Ducumque Polanorum insignia trium
phant. Polum itaque in collis dorso in longum proten
sum, non neongruet etiam in Longula dici posset.
Intra Oppidum duabus Ecclesijs Parochialibus instrui
tur; Prima Ecclesia, quam Domum vocant, Turni
per eleganti archisœura constructa superbit, altera
S. Ioannis, cum Sacello Arci inserto, de quo posteā; Ex
træ muros duas pariter Ecclesiæ spectandas exhibet;
Prima est S. Stephani, à Patribus de Schola Pia admi
nistrita; Altera ex opposita Vrbis parte sita est, Excellen

170 Pars V. Montis S. Bust.

tissimæ forminae, D. Violantis, Famesis, Vxoris Lotharij,
Ducis liberalitatis, thal., quam Cupidam vulgo vo-
cant, egregiè instruxerat. Sed ut ad Ecclesiam S. Stephani
redeamus, reperitur vetustissima Inscriptio, Eccl.
Ecclesia S. Stephani ex
tra muros, .
consecratio.
hoc tempus. hoc verborum tenore describitur:

ANNO DNICÆ INCARNATIONIS M CXXXVIII.

precibus. P̄CBVS DNI ODDONIS. COMTE ET IOHIS. EPIS.

COPÍ ARCHIPREF HVISS ECCLAE ET ALIQ. FE

dici. DELIVM D̄P DNV. GVIDO. CARDINALIS.

EPISCOP. LATERANENSIS. ET S. TYBVR

Mensis TINAE ECCLAE IN UNDECIMO DIE MIS.

MARTI ECCLAM ISTAM CVM DVOR. AL

Sanctorum: TARIB. EX REEQ. STOR. M. CESE FIBVR

TIE STEPHANI PP. ET ALIOR. STOR. CSE

CRAVIT MAGNUM ALTARE IN ONORE

Process. B. PTOMART. STEPANI ET B. NYCGLAE

ET ALTARE DE PORTICU AD ONOREM

Semper BEATE MARIE SEP. VIRG. ET B. THOME ABER

ET

ET B. EGIDI C. ET C^TSTITVIT VT IN OI
 ANNO IN DIE DEDICATIONI VIV QIVQ.
huius qui-
cunque
 CVM DEVOTI^E VENIS ET AD DEDI
 CATIONE ISTA HABEBAT ANN^V. I. DIMIS
 SVM DE SVA PENITENTIA ET QUARTA
 PARTE DE VENIALIB^P CVLPI ET LVXV AVT
 PLV ANN HABET N PIENIT ZRB ZANN
 SINT SIBI DIMIS ET IIII PARZ
 DEVE NIALIBVS CVLPIS.

Hanc Inscriptionem cum litteris intricatam videre-
 mus, quantum fieri potuit lectioni aptam reddidimus,
 quæ Lectori innuimus, ne de fide nostra dubium aliquod
 nasci posset. Duces Polani erant tunc temporis Oddo
 & Ioannes filij Berardi Domini Polani, quorum ille
 in dominio Patri successit, alter Ioannes Episcopus &
 Archipresbyter, postea S. R. E. Cardinalis ab Adria-
 no IV. creatus fuit anno 1154. anno decimo sexto a
 consecratione Ecclesiæ. Quido verò Cardinalis Late-
 ranensis, & Ecclesiæ Tiburtinæ Episcopus, dictam
 Ecclesiam ad duorum fratrum Ioannis, & Oddonis
 petitionem consecravit: Scetere ex inscriptione di-
 cies. Est in dicta Ecclesia Altare Deiparæ Lauretanæ.

Y 2. dica-

172 Pars V. Montis SEust.

**Palatium
Ducis Pola-
ni,**

**Spolia Tor-
quati de Co-
mitibus ex
Germanico.
Bello allata.**

**Hortus:
Biblioteca
Sacellum.**

**Sacellum
aliud.**

**Pons-palatii
vberissimus.**

**Tuliculum
Polanum.**

dicatum, insigni apparatu conspicuum. Sed hisce obiter dictis, iam Palatium Ducum examinatum, quod amplitudine sua quasi decimam Oppidi partem occupat, innumeris penè conclaibus aulisque splendidum, in quibus nullum occurrit, in quo non quidpiam memoria dignum à Vetustissimæ familij Heroibus patratum videas. Spolia à Torquato de Comitibus, Cæsarei exercitus Archistratego, è Germanico bello asportata, plurima sunt, & inter cetera tormenta bellica, unum prægrande, cui nomen Tyehonis Brabe adhuc inscriptum, dignum consideratione cernitur. Coeterum totum Palatium tum Pontificum, tum Herorum, qui ex eadem familia prodierunt, picturis illustre est. Domestico horto, fontium iocis amoenissimo, Bibliotheca & Sacello, in quo potissimum trium celeberrimorum Pontificum, Innocentij III. Gregorij IX. & Alexandri IV. ex familia Comitum effigies, ex veteri. Si Petri in Vaticano Ecclesia extractæ, eum amplissimis Elogijs hic exposita spectantur; inter quæ & multæ, quæ nostræ historiæ stabiendiæ plurimum contulerunt subsidijs, monumenta excant. Est & aliud Palatio insertum. Sacellum antiquissimum, in quo ante majoris Ecclesiæ constructionem, sive Religiosi sive seculares Canonici, dum usitatus cultus administrationem obibant. Palatium vberissimum fonte scatenis ex quo deinde totum Oppidum aquas in domesticos usus participat. Est & in Suburbano. Tumulua, tribus ferè milliaribus Polo dissimilis à Torquato Duce conditum. Palatium in eo preamplum, quæcavor turribus, more Gallico, conspicuum, nec non Vi-

uario, aquarum catadipis; horis fructiferis; Syhnis
præter sumam amoenitatem aërisque salubritatem,
incredibiliter varietate rerum instructum; quod cum suc-
cessu temporis non nihil à suo splendore defecisset. Ca-
rolus Secundus modernus Poli Dux, pro monte sua
amplitudine, pristinæ magnificenter restituit; stagnum
qui alio deriuatis aquis exaruerat, virgultis excisis effos-
saq[ue] h[ab]itu limosa, aqua pescibusque uberrima redi-
didit, la Catenæ vulgo vocatur, cuius etymologiæ in hunc
visque dient mansit ex occasione, quia Torquatus, cum
primi locum hunc extrueret, sub dieis ad labores euo-
catis, ad catenam roco excitare solebat.

Est & aliud, quod Polani Oppidum illustre redi-
dit, mons editus duobus millibus passuum versus bo-
ream remotus, Temploque Deiparæ, vulgo la Madonna
di Poli, inclitus; sicut olim totus mons in vertice Coe-
nobio habitatus, bedie nihil praeter Templum Deipa-
ræ peregrinationibus, nec aucta miraculis celebre, su-
perest. Atque haec sunt, quæ de Polano Oppido breui-
ter dicenda censuimus.

La Madon-
na di Poli;
Ecclesia De-
paræ confe-
crata.

Sublaco vulgo Sabiano, S. Patriarchæ Benedicti,
solitudine, rebusque getis, ab omnibus eius vitæ scri-
ptoribus celebratus. Mille passibus à Sublaco Oppido
spectatur in monte, fama per totum orbem, celebre Mo-
nasterium S. Benedicti & S. Scholasticæ, cuius anti-
quitatem, cum alijs Sacri Ordinis scriptores quam uber-
imè descripserint, ita repetendis non immorabor.
Fuit id ædificatum tempore Benedicti VII. Pontificis,
alique ab eo dedicatum, prout inscriptio ad introitum
Eccl-

Ecclesiæ hoc verborum tempore docet.

+ AEDIFICATIO VIVS ECCLIAE SCAE SCHOLASTICAE TEMPORE DOMINI BENEDICTI VII.
PP. AB IPSO PP. DEDICATA IX. D. S. ANNO AB
INCARNATIONE CCCCCCCC. LXXXI. M. DEC. D.
III. INDICATIONE VIII.

Huius peristylium paucis annis à Venerabili Abate Patre Chavarino, egregijs Sanctorum Virorum, qui ex eo Ordine prodierunt, nec non & Pontificum, Imperatorum, & Cardinalium, qui illum locum suā præsentia decorarunt, picturis, versibusque eruditissimis exornatum, mirum in modum splendet : ubi inter cetera hoc Anagramma de S. Benedicto scriptum legitur, vti sequitur.

SANCTISSIMVS P. BENEDICTVS PATRIA NVR-
SINVS, FAMILIAE ANICIAE DECVS, OMNIVM MO-
NACHALIVM RELIGIONVM IN REGIONE OCCI-
DENTALIT LEGISLATOR, PRAESES ET CVSTOS DE-
TOTO ORBE RECTE MERITVS.

ANAGRAMMA.

IS HEROS, CVM IN CELLA CONSISTERET,
VIDIT LAETABVNDVS, DONANTE DOMINO, IV-
STISSIMAM SORORIS ANIMAM IN COLUMBAE
SPECIE, COELI TVNC SECRETA FELICITER PE-
RAGRARE, VTI MAGNVS AIT GREGORIVS.

Hic inter alia quoque, celebtes illæ inscriptiones de tripli Sublacensis Abbatiae statu, & de donatione Opidorum Territoriorum, ac latifundiorum à Terullo Senatore Romano. Diuo Benodicto relicta occurrunt, quas cum

et quia in precedentibus allegaueram, & ad Lectorem
remitto.

Ascentibus ex hoc Monasterio per montis dea
eluitatem, specus sexcentorum circiter passuum inter-
vallo occurrit, & memorabilis illa solitudo seu Eremus
S. Patris Benedicti, in quo triennio latenti, S. Romanus
Eremicola solo eius vita instituti conscius, vixit quo-
tidianum ex rupe praesalta fune demissum, Campanulæ
sono, excitando Dei seruo contemplationi dedito, as-
portabat, quam Campanulam liuore tandem percirus
Saranas, cum ad famuli Dei deuotionem impediendam
rupi illisam, lingua excussisset, Campanula proti-
nus quidem reperta, sed sine lingua fuisse, quam tempore
Vsbani VIII. post mille centum quatuor decim annos.
Laicus quidam Frater, sacrae Speluncæ Temphique custos
ad huc inter viros, cum terram sodicaret, magna om-
nium congratulatione, insperata euentu reperit, quam
& egomce proprijs manibus Campanulæ applicans,
prosorsus veram congruentemque reperi. Est sacrae Spe-
luncæ, cui amplissimum & quæ ac magnificissimum
templum superaditicatum est, hortulus vicinus, quem
tradidit locum illum fuisse, in quo S. Benedictus à Sa-
tanæ carnis illecebris tentatus, inter spinas & tribulos
tandem voluntarius traditur, donec puncturis, sentium
& totius laceratione corporis, libidinis extinxit ardor
rem, & vñâ vana Saranae reddidit testamenta: ho-
die etiamnam in illo loco rosetum visitur, & eius
plantas vñâ cum rosis in puluerem coneritis, Monachi
pro Reliquijs in variorum monborum medelam aduenis.

Sacra S. Be-
nedicti Spec-
luncæ.

Saranae in-
uidia.

Templum
magnissimum
specii sacre
superadifi-
catum.

Locus in
quo S. Bene-
dictus Sa-
tanæca-
tus inter spi-
næ se vo-
lucavit.

con-

conferunt. Locus sancti viti præruptio vndique & vn dique rupibus & præcipitijs constat, ita horrorem & merigtatem intuentibus adfert. In valle Apio, fluvius præofluit

Locus Mauro
ri & Placidi
miraculo
clarus

trivis feracissimus, qui ad Monasterium S. Scholastiae lacum olim efficiebat, in quo illustre illud obediens, tiae exemplam contigit, dum S. Parriancha Placidum supra aquas, ad Mauro submerso succurrentum, ire precepit: nonnulla quoque ex duodecim Monasterijs, quæ ibidem fundaverat Dei seruus, vestigia spectantur. Hodiè Abbatem agit Venerabilis P. D. Felix Romanus Sabinus, vir religiosissimus humanissimusque, sub cuius felici regimine, regulaci disciplina & obseruancia, Cenobium summe floret, cui Deus longam vitam deu. Accesserunt huic Romæ Reuerendiss. P. D. Joseph de Placentia Abbas S. Calixti, nec non & Reuerendiss. Pater D. Jacobus Lenzius Rom. Procurator Generalis Gong. Gall. viri vndeque doctissimi, iorum instructione vii in suis quæ hanc historiam concernunt, plurimum, ne profecisse fatetur, in quoque eorum merita hisceq;

gratia posteritati contestanda cœsui.
 Gerasonum m. Sequitur Sublacum Geranum, & infra radice montis S. Anatolij, Ecclesia mundinæ & peragrinatione celebris; deinde Geranum, & Sambycum, olim sub Abbatie Sublacensis iurisdictione Oppidum mondo Astallorum Familiae parent.

Sicilianum 2. Item Sicilianum, Mons Vulturinus una cum Pago Guadagnolo, cuius originem in præcedentibus descriptiplus. **Vicus Piso-** 3. Vicens Pisonis, seu Pisonianum, vulgo derorta,
 mis. voce

voce *Pisciano*, Theodulorum iurisdictioni patens, & infra
supem S. Eustachij immediate supra colliculū extructum.

4 S. Vitus Oppidum à Templo Dno. Vito sacro s. Vitus:
sic dictum, ad quod tanquam ad Aesculapium quen-
dam, ex omnibus circumiacientibus locis, rabiosi, seu à cani-
bus rabidis mortali, conceptis votis confugientes, mede-
lam inueniunt; fonte Gargitionis fluuij celebris locus,
de quo multa consideratione digna, quæ madmodum &
de huius præsentis historiæ argumento, eruditissimus
Petrus Paulus Caninius Abbas, ex hoc Oppido oriun-
dus, pro eius in Republicæ Literariæ bonum affectu-
mibi contulit.

Pallianum Arx & Civitas fortissima in monte ^{Pallianum}
posita, vna cum Genazzano & Caüs, quæ Colonna-
sum iurisdictioni patent.

Prænestina Vrbs Barberinorum iuribus subditæ, ^{Prænesto}
vni amplissimum descriptionis argumentum suppeditat,
ita quoque eius descriptionem opportunius in Latij vete-
ris Opere exhibendam distulimus.

Valmontonum à pascuis arietum præpinguisbus no- ^{Valmontonii}
men adeptum Oppidum Principi Pamphilio subdi- <sup>olim Tusca-
tum</sup>
tum, olim Lauricum dictum, super cuius rudera extru-
ctum fuit, hodiè præter palatum magnificentissimum,
ibidem nouiter edificatum non habeo quod dicam.

5 De Tyburtina vrbe fusissime actum vide in La- ^{Tyburt}
tio nostro: sicuti verò Mons Vulturinus vna cum [;]
Ecclesia B. M. V. de Monterella, Ecclesiastice Episcopi
Tyburtini iurisdictioni subest, ita quoque in eius Archi-
vio, quæ ad nostrum institutum pertinent, complura-

Laus Card.
Episcopi.

digna consideratione erimus, præferimus ope Ecclesiæ acutissimi Cardinalis de S. Cruce, Viribus Episcopi. sed dignissimi, qui, sive virtute eius integeritate reitudinem, sive Dianarum hammarumque rerum notitiam species, raro exemplo hodie Ecclesiae Dei prælucet.

Ierocomum,
Villa Traia-
ni.

6. Ierocomium olim Villa Traiani Cæsaris, idem est, at Vicus sacer, quarto præter delicias amplissimorum ædium horrorumque, venationis opportunitas celebrem reddidit, olim prædijs Eustachianis confinis, hodie Eminentissimi Cardinalis Pij iurisdictioni subest; vii & vicinum Oppidum à nomine S. Gregorij sic dictum, quod olim Sassula appellata, ob rupium quibus impositum est asperitatem. Ab his vno circiter millari distat Cæsape, olim Casa Corbula, non pridem Ducibus Polanis, hodie Piorum iurisdictioni paret; aquiscater magnæ in dealbandis hincæ supellectilis, telis, virtutis. Verum de hoc vide iam in precedentibus actum.

Massa Ap-
pollonia.

Massa Appollonia, quantum assequi potuit, fuit sita medio Praenestem inter & Polum montani itineris loco, hodie præter rudera nil supersit eius.

Sicilianam
aequitas.

Sicilianum, quod in descriptione Sublacensis Monasterij, Bicilianum quoque dicitur, vetustissimum Castellum, nomine illius superflite, iuxta nonnullorum coniecturam, ex habitatione primorum Latij incolarum, quos Siculos seu Sicanos, veteres Romanarum rerum scriptores Liuius, Dionysius, ceterique appellant, ab Aboriginibus ex Latio profligatos.

Zagarola &
Gallicanum

7. Inter Zagarolam & Gallicanum, præcam Gas-

bio-

biorum vibem extructam fuisse, ex maximis ruderibus
ibidecum obuijs colliguntur.

Tusculum hæreditaria Tusculanorum Comitum,
Tusculum.
ex Ostia stirpe distadonis sedes primaria, vobis sed
in precelso montis iugis supra Frascatum posita, quæ post-
modum ex rebellione Alexandrum III. iuster & Frideri-
cum Barbarossem Imperatorem, funditus à Romanis
euersa, præter tristes excidij ruinas, etiamnum nil reli-
quum habet. Verum ut de hoc Tusculano Territorio,
& Albanis districtibus, ex professo in Latio fusa da-
bitar discipendi opportunitas, ita quoque omnia ex
singula hoc loco, vix potè à nostro instituto aliena, repon-
tenda non duxi. Quare solum ea loca, quæ montem
Eustachianum circumiecent, describenda assumpsi, coere-
ta verò loca vide in charta Chorographica apposita fol.

POEMA VOTIVVM

In locum S. Eust & Ecclesie in honorem
Deiparae ibidem fundatae

A paupere, & humili Magnæ Matris feruo quodam, sim-
plici & extemporaneo stylo de Rupe decantatum.

EOIS Romanus ager quæ clauditur oris,
Non procul Urbe patent salebrosa catumina montis
Guadagni
luna Quæ tenet exiguis de lucri nomine dictus
Elsa rupe locis; quænt pendula faxa per orbem
Vndique dum cingunt, diadema tu instar adornant.
Hoc velut ex alta Cælorum vertice, & asta
Et nubes digitis contingi posse videntur
Quidquid terrarum Veteres colnere Latini,
Quicquid Samnites, Marsi Psyllique ferociæ,
Prospettus Aequicola prisci, sed & Hernica faxa colentes,
Atque Sabinorum veteres tenuere coloni.
Hinc Anieni aquæ finnosa volupina cernas
Vnito miscere Iherò se fædere Týbri:
Hic Pontus qui iungat aquas paranymphus in ora,
Quæ Mare Thyrrenum longe lateque superbit,
Dum Laurentinos. Volscisque ababitur agros:
Cuncta bac ex rupe obiurum versantur innum.
Est huic quæ Boream spectat, quæque itur in imam
Saxu & plenam scopulis formidine vallent,

TOI

Rupis

Rupia inaccessa moles, atque horrida visa,
 Quam quondam vasto fugientem corpore Ceruum
 Insiluisse ferunt, PLACDAE dum tela vibrantis
 Fulgidaque intentata sibi venabula vitat;
 Namque stupens molem PLACIDAS, ramosaque Cerui
 Cornua; quae via quierit descendere rupem
 Dum minimè caperet, prædaque cupidine captus,
 Arcu mox tenso volitantia tela vibraret.
 Ecce patent (mirum dictu) inter cornua Cerui
 Vultu conuerso, reparata signa salutis,
 V indicis humani generis pendentis imago,
 Haud secus ac Phœbi circumdata lucis amictu;
 Quid me persequeris Placida? de rupe benignus
 Alloquitur verbis Placidam, is quasi fulmine tactus
 Obstupuit, steteruntque coma, vox faucibus hastis.
 Et rigor arripuit plenum formidine pectus.
 At mox offusus cælesti lumine, dixit,
 Tu quis es alisonans, mira qui percutis aures?
 Voce meas, nimioque animum succendis amore?
 En adsum, mea lux, tua iussa capessere promptus,
 Quid iubeas ostende mihi, spes unica vita;
 Velle tuum sit velle meum, O venerabile Numen,
 Dixit, & audiuimus celsa de rupe Tonantem;
 Christus ego, Verbum aeternum, sapientia Patria,
 Cuncta meo stant imperio, qui cuncta gubernans.
 Ex nihilo eduxi Cælumque, Solumque, salumque,
 Vade ergo Romam, sacro tingare lauacro,
 Et reduci tibi me sistare documenta daturus.
 Dixit, & in tenues euanuis arberis auxas.

Rupes in
quam Cer-
ius infiliit.

Placidi stu-
por ex Cer-
ii saltu.

Apparitio
Christi in-
ter cornua
Cerui.

Vox Christi
ad Placidu.

Placidi re-
sponsum.

Christus lo-
quitur Pla-
cido.

A

At Placidus stupefactus abit festinus in Vrbem;
 iussa à Chri Numinis exequitur mandata Tonantis ab alto;
 sto executus Moxque rudes rupes. & in hospita saxa renisit
 ad rupem re vertitur.
 Stratus humi, Numenque orans, promissa requirit.
 Ecce redux fulgens infando lumine Numen
 Tales de celso Laxi dat culmine voces.
 O Placida dilecte Deo baptismatis unda
 Christus Pla cido denud apparer
 cito apparer
 grumnae to lerandas
 pradicis. I am maculis mundus, niue candidiorque refuges,
 Quanta meo subeunda tibi pro nomine restent,
 Enarrabo tibi, tibi qua euentura docebo:
 Tu qui diues, egenus eris iactura bonorum
 Instat acerba tibi; misera hec profanaria vita:
 Exul amore mei perdes cum coniuge gnatos.
 Mox iterum luci daberis, gnatisque receptis
 Vxorisque fruere thoro, tibi summa potestas
 Reddetur; sed enim sevissima bella supersunt
 I am superanda tibi; Tauro includetis. & igne
 Coniuge cumque tua & caru torrebere gnatus.
 Ne timeas astabo tibi, te robore firmans
 Cunctas queis valeas pemas superare Tyranni:
 Victori tandem valido ceriamine claro,
 Interitura tibi nunquam dabo gaudia vita.
 Finit: ut dixit, sic euenerit Beatus.
 Hic locus iste sacer quo tanta operatus amore
 Christus in Eustachium; tot thaumata pandere mundo;
 Aeterna voluit famam splendescere Rupem,
 Incultosque loci scopulos. atque horrida saxa.
 Syluester locum fie- Hunc adiens summus scopulum pietate Sacerdos
 quentat Ec- Nomine Syluester, venerandus Episcopus Urbis,
 clesiam con- dit. Men.

Mente sua recolens sacra miracula rupis.
 Constantis Magni iussa, tunc pulsus amore
 Et pietate loci, venerandam condidit Aedem
 Virginea Marii Marie, Eustachioque dicatam
 Hanc Benedictas adit quondam stimulatus amore
 Deserit, vani fugiens consortia mundi.
 Est Templum hic prisca sub maiestate resplendens,
 Ordine quod duplice priscoque peristylor ambigit,
 Fulget imaginibus, sed quas longeua vetustas
 Triuerat; hasce ramen prisca pietatis adornat
 Religio, velut ipsa sua splendore ruina.
 In Templi medio venerabilis obuiat Ara.
 Grata oculis structura nitens, quam ferrea stipant
 Clathra, in circuitu annosif fulcita columnis:
 Eclypon hic magna (Visu mirabile) Matri:
 Diuinam sacris prolem gestantis in ulnis,
 O quam sollicitai mones! quantum ardor amoris!
 O quam corda ferit! quam pectora dulciter urit!
 Quantis Virginum hoc simulacrum ardoribus urget:
 Internos anima thalamos; deuotio quotquot
 Huc trahit, intuitu simul ac pia lumina figunt:
 In pietatis opus, Latio venerabile totum:
 Non secus ac Solis radio substantia cera.
 Soluitur, ardenti sic pectora amore liquecunt:
 Profusi lacrymis, gemitique ex corde precantium.
 Mortales agendum hoc sacrum teneatis Asylum,
 Cuiuscumque sit addictus Matrisque Deoque:
 Conditionis homo, iure hic sua vota reponat,
 Doctus et indoctus, divesque, petulcus et Iruus.

S. Benedi-
ctus adiit lo-
cum.Templum
B. Virg.

Altare.

Exhortatio
ad deuotio-
nem & re-
parationem
Templi.

Huc

Huc quotquot Cydari, quosquot diadematē fulgent,
Huc properent, tententque suas deponere gazaras,
Diues opum Mater reddet, quod amore dederunt.
Si quem pauperies ingens, si afflictio vexet,
Instet ab hoste ruina tibi, iactura bonorum
Si turbet, si bella urgent, pestisque famesque;
Ad tutum hunc fugiant porrum; sacra anchora praesto est
Pectore prostratis, & sollicitantibus Almam
Cunctorum auxiliatricem, & virtute stupendam.
Nec dubitent, seruis aderit pia Mater, & inis
Amplexata suis, complebit vota suorum.
Hic sit ALEXANDRO VICTORI a certa salusque;
Hostes ne rimeat, non pralia sua minasque.
Stat stolidus sub hoc tutus velamine Matri.
Vnum expectat inops VIRGO, pia Mater Eremi
Incola, qui reparet, collapsaque recta reponat
Templi, quod triuit longaui temporis atas.
Reddet ALEXANDER, quem Virginis urget egestas;
Ut quod Sylvestris MARIAE sacravit honori,
Magnus Alexander vastum lapsumque recondat.
Hac ego latitia cordis suffusus, ouansque
Magna percelsa Matri de rupe canebam.

LaVs Christo Deo, & VirgInI MatrI.

INDEX

INDEX

Eorum quæ in hoc Libro continentur.

- A**
- S. Placido, postea Eustachio filio Agapiti Consuliss Romani fuit nominatus Placidus filius Tertulli, ut pote à ceteris stirpe descendebat. pag. 59
Adriani infelix exitus. 46
Affictorum Neapolitane familie origo à S. Eustachio. 69
Eiusdem familia arma. 70
Agapitus Pater Placidi olim, postea Eustachij ex Octavia familia. Caius Octavius Rufus genuit On. Anno 92. 55
Alberici potestas. 74
Andreas de Comitibus Prelatus et Abbas Monterelle. 147
Architectorum penuria. 108
- B**
- BB. Martyres ad fossam Leonum in theatro innumerabili hominum multitudine referto du-
- C**
- cantur. 42
eorum pedibus se Leones ad uolant. ibid.
Bos aneros igne succensus illis preparatur. 43
intra bovem coniiciuntur. 44
incorrupti reperti sunt, quos in cineres redactos putabant Adrianus. 45
- Aa**
- Caius, ex quibus familia Octavia usque ad Augustum propagata. 51
Caius Octavius Pater Augusti. 53
Caius Octavius Aius Augusti. ibid.
Caius Octavianus Proanus Augu-
sti. 52
Caius Octavius sive Octavianus Augustus. 53
Carolus Cardinalis Abbas Monte-
rello. 147
- Ca-**

Huc quotquot Cydari, quosquot diadematē fulgent,
Huc properent, tententque suas deponere gazaras,
Dives opum Mater reddet, quod amore dederunt.
Si quem pauperies ingens, si afflictio vexet,
Instet ab hoste ruina tibi, iactura bonorum.
Si turbet, si bella urgunt, pestisque famesque;
Ad tutum hunc fugiant porsum; sacra anchora praefit est.
Pectore prostratis, & sollicitantibus Alimam
Cunctorum auxiliatricem, & virtute stupendam.
Nec dubitent, seruis aderit pia Mater, & inis
Amplexata suis, complebit vota suorum.
Hic sit ALEXANDRO VICTORI a certa salusque;
Hostes ne timeat, non pralia sua minasque;
Stat stolidus sub hoc iutus velamine Matri.
Vnum expectat inops Virgo, pia Mater Eremi.
Incolumis, qui reparet, collapsaque tecta reponat
Templi, quod triuit longaui temporis astas.
Reddet ALEXANDER, quem Virginis urget egestas;
Ut quod Syluester MARIAE sacravit honori,
Magnus Alexander vastum lapsumque recondat.
Hac ego latitia cordis suffusus, ouansque
Magna percelsa Matri de rupe canebam.

LaVs Christo Deo, & VirgInI MatrI.

INDEX

INDEX

Eorum quæ in hoc Libro continentur.

- A**
- S. Placido, postea Eustachio filio Agapiti Consulis Romanii fuit nominatus Placidus filius Tertulli, utpote à ceteris stirpe descendebat. pag. 59
Adriani infelix exitus. 46
Affectorum Neapolitana familie origo à S. Eustachio. 69
Eiusdem familia arma. 70
Agapitus Pater Placidi olim, postea Eustachij ex Octavia familia. Caius Octavius Rufus genuit Cn.
Anno 92. 55
Alberici potestas. 74
Andreas de Comitisbus Pralatus et Abbas Monterelle. 147
Architectorum penuria. 108
- B**
- BB. Martyres ad fossam Leonum in theatro innumerabili hominum multitudine referto du-
- C**
- cantur. 42
eorum pedibus se Leones aduolunt. ibid.
Bos aneus igne succensus illis preparatur. 43
intra bouem coniunguntur. 44
incorrupti reperti sunt, quos in cineres redactos puerabat Adrianus. 45
- Aa**
- Caius Octavius, ex quibus familia Octavia usque ad Augustum propagata. 51
Caius Octavius Pater Augusti. 53
Caius Octavius Aius Augusti. ibid.
Caius Octavianus Proanus Augusti. 52
Caius Octavius siue Octavianus Augustus. 53
Carolus Cardinalis Abbas Monterellarum. 147
- Ca-**

Casape, olim Casa Gorbula.	92	Ecclesia in Monte Vrilius stella admirabili vita & mortis. Eustachij motus, eodem in loco ubi conuer- sus fuerat condit. ibid.
178		
Cn. Octavius Aedilis. Anno 543. pag.	52	Ecclesias donis pretiosissimis ditanit. 110
Cn. Octavius Decemvir. Anno 585. ibid.		
Cn. Octavius Cons. Anno 626. ibid.		
Cn. Octavius Consul. Collega L. Cinna. Anno 667. ibid.		
Comites Tusculani destructi. Tu- scula se nominari voluerunt Co- mites de S. Eustachio. 166		
Constantini Magni arcus trium- phalis ex varijs Romana Urbis monumentis erectus.		
pag. 122.		
eius feruor in Ecclesijs exstiruen- di. 102		
Ecclesia quas Roma adifica- vit. 104		
SS. Petri & Pauli. ibid.		
Basilica Lateranensis. ibid.		
S. Crucis in Hierusal. ibid.		
S. Laurentij in Agro Vera- no. ibid.		
S. Agnetis. ibid.		
SS. Petri & Marcellini 105		
Ostys SS. Petri & Pauli. ibidi		
Descriptio Pagi quod Guadagno- Albani S. Ioam. Baptista ibid.		
Hortus. ibid.		
Bibliotheca. ibid.		
Sacellum. ibid.		
Fons Terrimus. ibid.		
Lium dicitur. 84		
enüs		

eius situs. ibid. Vide *Instauratio eiusdem*. 136
Unde nomen assumpsit. 147 *Ecclesia S. Eustachij Roma supra*
Prospectus ex eo longè latèque ipsa Thessarum Ale-
patens. 85 *S. Xandri Severi rudera ex-*
Incolarū diuturna vita. ibid. *enacta tempore Constan-*
Aqua penuria. ibid. *tini.* 155.156
Niuitus hyberno tempore pae-
nè obruiuntur. ibid.

E

*Ecclesia Deipara dicta de Vul-
rella* et *Vulouilla* 59
Origo vocis Vulurella 128
Origo vocis Vulouilla. 126
Origo vocis Monterella. 129
*Materialis Ecclesia constru-
ctio.* 110
*Explicatio partium Eccle-
sie.* 119

ibid. Vide *Instauratio eiusdem*. 136
ibid. *Ecclesia S. Eustachij Roma supra*
Prospectus ex eo longè latèque ipsa Thessarum Ale-
patens. 85 *S. Xandri Severi rudera ex-*
Incolarū diuturna vita. ibid. *enacta tempore Constan-*
Aqua penuria. ibid. *tini.* 155.156
Instauratio eiusdem facta
anno 991. à *Stephania*
Senat Rom. 162
Inscriptiones Maria super-
stites in hac Ecclesia. 165
Sacellum in ea dicatum S.
Michaeli Archangelo,
olim traditum fuisse S.
Eustachij. 167
*Eiusdem Ecclesia Priu-
legia.* 160
Ecclesia S. Stephani extra muros
*Polanos consecrationis re-
pus.* 170
Sacellū S. Eustachij in ea. ib. *Encomium Domus Comitum.* 77
Sacellum S. Sylvestri. ibid. *Epitaphium Paulæ Patriæ Rom.* de
eiusdem Sacelli pictura. 137 *de fam S. Eustachij.* 71
Reconditorium Reliquiarum. *Eustachius anteà Placidus villa*
pag. 119 *Traiani vicinas habuit*
Altare maius. 120 *suas possessiones.* 92
Gaudetabimur vobis. 235 *Gratus fait Traiano Casa-*
*Summa Votum Ecclesia cele-
britas.* 146 *ri. mon. 1706.* 6
Eius matrimonium. ibid.

Habitus corporis.	ibid.	16
Venerationi deditus.	7	
Christi inter cornua Cerui apparitione.	8.10	
Christi ad eum verba.	8	
Conuersio eius in Monte Vulturello Christo ei co- parente.	59	
Christus ei futura vita sta- tum predicit.	11	
Cælesti gaudio perfusus do- mum reuertitur.	12	
A Ioanne Christianorum Pa- store cum tota domo ba- ptizatur.	9	
Eustachij nomen ei imponi- tum.	ibid.	
Mutatio familie eius ex mundana in cœlestem vi- tam.	12	
Pestis atrociter totam eius do- mum extinguit.	13	
Consilium eius cum uxore Theopista.	14	
In Aegyptum traçit cum uxore.	16	
Miserandum spectaculum eius & uxoris.	15	
Uxor ei à Nauclero abse- pitur.	ibid.	
Eius in rapta uxore perple- xitas.	ibid.	
Solus in littore cum filijs re- linquitur.	18	
Filioli eius flent matris opé implorant.	19	
In medio torrentis consti- tus perdit utrumque fi- lium à Leone & Lupo raptos.	ibid.	
Seruum villici agit.	21	
Traianus inquiri ipsum in- ber.	22	
Inquisidores in Aegyptum appellant.	23	
Mira Dei dispositione ex ci- catrie cognoscitur.	24	
Gaudium ex eius detectio- ne.	25	
Induitur vestimentis pre- tiosis à Casare cum in fi- nem missis.	ibid.	
Dux Traiani exercitus de- claratur.	ibid.	
Contra Iudeos & Dacos dux militia creatur.	5	
Eius oratio ad Deum.	21.	
26.44.		

Eter

<i>Ter maritimum quo Ro-</i>		<i>Etat</i>	36
<i>mam traxit cum exer-</i>		<i>Absentie suæ rationem</i>	
<i>citu.</i>	27.32	<i>daturus se: Cæsari Ju-</i>	
<i>Cœtra hostes Romani Im-</i>		<i>stit.</i>	37
<i>perij mittantur.</i>	28	<i>Causam eiusdem eidem ape-</i>	
<i>Miraculi Dei præsidentia circa</i>		<i>rit.</i>	ibid.
<i>eum in uxoris filio-</i>		<i>Cæsar admiratur eius con-</i>	
<i>rum restituzione.</i>	28	<i>stantiam in suscepta Chri-</i>	
<i>Filiorum suorum de tragicis</i>		<i>sti fide.</i>	38
<i>suis casibus narratio-</i>		<i>Et velunt mente emotum à</i>	
<i>nnes.</i>	29	<i>se dimissum suis Proceri-</i>	
<i>Uxorem summo stupore per-</i>		<i>bis commendar.</i>	ibid.
<i>cultus agnoscit.</i>	32	<i>Quantum omnes ad eum ad-</i>	
<i>Eius oratio ad Deum de re-</i>		<i>mentem reducendum la-</i>	
<i>stituta uxore.</i>	33	<i>borarint.</i>	39
<i>Cognoscunt eum & filij.</i> ibid.		<i>Ab Adriano ad feras dam-</i>	
<i>Eiusdem ex uxoris filio-</i>		<i>natur.</i>	ibid.
<i>rumque cognitione stupor</i>		<i>Exortatio ad suos.</i>	40
<i>admiratio.</i>	34	<i>Post eius martyrium omnes</i>	
<i>De mira eius catastrophe stu-</i>		<i>eius cognati ad fidem con-</i>	
<i>por omnium.</i>	35	<i>uersi sunt.</i>	48
<i>Cum sua familia in Italiam</i>		<i>Eius comparatio cum Io-</i>	
<i>migrat.</i>	ibid.	<i>bo.</i>	ibid.
<i>Magno honore Roma exci-</i>			
<i>pietur.</i>	27.35	F	
<i>Diem conditæ solemnitatis</i>			
<i>in Doorum honorem pro Familiam Octavianam fundant</i>			
<i>obtenta contra hostes vi-</i>			
<i>ctoria inuitatus, detre-</i>			
		<i>filij Octauij Mami-</i>	
		<i>lij.</i>	51
		A a 3 Gal.	

G	
<i>Gallicanum.</i>	178
<i>Geranum.</i>	176
H	
<i>Hierocomium Villa Traiani, id est sacer vicus.</i>	178
I	
<i>Ingens Gentilium ad Christum conuersio.</i>	45
<i>Ioannes XII. Pontifex.</i>	178
L	
<i>Labores Eustachij longa uia progenie compensauit Deus.</i>	49
<i>Locus Mauri & Placidi miraculorum.</i>	176
<i>La Madonna di Poli, Ecclesia Dei paræ in monte.</i>	173
<i>Laus Cardinalis Episcopi.</i>	178
<i>Laus familie Comitum.</i>	72
<i>Locus qua olim Abbatia Sublacensis donatione Piorum possedit.</i>	113
M	
<i>Locus ubi primo S. Eustachius prægrandem Ceruum videt.</i>	93
<i>Difficilis ad eum via.</i>	84
<i>Veteres Christiani cum devotionis causa visitant.</i>	74. 98.
<i>Ioannes qui Placidum baptizauit primus hunc locum adiit, iherque ad ipsum cæteris monstrauit.</i>	99
<i>Huius loci Conuersoris S. Eustachij indicia irrefragabilia.</i>	96
<i>Massa Apollonia.</i>	178
<i>Missio instituta in hunc annum 1664. 29. Sept.</i>	149
<i>Deuotio penitentiarum, adueniarum numeros.</i>	ib.
<i>Monachus Draconé interficit.</i>	139
<i>Monasterij D. Benedicti è Gallia redditus annui.</i>	145
<i>Prædia.</i>	ibid.
<i>Redditus alijs.</i>	144
<i>Stabula.</i>	142
<i>Hortus.</i>	ibid.
F	

<i>Cisterna.</i>	<i>ibid. Octavianus Faustinus Consul Rom.</i>
<i>Atrium.</i>	<i>143 Pater S. Clementus Papa I.</i>
<i>Monumentum marmoreum in</i>	<i>ex stirpe Octavia. 54</i>
<i>Ecclesia S. Eustachij de Vr-</i>	<i>Octavius Castinus Pater Cornelij I.</i>
<i>be, quo Ecclesia consecratio</i>	<i>Papa et Mart. anno 190.</i>
<i>à Cœlestino II. facta de-</i>	<i>pag. 55</i>
<i>scribitur.</i>	<i>158 Octavius Agapitus Consul Rom. an-</i>
<i>Mors S. Clementis, et miracula</i>	<i>no 300. 56</i>
<i>qua eam secuta sunt.</i>	<i>55 Ottolinus Comes Tusculanus quis.</i>
	<i>fuerit. 165</i>

N

P

<i>Nemo sine tribulatione aeternam</i>	
<i>fælicitatem consequi po-</i>	<i>Pallianum. 177</i>
<i>test.</i>	<i>49 Placidus in paterna domo in moni-</i>
<i>Nicolaus Monterelle Abbas. 148</i>	<i>te Cœlio natus, obtinet eum</i>
	<i>cum omnibus pertinentibus in-</i>
	<i>donationem. 58</i>
	<i>○</i>
	<i>Placidus II. Consul Roma anno.</i>
<i>Octavius Mamilius Tusculi Prin-</i>	<i>270. 56</i>
<i>ceps, fundator Octavia Poncellus Comes de S. Eustachio -</i>	
<i>gentis anno circiter 200.</i>	<i>pag. 166</i>
<i>V. C. 50</i>	<i>In Ecclesia S. Eustachij de-</i>
<i>Robore corporis Eatiniis an-</i>	<i>Vrbe sepeliri voluit. ibid.</i>
<i>recellebat. ibid.</i>	<i>Eius Epitaphium. 167</i>
<i>Occiditur ab Aulo Posthumio Præneste.</i>	<i>177</i>
<i>ad Lacum Regillum. 51</i>	<i>Primi Christiani maxime loca mi-</i>
<i>Octavianus Augustus ex familia</i>	<i>raculis clara visitabant. 101.</i>
<i>Octavia.</i>	<i>ibid. Primus Tusculanorum Comitum:</i>
	<i>fa</i>

<i>familia D. Eustachij propagator.</i>	74
<i>Propagatio familie Octavia à Caio Octavio facta.</i>	52
<i>Ptolomaeus Dux Tusculanus Ludouici Py filiam in matrimonium suscipit, unde et Status Tusculanus cum omnibus pertinentibus, apud eum eiusque posteritatem per manserunt.</i>	66

Q

<i>Quatuor principales Romane familiae.</i>	73
<i>Quido Comes Tusculanus septem Pontifices è sua familia habuit.</i>	75

R

<i>Ramus I. Ducum Polanorum et Valmontonensium.</i>	
<i>ibid.</i>	
<i>Ramus II. à Philippo propagatus.</i>	76
<i>Rupis Eustachiane descriptio.</i>	87
<i>Situs.</i>	94

<i>Domuncula in eius vertice à primis Christianis in memoriam conuersonis S. Eustachij adificata.</i>	87
<i>Eremicola in rupe periculosa habitatio.</i>	88
<i>Crypta seu spelunca intra eam, ex eius descrip- zio.</i>	89
<i>Via ad eam et Templum Deiparae.</i>	86.146

S

<i>S. Benedicti locus in quo à Satana tentatus inter spineta se volutauit.</i>	175
<i>Eius sacra spelunca.</i>	ibid.
<i>Templum magnificum huic superaditicatum.</i>	ibid.
<i>Ecclesiam Vulturella olim adiit.</i>	116
<i>Ad eam extruxit Monasterium Tertulli donatione cumulatus.</i>	158
<i>Cur cum tempore deser- tum.</i>	145
<i>S. Gregorius.</i>	178
<i>S. Vitus.</i>	177
<i>Sas-</i>	

<i>Saffula</i> & <i>Polustria</i> Oppida quoniam <i>Volsorum</i>	92	<i>nna imagine cernitur.</i>
quibus Oppidis hodie respondeant.	93	pag. 129
<i>Sergius Papa</i> filius <i>Benedicti</i> Comitus <i>Tusculani</i>	74	<i>Imago Salvatoris in ea eiusdem formæ, sub qua Pop. Rom. in dedicatione S. Ioannis Lateranensis apparuit.</i> 123
<i>Sicilianum</i>	176	
eius antiquitas.	178	
<i>Soractem</i> & <i>Montem Vulturebum</i> , maxime primi Christiani, & <i>S. Sylvester</i> visitare solebant.	100	<i>Cur in eadem Ceruus non Crucifixum, sed imaginem Salvatoris teneat.</i> pag. 130
<i>Spolia Torquati</i> de Comitibus ex Germanico bello allata.	172	<i>S. Sylvester</i> cum acolytis. pag. 124
		<i>Cur annus Christi in ea non appositus sit.</i> 125
		<i>Cur omixsum Constantini nomen.</i> ibid.
		<i>Tertullus Senator Romanus Pater S. Placidi discipuli S. Benedicti ex parentela S. Eustachij.</i> 58
<i>Tabula lignea vetustissima</i> , in qua dedicatio Ecclesie B. M. de <i>Vulturella</i> à <i>S. Sylvestro</i> facta insculpta cernitur, pavimentum.	131	<i>Eius potentia ex parentela cum Justiniano Imperatore.</i> 63
<i>Expositio dicta Tabula</i>	121	<i>Visitat in Monte Cassino S. Benedictum</i> & <i>S. Placidum</i> filium suum. 57
pag.		<i>Amplissima eius donatio facta S. Benedicto.</i> 58. I D
<i>Secunda partis eiusdem expositio</i> , in qua Ceruus cum Salvatoris inter con-		

En.

<i>Instrumentum eiusdem donationis.</i>	58	<i>aperit se marito.</i>	30
<i>Hanc donationem confirmat S. Gregorius Magnus, Theophylactus postea Pontifex Benedictus IX. puer I.I.an-</i>		<i>eius ad eum sermo.</i>	31
<i>nstrumento quod in Archiu Sublac. tenetur.</i>	61	<i>exhortatio eius ad filios.</i>	41
		<i>norum.</i>	75
<i>Item Iustinianus Imperator Therma Alexandrina ubinans diplomate.</i>	52	<i>Rome fuerint.</i>	151
<i>Theodora Augusta v Tusculum.</i>			179
<i>xor Iustiniani Imperator Tusculum Polanum.</i>			172
<i>toris.</i>	63	<i>Tusculana Ditio à temporibus</i>	
<i>Eiusdem meminit & Sylvia Mater S. Gregorij Magni.</i>	64	<i>Octauij Mamilij usque ad Tertullum eiusque Posteros semper in Octavia</i>	
<i>eius rescriptum.</i>	ibid.	<i>S. Eustachij familia persistit.</i>	60
<i>Mors Tertulli sepulti in Ecclesia Monii Cassini. Tybur.</i>			177
<i>anno 536.</i>	61		
<i>Fili Tertulli superstites post obitum Patris.</i>	62	V	
<i>Theopista & xoris S. Eustachij ad Valmotonum olim Lauicum.</i>			177
<i>Deum oratio.</i>	12	<i>Vicus Pisonis.</i>	176
<i>à Nauclero abripitur.</i>	16	<i>Vigili Papa ad Imperatorem episius in mariti afflictione do-</i>	
<i>lor.</i>	17	<i>stola.</i>	63
<i>cognoscit Maritum sub Placidi nomine.</i>	30	Z	
<i>agnoscit & filios.</i>	29	<i>Zagarola.</i>	178

F I N I S.

Errata sic corrige.

<i>fol.</i>	<i>lege</i>	<i>fol.</i>	<i>lege</i>
9 Troiana	Troiana	94 intertallo	interuallio
35 declaratur	declaratur	95 cornibus	cornibus
30 cognoscit meritis	cognoscit meritum	96 veneraris	veneraris
tum		102 prosecutus	persecutus
31 futuram	futurarum	104 ipsi	sibi
40 effusione	effusione	106 caccia	caccia
nostras	nostras	107 verum	vnum
42 fossam	fossam	108 potuisse	potuisse
46 confidemus	consideremus	109 primò	primò
51 Pothumio	Pothumio	extra	extra
Angultus	Augustus	110 ipfis	ipfis
53 Glandropij	Glandorpij	in scripterit	in scripserie
36 descendebat	descendebat	111 pasim	passim
Faruensis	Farvensis	112 douatio	donatio
63 STEPHANO	STEPHANITO	119 ligeam	ligneam
64 Syvia	Sylua	120 Syluestris	Syluestris
65 acquistato	acquisto	139 habitu	halitu
66 interea	interea	155 nullz	nulla
76 Troquatus	Torquatus	160 cala	casa
79 Amiciam	Aniciam	183 Laxi	Saxi

